

Kryptografické algoritmy využívané v bezpečnostní komunitě

Cryptographic Algorithms used in the Security Community

Stanislav Kovář

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Stanislav KOVÁŘ**
Osobní číslo: **A09185**
Studijní program: **B 3902 Inženýrská informatika**
Studijní obor: **Bezpečnostní technologie, systémy a management**

Téma práce: **Kryptografické algoritmy využívané v bezpečnostní komunitě**

Zásady pro vypracování:

1. Zpracujte literární rešerši na dané téma.
2. Stručně popište historický vývoj kryptologie.
3. Popište některé základní typy šifer.
4. Uvedte některé typy útoků na vybrané kryptografické algoritmy.
5. Provedte matematický rozbor algoritmu RSA včetně útoků na něj.
6. Uvedte nové trendy v oblasti kryptologie.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

1. ZELENKA, Josef. Ochrana dat: kryptologie. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, 198 s. ISBN 80-704-1737-4.
2. VONDRUŠKA, Pavel. Kryptologie, šifrování a tajná písma: kryptologie. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006, 340 s. ISBN 80-000-1888-8.
3. PIPER, Fred, MURPHY, Sean. Kryptografie: kryptologie. 1. vyd. v českém jazyce. Překlad Pavel Mondschein. Praha: Dokořán, 2006, 157 s. ISBN 80-736-3074-5.
4. HANŽL, Tomáš, PELÁNEK, Radek, VÝBORNÝ, Ondřej. Šifry a hry s nimi: kolektivní outdoorové hry se šiframi. Vyd. 1. Překlad Pavel Mondschein. Praha: Portál, 2007, 198 s. ISBN 978-807-3671-969.
5. TILBORG, Henk C. Fundamentals of cryptology: a professional reference and interactive tutorial. Vyd. 1. Překlad Pavel Mondschein. Boston: Kluwer Academic Publishers, c2000, 490 s. ISBN 0792386752.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jana Řezníčková, Ph.D.**

Ústav matematiky

Datum zadání bakalářské práce: **24. února 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. května 2012**

Ve Zlíně dne 24. února 2012

prof. Ing. Vladimír Vašek, CSc.
děkan

doc. Mgr. Milan Adámek, Ph.D.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Student se seznámí s problematikou kryptografických algoritmů formou literární rešerše. V teoretické části práce se bude zabývat oblastmi použití kryptografických algoritmů v zabezpečení důvěryhodnosti dat, jako i zabezpečení integrity a autenticity. Přehlednou formou uvede základní typy šifer. Praktická část práce bude obsahovat typy útoků na kryptografické algoritmy. Student provede matematickou analýzu vybraných asymetrických šifrovacích algoritmů. V závěru práce uvede nové trendy v dané oblasti.

Klíčová slova: kryptografie, kryptoanalýza, klíč, otevřený text, asymetrické šifry, modulární aritmetika

ABSTRACT

Student acquaints with the problems of cryptographic algorithms through literature searches. In the theoretical part of the thesis he will deals with areas of using and application of cryptographic algorithms to secure credibility of data, as well as the security of the integrity and authenticity. Student clearly gives basic types of ciphers. The practical part of the work includes types of attacks on cryptographic algorithms. The student performs a mathematical analysis of selected asymmetric encryption algorithms. In the conclusion in part there are indicated new trends in the area.

Keywords: cryptography, cryptanalysis, key, plaintext, asymmetric cypher, modular arithmetic

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucí své bakalářské práce paní Mgr. Janě Řezníčkové Ph.D., za odborné rady, vedení a připomínky, které mi pomohly při vypracování této práce. Zároveň bych jí chtěl poděkovat za pozornost a trpělivost, kterou mi věnovala při tvorbě bakalářské práce.

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty aplikované informatiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně

.....
podpis diplomanta

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 LITERÁRNÍ REŠERŠE	11
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY	11
1.2 HISTORIE	20
1.2.1 Starověk.....	20
1.2.1.1 Caesarova šifra.....	20
1.2.2 Středověk a raný novověk	22
1.2.2.1 Vigenèrova šifra.....	22
1.2.3 Dvacáté století.....	24
1.2.3.1 Playfairova šifra	25
1.2.4 Moderní kryptologie.....	27
1.2.4.1 Algoritmus RSA	27
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
2 KRYPTOANALÝZA	30
2.1 FREKVENČNÍ ANALÝZA	31
2.1.1 Frekvenční analýza – Caesarova šifra	32
2.1.2 Frekvenční analýza – Vigenèrova šifra	33
2.1.3 Frekvenční analýza v programu Mathematica	42
2.2 KOEFICIENT KOINCIDENCE.....	44
2.2.1 Využití koeficientu koincidence.....	49
3 ROZBOR ALGORITMU RSA	52
3.1 TVORBA KLÍČŮ	52
3.2 POSTUP PŘI ŠIFROVÁNÍ A DEŠIFROVÁNÍ.....	54
3.3 ÚTOKY NA RSA ALGORITMUS	55
3.3.1 Útok se znalostí šifrovaného textu	56
3.3.2 Útok se společným modulem	57
3.3.3 Podpis podvrženého dokumentu	57
3.3.4 Záměna zpráv	58
4 NOVÉ TRENDY	59
4.1 AFINNÍ TRANSFORMACE	59
4.1.1 Afinní transformace v $\mathbb{R}$	59
4.1.2 Afinní transformace v $\mathbb{R}^2$	59
4.2 FRAKTÁLNÍ ŠIFROVÁNÍ	60
4.3 KVANTOVÁ KRYPTOGRAFIE.....	60
4.4 BIOTECHNOLOGIE VE STEGANOGRAFII	62
ZÁVĚR	64
ZÁVĚR V ANGLIČTINĚ	65

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	66
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	67
SEZNAM OBRÁZKŮ	68
SEZNAM TABULEK.....	70
SEZNAM PŘÍLOH.....	71

ÚVOD

Lidé už od svého počátku hledají způsob, jak zajistit bezpečný přenos informací, které jsou určeny pouze pro určitý okruh lidí, a jak tyto informace chránit před těmi, pro něž má jejich obsah zůstat nedostupný. V počátcích vzniku písma byl přenos zpráv jednoduchý, postupem času, kdy znalost psaní a čtení dosahovala vyšší a vyšší úrovně, se zdokonalovaly i metody ukrývání a přenosu zpráv tak, aby je byl schopen rozluštit pouze ten, komu byly určeny a nemohlo dojít k jejich prolomení. S objevem počítače začaly být jednodušší šifry nahrazovány složitějšími algoritmy, které zpočátku nebyly veřejně známy. Později začaly být tyto algoritmy sice zveřejňovány, ale k přenosu šifrovaných zpráv se začaly využívat tzv. klíče, které znali jen odesílatel a příjemce, takže přenos byl bezpečnější. Šifrování jedním klíčem bylo postupem nahrazováno složitějším šifrováním pomocí dvou klíčů. Odvětví kryptologie se neustále vyvíjí i v dnešní době.

Práce se skládá z teoretické a praktické části. V teoretické části jsou uvedeny základní pojmy, se kterými se čtenář setká v dalších kapitolách. Dále jsou stručně popsány nejdůležitější historické milníky, jež měly vliv na další vývoj kryptografie. Je uveden přehled některých historických i současných šifer.

Praktická část obsahuje některé typy útoků na kryptografické algoritmy, včetně ukázek jejich použití na vybraných příkladech. Hlavní pozornost je věnována frekvenční analýze a rozboru algoritmu RSA s uvedením možných útoků na něj. Poslední kapitola praktické části se zabývá novými trendy v oblasti kryptologie.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 LITERÁRNÍ REŠERŠE

1.1 Základní pojmy

V této části je uveden přehled základních pojmů z oblasti kryptologie, včetně jejich významu. Pojmy jsou čerpány ze zdroje [1], není-li uvedeno jinak.

Kryptologie

Kryptologie je věda zabývající se utajením obsahu zpráv nebo samotné existence zprávy. V minulosti bylo možné kryptologii nalézt v knihovnách v oddělení alchymie nebo hvězdopřevectví. Kryptologie nebyla dlouho uznána jako matematická věda a dlouho žila ve stínu matematiky a informatiky.

Kryptologie se dělí na kryptografii, kryptoanalýzu a steganografii.

Kryptografie

Tato část kryptologie se zabývá matematickými metodami, které mají vztah k prvkům informační bezpečnosti jako je zajištění důvěrnosti zprávy, autentizace entit (ověření subjektu), integrity dat (neporušenosti) a původu dat (vlastnictví). Zkoumá také slabé a silné stránky i odolnosti vůči různým metodám útoku. V dřívějších dobách byla kryptografie chápána jako věda zabývající se navrhováním a používáním šifrovacích systémů. Jednalo se tedy o převedení informace do podoby, ve které zůstala daná informace skryta. Úkolem kryptografie bylo zajistit, aby zpráva byla nečitelná pro třetí neboli nepovolenou osobu, a to i v případě prozrazení přenosu informace. V tomto spočívá rozdíl mezi kryptografií a steganografií.

Kryptografové se zabývají návrhem, použitím a zkoumáním šifrovacích systémů a dalších aspektů informační bezpečnosti. Ve svých počátcích se kryptografie zabývala rozvojem algoritmů sloužících ke skrytí zprávy před nepovolenými osobami. V pozdějších letech došlo k rozšíření algoritmů (postup) tak, aby bylo možné jednoznačně určit odesílatele (identifikace) a ověření správnosti při přenosu zprávy příjemcem (autorizace).

Kryptoanalýza

Kryptoanalýza je zaměřená na studium metod luštění šifrovacích systémů, jedná se tedy o opak kryptografie. Cílem kryptoanalýzy je získat ze zašifrované zprávy otevřený text nebo

alespoň část informací ze zprávy. Analyzuje odolnost (sílu) kryptografických systémů a snaží se do nich proniknout.

Steganografie

Na rozdíl od kryptografie, steganografie má za cíl skrýt celou zprávu, a ne jen obsah zprávy. V případě steganografie může být zpráva napsána ve srozumitelné podobě, ale útočník (třetí osoba) nesmí vědět, že k přenosu zprávy došlo.

Steganografie je za plnohodnotnou disciplínu považována teprve krátce, v minulosti byla pro svou „jednoduchost“ kryptografie opomíjena. Nejznámějším příkladem steganografie je použití neviditelného inkoustu, v současné vyspělejší době využívá ke svým cílům složité matematické aparáty, stejně jako celá kryptologie.

Šifrový systém

Šifrový systém, též šifrovací nebo kryptografický systém, může být jakýkoliv systém, jenž lze využít ke změně obsahu zprávy tak, aby se stala nečitelnou pro kohokoliv mimo příjemce zprávy.

Šifrování

Šifrování (též zašifrování) nastane, pokud s použitím šifrového systému změním podobu nějakého textu.

Dešifrování

Jedná se o opačný proces k šifrování, kdy se příjemce snaží získat původní otevřený text z šifrového textu. Dešifrování se provádí za pomoci domluvené kryptografické metody a znalosti příslušného klíče.

Šifrový text (šifrová zpráva)

Jedná se o text, jenž byl zašifrován.

Otevřený text

Jedná se o původní text ještě před zašifrováním.

Abeceda otevřeného textu / znak otevřeného textu

Abeceda je množina znaků otevřeného textu. Znakem otevřeného textu může být jakékoliv písmenko, číslice, interpunkční znaménko atd., jež se může vyskytnout v otevřeném textu.

Řetězec je posloupnost různých po sobě následujících znaků. **Délka řetězce** značí počet znaků obsažených v řetězci.

Šifrová abeceda

Šifrová abeceda (nebo také šifrové znaky), může být tvořena různými druhy znaků nebo obrázců. Znaky v šifrové abecedě tvoří řetězce nebo skupiny, které jsou zapisovány po pěti. Tento zvyk vznikl v 19. století, kdy se předávaly zprávy pomocí telegramu a platilo se za slovo. U většiny evropských jazyků je průměrná délka slova otevřeného textu 5 znaků, z důvodu poplatků bylo vyžadováno, aby byl šifrový text stejné délky.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9																
☺	☹	☀	♀	♂	♠	♣	♥	♦	♪	♫	▲	▶	▼	◀	←	↑	→	↓							
,	-	_	?	!	,																				

Tabulka 1: Příklady znaků šifrové abecedy

Bigram (trigram, ...)

Za bigram je považována jakákoliv dvojice po sobě následujících písmen v textu. Za nejčastěji používaný bigram je považován TH z anglického textu. Trigram je obdobný jako bigram, jen s třemi po sobě jdoucími písmeny. Příkladem trigramu českého textu jsou například slova KTE. Neurčitý počet po sobě jdoucích písmen považujeme za polygram.

Klamač

Jedná se o znak šifrové abecedy, který nemá v otevřeném textu žádný významový ekvivalent a nedešifruje se, resp. vynechává se. Důvod využívání klamače spočívá ve zvýšení bezpečnosti šifry. Především u statických útoků by mohlo na základě frekvence nebo analýzy bigramů dojít k odhalení znaků otevřeného textu.

Mezinárodní abeceda

Tato abeceda je tvořena 26 písmeny a nepoužívá diakritiku. Za znaky mezinárodní abecedy jsou považována tato písmena:

A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z.

Tuto abecedu lze rozšířit o mezeru a interpunkční znaménka. Abecedu otevřeného textu s využitím více písmen používaných v jiných jazycích je možné použít, ale při využití

šifrovacího zařízení by bylo nutno pro tento účel změnit jeho konstrukci. Z tohoto důvodu se používá jako abeceda otevřeného textu především mezinárodní abeceda.

Luštění

Luštění je proces hledání otevřeného textu ze zašifrované zprávy. Luštěním se zabývají kryptoanalytici. Pokud se kryptoanalytikovi podaří vniknout do nějakého šifrového systému, říká se, že šifra byla zlomena nebo rozbita. Prolomení šifry znamená, že kryptoanalytik dokáže přečíst všechny zašifrované zprávy určitého šifrovacího systému. Tento jev nenastane vždy, zvláště u kvalitnějších systémů může dojít k rozluštění jen jedné konkrétní části zprávy, ale ne všech ostatních. Proniknutí do systému závisí na mnoha faktorech, jako je síla patřičného klíče, opakované používání klíče, délka šifrované zprávy apod.

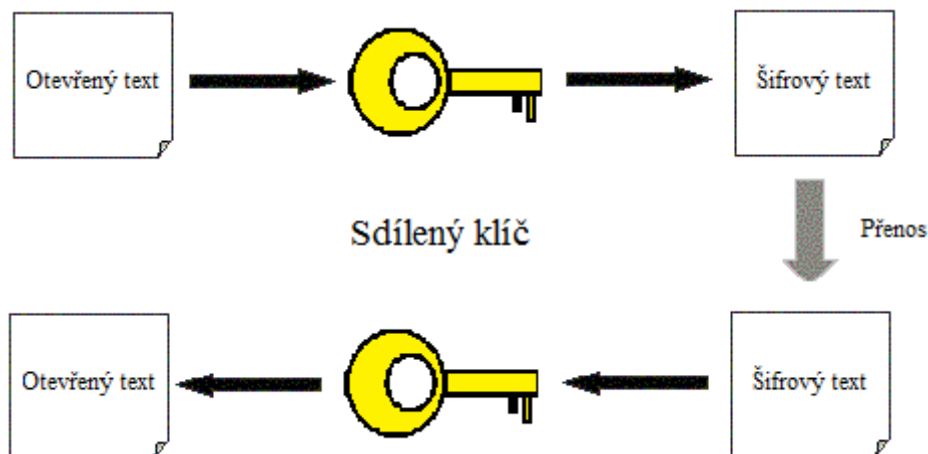
Cílem dešifrování a luštění je získat z šifrového textu patřičný otevřený text. I když se na první pohled zdá, že mezi těmito dvěma procesy není rozdíl, není to pravda. Dešifrování se používá v případě, že jsou známy všechny informace potřebné k převedení šifrového textu na otevřený text, ve většině případů jej provádí příjemce. Naopak luštění provádí třetí osoba, např. kryptoanalytik, která nemá k dispozici potřebné informace.

Klíč

Klíč je parametr šifrového systému, který má vliv na šifrový text. Úkolem klíče je změnit obecný šifrovací algoritmus ve specifický postup šifrování.

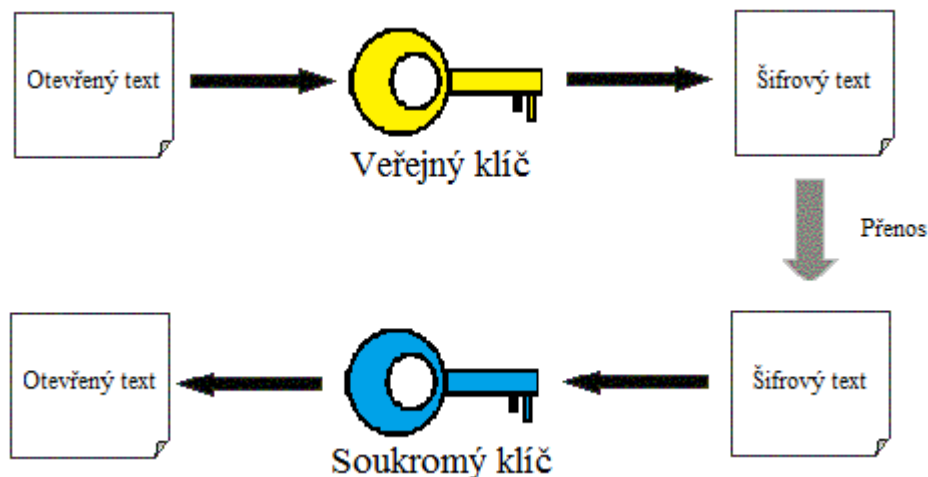
Symetrický šifrový systém

Pojem symetrický šifrový systém se používá v případě, že je klíč pro šifrování a dešifrování stejný. Jsou méně výpočetně náročné. Klíč používaný v symetrickém šifrovém systému se nazývá *symetrický tajný klíč* nebo pouze *tajný klíč*. Mezi symetrické šifrové systémy patří např. Caesarova šifra, Vigenèrova šifra nebo DES.

Obrázek 1: *Symetrický šifrový systém*

Asymetrický šifrový systém

Tento systém je založen na principu dvou klíčů. První klíč, tzv. veřejný klíč, slouží k zašifrování otevřeného textu, druhý klíč, tzv. soukromý klíč, k dešifrování šifrovaného textu zpět do původní podoby. Veřejný klíč může být znám všem osobám, neboť při dešifrování nebo luštění není potřeba. Dešifrovat šifrovaný text může jen vlastník soukromého klíče, čím větší množství klíčů, tím je bezpečnost šifrované zprávy vyšší. Příkladem asymetrického šifrového systému je RSA.

Obrázek 2: *Asymetrický šifrový systém*

Modulární aritmetika

Protože se v kryptografii často pracuje s velkými čísly, využívá se při početních operacích s nimi tzv. modulární aritmetika. Je to aritmetika na množině celých čísel $\mathbb{Z}$, v níž se čísla

opakují po dosažení určité hodnoty m . Díky tomu pak lze pracovat s mnohem menšími čísly. Hodnota m se nazývá modul a značí se mod .

V modulární aritmetice se používají následující pojmy a jejich vlastnosti:

1. Celé číslo b dělí celé číslo a , jestliže existuje celé číslo k takové, že $a = k \cdot b$.
2. **Věta o dělení se zbytkem:** Jsou-li a, b celá čísla taková, že $a \geq 0, b > 0$, pak existuje právě jedna dvojice čísel q, r taková, že $a = q \cdot b + r$, kde $q \geq 0, 0 \leq r < b$.
3. **Největší společný dělitel:** Je největší společné číslo dvou celých čísel a, b , jímž jsou obě dělitelná beze zbytku.

Euklidův algoritmus

Používá se k hledání největšího společného dělitele čísel. Princip je založen na následující úvaze. Pokud číslo n dělí čísla a i b , potom existují čísla a_1 i b_1 taková, že

$$a = n \cdot a_1$$

$$b = n \cdot b_1.$$

Tyto dva vztahy se nyní dosadí do výrazu $a - x \cdot b$:

$$a - (x \cdot b) = n \cdot a_1 - (x \cdot n \cdot b_1) = n \cdot [a_1 - (x \cdot b_1)],$$

z čehož plyne, že číslo n dělí $a - x \cdot b$.

Užitím předchozích úvah lze pak najít největšího společného dělitele n čísel a, b . Budeme předpokládat, že $a > b$. Potom podle věty o dělení se zbytkem platí:

$$a = (v \cdot b) + z,$$

kde $v = \frac{a}{b}$ se zbytkem z . Největší společný dělitel n musí být dělitelný a, b i z a navíc,

největší společný dělitel čísel a, b je zároveň největším společným dělitelem b a z . Proto lze nahradit čísla a, b za podmínky $b > z$ čísly b a z :

$$b = (v_1 \cdot z) + z_1,$$

$v_1 = \frac{b}{z}$ se zbytkem z_1 . Ve výpočtech se pokračuje tak dlouho, dokud zbytek nebude roven

nule. Číslo v je potom největším společným dělitelem.

Kongruence (shodnost)

Dvě čísla a , b se nazývají kongruentní podle $\text{mod } m$, jestliže rozdíl $a - b$ je dělitelný číslem m . Kongruence se zapisuje ve tvaru

$$a \equiv b \pmod{m}.$$

To také znamená, že čísla a a b dávají po dělení číslem m stejný zbytek. Vztah $a \equiv b \pmod{m}$ lze přepsat do tvaru

$$a = b + k \cdot m,$$

kde $k \in \mathbb{Z}$.

Příklad:

$$30 \equiv 12 \pmod{9}$$

$$30 = 12 + (2 \cdot 9), k=2$$

$$\frac{30}{9} = 3,333333$$

$$\frac{12}{9} = 1,333333.$$

Zbytkové třídy

Všechna celá čísla, která po dělení číslem m dávají stejný zbytek, zařazujeme do tzv. *zbytkové třídy modulo m* . K danému číslu m pak existují zbytkové třídy odpovídající číslům $0, 1, \dots, m-1$. Množinu všech zbytkových tříd modulo m značíme $\mathbb{Z}_m$.

Inverze

Při matematických výpočtech je důležitá znalost inverze čísla, zvláště pak modulární inverze. Inverze se označuje symbolem $^{-1}$. Nejsnadněji se pojem inverze pochopí na příkladu. Příklad inverze:

$$n \cdot (n^{-1}) = n \cdot \frac{1}{n} = 1.$$

Inverze je v podstatě takové číslo, které po provedení algebraické operace (násobení, sčítání) s daným číslem musí dát číslo 1.

Inverze mod m

Při hledání inverzí prvků v modulární aritmetice se vychází ze vztahu

$$1 \equiv a \cdot k \pmod{m}.$$

Tento vztah je možné přepsat jako

$$a^{-1} \equiv k \pmod{m}.$$

Pokud čísla a^{-1} a m nemají žádného společného dělitele, pak má inverze jen jediné řešení. Jestliže ovšem společného dělitele mají, potom rovnice $a^{-1} \equiv k \pmod{m}$ nemá řešení. Když bude číslo m prvočíslem, potom všechna čísla v intervalu 1 až $m-1$ budou mít jednu inverzi modulo m . V některých případech se pro výpočet modulo m využívá rozšířený Euklidův algoritmus (Kapitola 3.1).

Prvočísla

Prvočísla hrají významnou roli především u algoritmů s veřejným klíčem. Dlouhá léta se matematikové snaží vymyslet algoritmus na testování, zda náhodně zvolené číslo je prvočíslo. Pro odhad počtu $\pi(n)$ všech prvočísel menších než dané číslo n lze užít Gaussův vztah [3]:

$$\pi(n) = \frac{n}{\ln n}.$$

Test prvočísel

Pro asymetrické šifrové systémy s velkými prvočísly se využívají testy na ověření prvočísel. Existují dvě metody ověření, zda se jedná o prvočíslo. První způsob je ověřování prvočísel s dostatečně velkou pravděpodobností (např. 99,9 % a více). Druhý způsob je pomocí faktorizace, tj. rozkladem čísel na součin prvočísel. Jedná se o složitou metodu a používá se především u útoků na šifry.

Na ověřování prvočísel s určitou pravděpodobností existuje několik možných testů, např. Rabin-Millerův test nebo Lehmanův test.

Rabin-Millerův test (R-M test)

Kroky při testování p pomocí Rabin-Millerova testu:

- 1) zvolí se náhodné liché číslo p a následně se vypočítá b podle vztahu $b = \frac{p-1}{2}$,

- 2) ověří se, zda je p dělitelné malými prvočísly,
- 3) určí se n tak, aby platilo $p = 1 + (2^b \cdot n)$,
- 4) zvolí se náhodné číslo m tak, aby platilo $m < p$,
- 5) položí se $j=0$ a $z \equiv m^n \pmod{p}$:
  - a. pokud $j=0$ a $z=0$ (tzn. m^n je dělitelné p) nebo $z = p-1$, pak p může být prvočíslo,
  - b. je-li $j > 0$ a $z=1$, potom p není prvočíslo,
  - c. jestliže je $j=j+1$ a zároveň je $j < b$ a $z \neq p-1$, položí se $z \equiv z^2 \pmod{p}$ a následně se provede návrat k předcházejícímu kroku; jestliže $z = p-1$, pak p je prvočíslo,
  - d. je-li $j=b$ a $z \neq p-1$, potom p není prvočíslo,
- 6) číslo m platí v $\frac{3}{4}$ případů, test se tedy obrátí na $0,25^T$, kde T je počet opakování výpočtu.

R-M test se několikrát opakuje s různými náhodnými čísly, aby se ověřila jeho správnost [3].

Lehmanův test

Stejně jako u R-M testu, i u Lehmanova testu se bude testovat p , postup potom vypadá následovně:

- 1) zvolí se náhodné liché číslo p , vypočítá se b (stejně jako u R-M),
- 2) určí se, zda je dělitelné malými prvočísly,
- 3) zvolí se náhodné číslo m tak, aby platilo $m < p$,
- 4) výpočet $m^{(p-1)/2} \pmod{p}$,
- 5) jestliže $m^{(p-1)/2} \not\equiv \pm 1 \pmod{p}$, potom p není prvočíslo,
- 6) jestliže $m^{(p-1)/2} \equiv \pm 1 \pmod{p}$, pak p je pravděpodobně prvočíslem,
- 7) pokud se opakuje výpočet T -krát a ve výsledku se neustále střídá $+1$ a -1 , potom pravděpodobnost, že číslo není prvočíslem, je $1:2^T$.

1.2 Historie

V této části bakalářské práce jsou zmíněny některé historické milníky, jež měly vliv na vznik a vývoj kryptografie. Dále jsou zde detailně popsány některé historické šifry.

1.2.1 Starověk

Informace pro vypracování této části bakalářské práce byly použity z literatury [4], není-li uvedeno jinak.

Počátky kryptografie sahají daleko do historie. První zmínky souvisejí se vznikem písma, konkrétně mezopotámských a egyptských textů. V tehdejší době ovládalo znalosti písma jen několik vzdělců, proto se tedy šifrování využívalo jen zřídka. Za počátek šifrování lze považovat šifru ATBASH, která se objevila ve Starém zákoně. Princip spočíval v záměně konkrétního znaku abecedy za znak ve stejném pořadí z konce abecedy.

Daleko větší význam než šifrování měla v té době steganografie, která ke svému použití nevyžadovala vzdělání, ale především důvtip. Za zmínku stojí příběh Histiaia z roku 440 př. n. l. Tento muž nechal vyholit hlavu svému otroku a na ní napsat zprávu. Když otroku vlasy opět narostly, byl vyslán s touto zprávou.

Tento způsob posílání zpráv byl ovšem zdlouhavý a v mnoha případech, zvláště pak ve válečných situacích, nepřijatelný. Proto vznikaly z důvodu rychlejšího odesílání jiné metody maskování zpráv. Takovým příkladem je člen perského soudu Démerét, který ve Spatsko-perských válkách poslal do Sparty zprávu, kterou vyryl do dřevěné destičky a následně ji polil voskem, takže vypadala nepoužitá. Zpráva byla tak dokonale zamaskována, že ji nemohli rozluštit ani ve Spartě a přišli na ni náhodou.

Šifrování se využívalo především k vojenským a vládním účelům. Toho využívali zejména v Řecku a Římě při válečných taženích, kdy se používaly hlavně šifry substituční a transpozice. Nejznámější substituční šifrou této doby je Caesarova šifra, založena římským císařem Juliem Caesarem.

1.2.1.1 Caesarova šifra

První zmínky o této jednoduché substituční šifře jsou popsány v knize Zápisky o válce galské. Princip této šifry je založen na posunu každého znaku textu o následující tři znaky, tedy například písmeno X bude Caesarovou šifrou nahrazeno za písmeno A. Tuto metodu

lze využít v případě posuvu o jakékoliv libovolné číslo v rozmezí od 1 do 25. Jakékoliv šifrování za pomoci posunu znaků v dnešní době označujeme jako Caesarovu šifru [2].

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C

Tabulka 2: Příklad Caesarovy šifry s posunem o 3 znaky

V horním řádku tabulky jsou vypsané znaky mezinárodní abecedy, v dolním řádku jejich ekvivalenty v Caesarově šifře.

Matematický zápis Caesarovy šifry při šifrování:

$$C_i(N) = n + k \bmod N,$$

kde $C_i(N)$ je i -tý znak šifrovaného textu, n je znak otevřeného textu, k je posun a N je délka používané abecedy.

Matematický zápis při dešifrování:

$$D_i(N) = m - k \bmod N$$

$C_i(N)$ značí i -tý znak otevřeného textu, m je znak šifrovaného textu, k je posun znaku a N délka abecedy.

Při konkrétním šifrování nebo dešifrování s posuvem o tři pozice by bylo k nahrazeno číslem 3.

Tato šifra je kvůli své jednoduchosti v dnešní době nepoužívaná. Ale ve středověku, zvláště ve válečných situacích, byla využívanou a výhodnou metodou při zasílání tajných zpráv.

Následující příklad ukazuje použití Caesarovy šifry s posunem o tři pozice v praxi. S využitím mezinárodní abecedy byla do anglického jazyku přeložena a následně zašifrována slova *Univerzita Tomáše Bati*.

Otevřený text: THOMAS BATA UNIVERSITY

Zašifrovaný text: WKRPDV EDWD XQLYHUVLWB.

Pro ověření správnosti lze otevřený text zašifrovat pomocí softwaru Wolfram Mathematica.

```
In[1]:= Encryption[text_, key_] :=  
  FromCharacterCode[Mod[ToCharacterCode[text] - 97 + key, 26] + 97]  
text = "thomasbatauniversity"  
key = 3;  
Encryption[text, key]  
Out[1]= wkrpdvedwdxqlyhuvlwb
```

Obrázek 3: Šifrování otevřeného textu Caesarovou šifrou programem Mathematica[6]

1.2.2 Středověk a raný novověk

Literatura použitá v následující části je stejná jako v části předešlé [4].

Toto historické období proslavil zejména vznik a rozvoj kryptoanalýzy na Předním východě. Pro kryptoanalytiku bylo zlomové 14. století, kdy byly objeveny první zmínky o řešení jednoduché substituční šifry. Řešení této šifry bylo založeno na frekvenční analýze, tedy na zkoumání počtu jednotlivých znaků v šifrovaném textu. Podrobněji je frekvenční analýza probrána v Kapitole 2.1.

Šifrování v této době nabývá na důležitosti, protože v době válek byla komunikace velmi důležitá, a proto bylo nutné šifry zdokonalit. Jedním z nejznámějších šifrových specialistů byl Francouz Antoine Rossignol, který vytvářel šifry i pro francouzského panovníka. Ve svých šifrách využíval především jednoduchá nahrazení, klamače nebo úmyslné komolení textu. Luštění těchto šifer nebylo moc náročné a brzy se začalo všeobecně využívat. Z toho důvodu byly vymyšleny bezpečnější šifrové systémy, ty se ovšem z důvodu složitosti příliš nevyužívaly. Nejvýznamnější šifrou této doby byla Vigenèrova šifra.

1.2.2.1 Vigenèrova šifra

Leon Battista Alberti jako první navrhl v roce 1466 složitější substituční algoritmus za pomoci hesla. Albertiho návrh spočíval v použití dvou nebo více abeced, které by se pravidelně střídaly. Ve svém objevu ovšem i přes obrovský význam dále nepokračoval. Tohoto návrhu využil ke konci 16. století francouzský diplomat Blaise de Vigenère, který ji chtěl využít pro svou práci a podle kterého nakonec dostala jméno. Vigenère Albertiho návrh ovšem upravil a využil většího počtu abeced, vytvořil tzv. Vigenèrův čtverec. Tento čtverec obsahuje v prvním řádku mezinárodní abecedu o délce 26 znaků. Každý následující řádek obsahuje tutéž abecedu s posuvem o jeden znak. Pro vyšší bezpečnost šifry

k abecedě s posunem využil klíč. Potom tedy k dešifrování Vigenèrovy šifry bylo třeba znát šifrový text i klíč.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
A	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
B	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A
C	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B
D	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C
E	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D
F	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E
G	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F
H	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G
I	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H
J	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I
K	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
L	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
M	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
N	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
O	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
P	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
Q	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P
R	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q
S	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R
T	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S
U	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
V	V	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U
W	W	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V
X	X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W
Y	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X
Z	Z	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y

Obrázek 4: Vigenèrův čtverec

První žlutě označený sloupec slouží k hledání znaků abecedy pro klíč použitý k šifrování, první žlutě označený řádek pro text.

Matematický zápis Vigenèrovy šifry při šifrování:

$$C_i \equiv D_i + K_i \pmod{N}$$

Matematický zápis Vigenèrovy šifry při dešifrování:

$$D_i \equiv C_i - K_i \pmod{N}$$

Kde C_i je i -tý znak šifrovaného textu, D_i je i -tý znak otevřeného textu, K_i je i -tý znak hesla textu, N označuje délku abecedy.

V případě šifrování i dešifrování je třeba počítat s tím, že délka hesla je menší než text, v takovém případě dochází k opakování hesla. Tento případ je názorně předveden v následujícím příkladu. Otevřený text je stejně jakou u Caesarovy šifry anglické slovo *Thomas Bata university*, jako klíč se použije slovo *BTSM*.

Otevřený text: THOMAS BATA UNIVERSITY

Klíč: BTSM.

Každý znak klíče se zapíše pod příslušný znak otevřeného textu, v případě krátkého klíče se znaky klíče opakují.

T H O M A S   B A T A   U N I V E R S I T Y
B T S M B T   S M B T   S M B T S M B T S M

Následně se celý text zašifruje podle Vigenèrova čtverce uvedeného na předešlé straně.

Zašifrovaný text: UAGYBL TMUT MZJOWDTBLK

Ověření správnosti zašifrování otevřeného textu lze opět provést v programu Mathematica.

```
In[1]:= AddTwoLetters[a_, b_] :=
  FromCharCode[Mod[(ToCharCode[a] - 97) + (ToCharCode[b] - 97), 26] + 97]
text = "thomasbatauniversity";
key = "btsm";
ciphertext = "";
Do[
  ciphertext =
    ciphertext <> AddTwoLetters[StringTake[text, {i}],
      StringTake[key, {Mod[i - 1, StringLength[key]] + 1}],
      {i, 1, StringLength[text]}];
  ciphertext
Out[1]= uagybltmutmzjowdtblk
```

Obrázek 5: Šifrování otevřeného text Vigenèrovou šifrou v programu Mathematica [6]

Výhoda této šifry spočívá ve vyjádření jednoho znaku otevřeného textu více znaky šifrovaného textu, tudíž prolomení šifrovaného textu obyčejnou frekvenční analýzou odpadá. Je tedy vidět, že daná šifra byla na svou dobu velice složitá a pro své účely velice výhodná.

1.2.3 Dvacáté století

Literatura použitá pro vypracování této části je stejná jako v části předešlé [4].

Klíčovou roli v této době má vznik rádia a s tím spojený rozvoj komunikace, která byla daleko rychlejší. Z toho důvodu bylo nutné šifrovat rychle a bezpečně, zvláště pak při organizaci útoků měla rychlost dešifrování zprávy důležitou roli. V období válek byla kryptografie klíčem k úspěchu. Používaly se především kódové knihy, pomocí kterých se zprávy kodovaly. Nejpoužívanější šifry byly tzv. polní šifry, založené v 19. století. Polní šifry byly založeny na složitějších substitucích, jako například Playfairova šifra.

1.2.3.1 Playfairova šifra

Šifra byla vytvořena v roce 1854 britským vědcem Charlesem Wheatstonem, ovšem pojmenována byla po jeho příteli lordu Lyonu Playfairu, který jí proslavil prosazením ve vládě. Tím se šifra stala používanou nejen ve válečných, ale i v politických situacích. Tato šifra pracuje na principu šifrování otevřeného textu podle klíče, čímž znesnadní případné luštění šifrovaného textu třetí stranou.

Základem celé Playfairovy šifry je klíč, v tomto případě *BTSM*, vložený do tabulky o rozměrech 5x5. Zbytek volných políček se postupně doplní zbývajícími znaky abecedy, příklad je znázorněn v následující tabulce. Jelikož abeceda obsahuje 26 znaků a tabulka má jen 25 políček, je jeden znak abecedy vymazán, např. písmeno *Q* v českém jazyce nebo sloučeno s jiným písmenem, např. *I* s *J* v anglickém jazyce. V tomto případě došlo ke sloučení písmena *J* s *I* a zapisuje se jako písmeno *I*, jelikož šifrovaný text je v angličtině a četnost výskytu písmena *J* v anglickém jazyce je nejnižší.

B	T	S	M	A
C	D	E	F	G
H	I	K	L	N
O	P	Q	R	U
V	W	X	Y	Z

Tabulka 3: Klíč v tabulce s doplňujícími znaky

Nyní se otevřený text rozdělí na bigramy, tedy text *THOMAS BATA UNIVERSITY* bude následně vypadat: *TH OM AS BA TA UN IV ER SI TY*, v textu se nenachází žádné písmeno *J*, tudíž se nemusí nic nahrazovat. V případě, že je v textu lichý počet znaků, doplní se o jeden znak, např. písmeno *X* tak, aby počet znaků byl sudý. To se provádí i v případě, že se v textu nachází dva stejné znaky za sebou, aby nevzbuzovaly pozornost.

Po upravení textu se provede úprava tabulky s klíčem a následně je možno šifrovat otevřený text. Nejprve tabulku s klíčem rozšíříme o první sloupec a první řádek a oba umístíme na konec tabulky. Tabulka tedy bude vypadat následovně:

B	T	S	M	A	B
C	D	E	F	G	C
H	I	K	L	N	H
O	P	Q	R	U	O
V	W	X	Y	Z	V
B	T	S	M	A	

Tabulka 4: Rozšířená tabulka s klíčem

Po provedení této úpravy se přejde k samotnému šifrování, kdy se v tabulce hledají bigramy a k nimž se přiřadí podle tabulky jejich ekvivalenty v šifrové podobě. Pokud se oba znaky nachází v jednom sloupci nebo řádku, dochází k posunu znaku o jednu pozici vpravo, resp. o jednu pozici dolů. Znaky nenacházející se ve stejném sloupci nebo řádku se šifrují do kříže, podle pozice v textu. Takže šifrový ekvivalent bigramu *TH* v tabulce s rozšířeným klíčem bude *BI*. Stejně se postupuje i u dalších bigramů, tzn. *OM* je zašifrováno jako *RB*, *AS* jako *BM*, atd. Celý šifrovaný text tedy bude mít následující podobu: *BI RB BM TB SB ZU HW FQ TK MW*.

Klíč: BTSM

Otevřený text: TH OM AS BA TA UN IV ER SI TY

Šifrovaný text: BI RB BM TB SB ZU HW FQ TK MW.

Zlom pro kryptologii nastal v roce 1931, kdy se tvorbou a zdokonalováním šifer začali zabývat především matematikové. S technickým rozvojem došlo k mechanizaci šifrování. Nejznámějším příkladem mechanického šifrování je německá šifra Enigma, využívaná v druhé světové válce. Tato šifra hrála tehdy důležitou roli, neboť byla dlouhou dobu nerozluštitelná a poskytovala Německu výhodu nad nepřátelskými vojsky. Prolomení Enigmy bylo klíčovou událostí druhé světové války, protože tím spojenci získali výhodu nad nepřítelem a ukončili vleklou válku. Enigma nebyla jediná šifra využívaná v této válce, Japonsko používalo k šifrování mechanický přístroj Purple. USA se proslavilo především pseudošifrou Navajo, kterou tvořila slova indiánského jazyka, jenž se výrazně liší od ostatních jazyků. Tuto šifru kvůli odlišnosti jazyka nebylo možno rozšifrovat bez pomoci cizojazyčných dokumentů nebo jiných osob mluvících stejnou řečí. Slabým místem této šifry byli příslušníci indiánského kmene, kterým musela být poskytována ochrana, aby nemohla být šifra prolomena. Každý Navaj dostal speciální ochranu, která měla za úkol zabránit, aby Navajové padli do zajetí. V případě, že nebyla jiná možnost, měla ochranka příkaz svého svěřence zastřelit.

Významnou roli sehrála v této době především steganografie, ve které došlo k obrovskému pokroku. Už v 19. století začaly být zprávy zmenšovány do velikosti inkoustové skvrny. V pozdějších letech byla tato metoda Německem zdokonalena a zprávy se zmenšovaly do velikosti tečky. Toho se využívalo při psaní zpráv, kdy takto skryté zprávy nahrazovaly

tečky ve větech. Tato metoda měla všeobecný obdiv a v roce 1941 ji ředitel FBI J. Edgar Hoover označil za mistrovské dílo nepřítele.

1.2.4 Moderní kryptologie

S rozvojem počítačů došlo i k vývoji a rozšíření v oblasti kryptologie. Za pomoci počítačů bylo možno šifrovat s přesností a bez omylů, což v dřívějších dobách nebylo možné. Kryptologie pozvolna proniká z vojenských a politických sektorů do všedního života. S novou politickou situací dochází k zveřejňování kryptografických publikací autorů z období válek. Jednou z prvních publikací je kniha Davida Kahna *The Codebreakers* z roku 1967. Kahnovou knihou se inspirovali Whitfield Diffie a Martin Hellman, ti na základě svých výzkumů a poznatků vydali vlastní článek, ve kterém představili svůj šifrovací algoritmus, založený na principu dvou různých klíčů (asymetrická šifra). Jejich nápad později matematicky realizovali Ron Rivest, Adi Shamir a Len Adleman. Tento algoritmus je v současné době znám jako RSA.

Největší kryptologický rozvoj nastal v USA, kde byl ovšem brzděn vládou. Zde byly šifrovací algoritmy tvořeny tak, aby byly vládní složky schopny prolomit každou šifru. Nejznámějším příkladem je standard DES, u něhož byla velikost klíče snížena z 64 bitů na 56 bitů, což byla hraniční možnost na překonání tehdejšími počítači.

V současné době šifrování prorazilo do mnoha oblastí, zvláště v bezpečnosti má nezastupitelné místo. Šifrování se využívá v komunikaci, jako například při posílání dat po Internetu, přenosu signálu z mobilních telefonů apod. V průmyslu komerční bezpečnosti se šifrování používá například v komunikaci s pultem centrální ochrany nebo jinými objekty, případně osobami, při přenosu dat nebo komunikace pomocí Wi-Fi, Bluetooth a jiných, u přístupových systémů apod.

1.2.4.1 Algoritmus RSA

Tento způsob šifrování vznikl v roce 1977 jako náhrada za symetrické šifrové systémy, kdy k šifrování používal dvou klíčů, veřejného a soukromého. Asymetrická šifra pojmenovaná po autorech (Rivest-Shamir-Adelman) byla původně patentová šifra patřící Public Key Partners, později ale patent vypršel a RSA se začala hojně využívat ve všech oblastech. RSA se kvůli své vysoké bezpečnosti využívá i v dnešní době, např. v mobilních telefonech, bankomatech nebo v elektronických podpisech. Důvod vysoké spolehlivosti a

bezpečnosti algoritmu RSA spočívá v náročné faktorizaci. V současné době není znám algoritmus, pomocí něhož by šlo rozložit velmi vysoká čísla na dvě dostatečně velká prvočísla. Podrobný rozbor algoritmu RSA je uveden v Kapitole 3.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

2 KRYPTOANALÝZA

Informace v této kapitole jsou čerpány z literatury [3], není-li uvedeno jinak.

Se vznikem šifer přišla i snaha o jejich prolomení, především za účelem osobního obohacení. Jak již bylo napsáno v předešlých kapitolách, prolomení šifry hrálo v mnoha, především válečných konfliktech, klíčovou roli. Z toho důvodu odborníci z oboru kryptoanalýzy vytvářeli algoritmy na jejich vyluštění bez znalosti klíče. Při kryptoanalytickém útoku se využívá všech znalostí o šifrovaném textu, které má kryptoanalytik k dispozici. Což mohou být například:

Znalost otevřeného textu

Předpokládá se, že kryptoanalytik ví, ve kterém jazyce je napsána zpráva, obsah zprávy nebo alespoň části zprávy.

Informace v otevřeném textu

Těmi mohou být např. interpunkční znaménka, struktura slov, apod.

Znalosti o kryptosystému

Kryptoanalytik má podrobné informace o použitém klíči, tj. délku, strukturu a způsob, jakým byl odvozen soukromý klíč od veřejného. Dále má znalosti o odolnosti daného kryptosystému a jiné informace.

Porušení kryptografických protokolů

Zde spadá především opakované používání stejného hesla, především u Vernamovy šifry se jedná o jedinou možnost prolomení, jinak je nemožné ji prolomit.

Specifické znalosti

Kryptoanalytik má znalosti o dostupnosti veřejného klíče, což mu umožňuje útok hrubou silou na šifrový text, např. generováním a porovnáváním náhodného textu s textem šifrovým.

Podle znalostí o otevřeném a šifrovaném textu existují následující kryptoanalytické útoky:

Znalost pouze šifrového textu (ciphertext only attack)

Kryptoanalytik pracuje pouze s částí šifrového textu, na kterém provádí patřičné procesy, jako je např. frekvenční analýza, pravděpodobnost, distribuce, apod. Pokud kryptosystém nedokáže odolat takovému typu útoku, není bezpečný.

Částečná znalost přímého textu (probably plaintext attack)

Kryptoanalytik má přibližné informace o zprávě, tj. důvod odeslání, čímž usnadní možný odhad o obsahu zprávy. Stejně jako u znalosti pouze šifrového textu, i zde musí používaný kryptosystém odolat útokům, jinak jej nelze považovat za bezpečný.

Znalost přímého textu (known plaintext attack)

V tomto případě má kryptoanalytik k dispozici část otevřeného textu a k němu jeho šifrový ekvivalent.

Znalost zvoleného otevřeného textu (chosen plaintext attack, adaptive chosen plaintext attack)

Jedná se o velmi používaný útok, kdy kryptoanalytik získá k libovolnému otevřenému textu text šifrovaný. Tento způsob se nazývá *útok hrubou silou*, kdy se využívá veřejného klíče.

V mnoha případech dochází k zveřejňování šifrovacích algoritmů mnohými autory, kteří tak zjišťují odolnost daného algoritmu a mohou jej případně zdokonalovat. Tento způsob byl zvolen např. k ověření odolnosti DES, kdy na reakci na prolomení vznikli zdokonalení nástupci, kteří nebyli dodnes prolomeni (IDEA, TripleDES). V této kapitole jsou popsány jen některé z možných kryptoanalytických útoků. K šifrování a následným ukázkám způsobu kryptoanalytických útoků byl použit úryvek textu z knihy Tonyho Howletta *Open source security tools: practical applications for security* [5] uvedený v Příloze I. Protože pro luštění je nejlepší mezinárodní abeceda, byl zvolen text v anglickém jazyce.

2.1 Frekvenční analýza

Tato metoda kryptografického útoku, někdy též známá jako statická analýza, pochází z 9. století, kdy ji světu předvedl Abú Jusúf Jaqúb ibn Ishád ibn as-Sabbáh ibn`omrán ibn Ismail al-Kindí. Podstatou frekvenční analýzy je porovnání frekvence výskytu znaků šifrovaného textu s frekvencí znaků daného jazyka. Nejúčinnějším útokem proti

monoalfabetickým šifrám (např. Caesarova šifra) je frekvenční analýza. S vyšším množstvím šifrovaného textu roste úspěšnost kryptoanalytického útoku statickou analýzou. V následující části bude frekvenční analýza předvedena na několika šifrách. Text zašifrovaný jednotlivými šiframi bude uveden v příloze za původním otevřeným textem. Jako klíč k šifrování otevřeného textu bylo použito slovo *ENCRYPTION*.

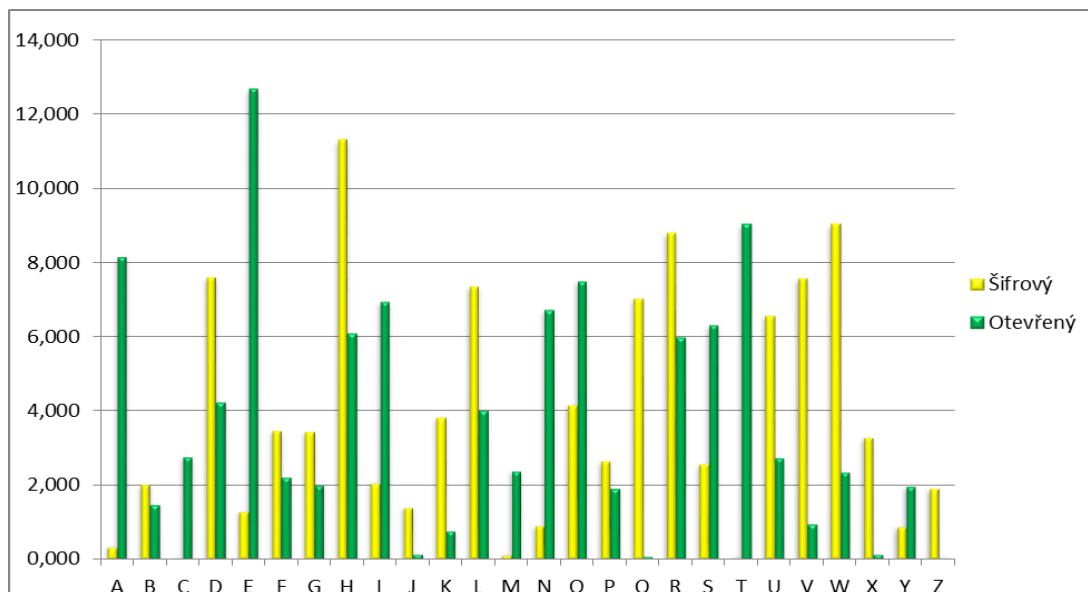
2.1.1 Frekvenční analýza – Caesarova šifra

Caesarova šifra (Kapitola 1.2.1.1) kvůli absenci klíče patří k nejjednodušším šifrám, tudíž se na ní frekvenční analýza provádí nejsnadněji. V tomto případě stačí určit ekvivalent k jednomu znaku a následující znaky se získají dešifrovacím postupem. V tabulce jsou uvedeny četnosti šifrovaného textu a výskyt jednotlivých znaků anglické abecedy.

	Četnost AJ [%]	Šifrovaný [%]
A	8,167	0,337
B	1,492	2,028
C	2,782	0,067
D	4,253	7,609
E	12,702	1,296
F	2,228	3,476
G	2,015	3,459
H	6,094	11,312
I	6,966	2,079
J	0,153	1,422
K	0,772	3,838
L	4,025	7,365
M	2,406	0,135
N	6,749	0,909
O	7,507	4,166
P	1,929	2,66
Q	0,095	7,045
R	5,987	8,812
S	6,327	2,584
T	9,056	0,084
U	2,758	6,582
V	0,978	7,592
W	2,36	9,056
X	0,15	3,283
Y	1,974	0,884
Z	0,074	1,919

Tabulka 5: Četnost výskytu znaků zašifrovaného textu Caesarovou šifrou a výskyt znaků v anglickém jazyce

Názorněji lze vidět výskyt znaků v následujícím grafu.

Obrázek 6: Graf četnosti výskytu znaků zašifrovaného textu Caesarovou šifrou a výskyt znaků v anglickém jazyce

Z grafu je vidět, že nejvyskytovanějším znakem šifrovaného textu je písmeno *H* a otevřeného textu písmeno *E*. Z toho lze soudit, že $H=E$. Důkazem je i fakt, že písmeno *E* posunuté o tři pozice vpravo odpovídá písmenu *H*, tudíž jsou splněny zásady pro šifrování, resp. dešifrování, pomocí Caesarovy šifry.

2.1.2 Frekvenční analýza – Vigenèrova šifra

Vigenèrovu šifru klasickou frekvenční analýzou rozluštit nelze, jelikož se k šifrování používá 26 různých abeced. Tím dochází k rovnoměrnému rozložení znaků, což neodpovídá rozložení znaků otevřeného textu, a proto je zapotřebí využít pokročilou frekvenční analýzu. Tuto pokročilou metodu vymyslel Charles Babage, který jako první roku 1845 za pomoci prvních počítačů Vigenèrovu šifru prolomil. Složitost luštění Vigenèrovy šifry spočívá ve velkém množství použitých abeced, tzn. jeden znak bude zašifrován více znaky. Z toho důvodu je četnost znaků vyrovnanější než u klasických monoalfabetických substitučních šifer. Luštění textu šifrovaného Vigenèrovou šifrou je náročné a zdlouhavé, proto se využívá především výpočetní techniky. V následující ukázce bude proveden útok na šifrový text zmíněný v Kapitole 2 s použitím příslušného klíče.

Při pokusu vyluštit šifrový text je nutné vyhledat skupinu znaků opakujících se vícekrát v celém šifrovém textu, tato skupina se někdy označuje *sekvence*. Sekvence by měla obsahovat co nejvíce znaků, nejméně ovšem čtyři.

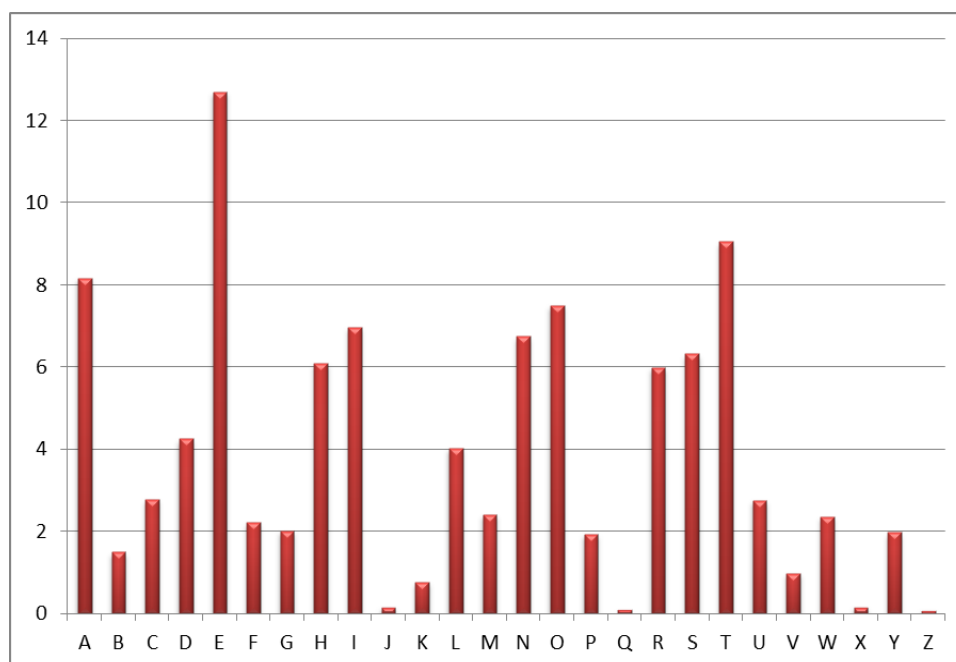
Opakovaná sekvence	Interval mezi opakováním	Délka klíče																			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
T-E-G-W	9760	■	■		■	■			■	■							■				■
C-C-B-H-S-A-W-L-Q-L-K	770	■	■			■		■		■	■				■						
X-G-B-S	2630	■	■			■				■											
Q-G-O-S-B-M	1270	■	■			■				■											
V-B-I-I-Y-B-L	10400	■	■		■	■			■	■				■				■			■
Z-S-E-G	3860	■	■		■	■				■											■
E-Y-Q-T-V-C-F-X-L-V	770	■	■			■		■		■	■										
G-R-G-H-T-Z-R	130	■	■			■				■				■							

Tabulka 6: Údaje o opakovaných sekvencích

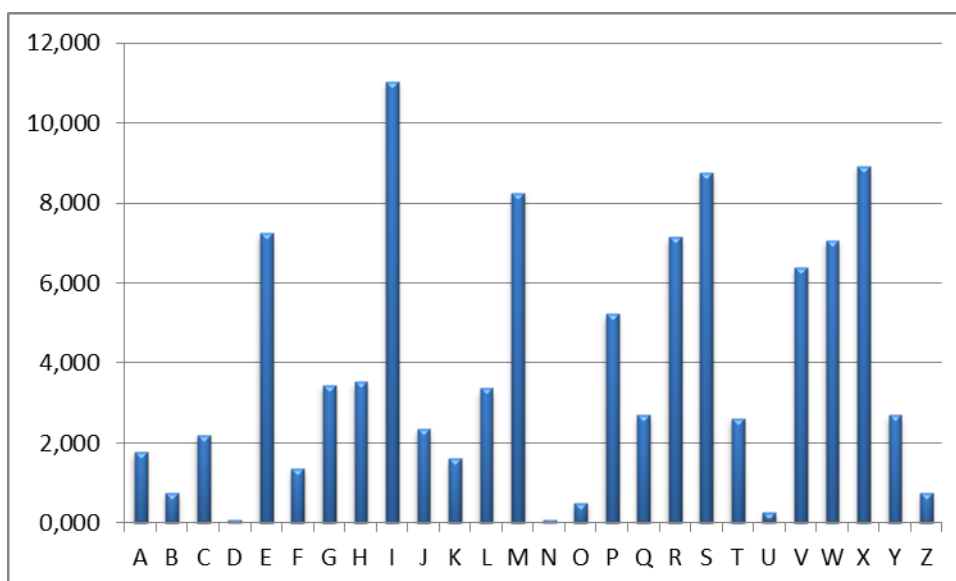
Tabulka názorně zobrazuje některé příklady opakovaných sekvencí ze zašifrovaného textu a údaje o nich, jako např. počet znaků mezi opakujícími se sekvencemi nebo možnou délku klíče. Při luštění Vigenèrovy šifry je nutné znát způsob šifrování i dešifrování (Kapitola 1.2.2.1). Hlavním cílem pokročilé frekvenční analýzy je zjištění klíče, s jehož pomocí je dešifrování textu snadné. Nejprve se musí zjistit délka klíče, v tomto případě se počítá s délkou klíče menší nebo rovnou dvaceti znakům. Délka se dá určit i za pomoci tzv. faktorů opakování. Jedná se o dělitele intervalu mezi opakováním, tzn. znaky *G-R-G-H-T-Z-R* se opakují po 130 znacích, takže faktory opakování potom budou čísla 1, 2, 5, 10, 13, 26, 65 a 130. Faktory musí být celočíselnými děliteli. V tomto případě, jak již bylo zmíněno výše, bude stačit uvažovat s délkou klíče do 20 znaků. Z tabulky lze zjistit, že nejčastěji se opakují délky o 1, 2, 5 a 10 znacích. O klíči s délkou jednoho znaku se neuvažuje, jelikož by se jednalo o klasickou monoalfabetickou šifru. Ze zbylých možných délek klíčů je nejpravděpodobnější nejdelší desetiznakový klíč.

Po určení možné délky klíče je třeba zjistit znaky klíče, ty se pro začátek zvolí jako písmena X_1, X_2 až X_{10} , kdy X_1 označuje první znak klíče, X_2 druhý znak klíče atd. První znak otevřeného textu byl tedy šifrován písmenem X_1 , druhý znak otevřeného textu písmenem X_2 . Takto se postupuje až po desátý znak otevřeného textu, šifrovaný písmenem X_{10} , a poté se celý cyklus opakuje pro následujících deset znaků, např. jedenáctý znak bude šifrován opět prvním znakem klíče, tedy X_1 . Pro každý znak označovaný písmeny X_1 až X_{10} je použita jiná abeceda. Z toho vyplývá, že polyalfabetická šifra se skládá z deseti monoalfabetických šifer. X_1 je definován abecedou s neznámým posuvem, která se skládá z 1., 11., 21., atd. znaku. Obdobným způsobem jsou definovány abecedy i pro X_2 až X_{10} .

Následně se provede frekvenční analýza pro všech deset abeced a určí se znaky odpovídající jednotlivým písmenům.

Obrázek 7: Četnost výskytu jednotlivých znaků v anglickém jazyce

Obrázek 8: Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_1

Pro přehlednost jsou grafy zobrazeny jednotlivě. U těchto grafů se musí věnovat pozornost nejvýraznějším rysům, tj. např. zřetelné stoupání nebo klesání. Např. u prvního grafu (Obrázek 7) je nejvýraznější část u písmen R, S, T, po nichž následuje výrazný pokles až po písmeno Z. U grafu četnosti výskytu znaků definovaných písmenem X_1 (Obrázek 8) by tomu mohla odpovídat část u písmen V, W, X, kde V, W, X je podobná R, S, T, a po obou

případech nastává výrazný pokles, v případě V , W , X až po písmeno E . To by znamenalo, že posun pro abecedu definovanou písmenem X_I je o 4 znaky, a proto by v tomto případě bylo $X_I=E$. Pro přehlednost je možno uvést tabulku pro všechna písmena X .

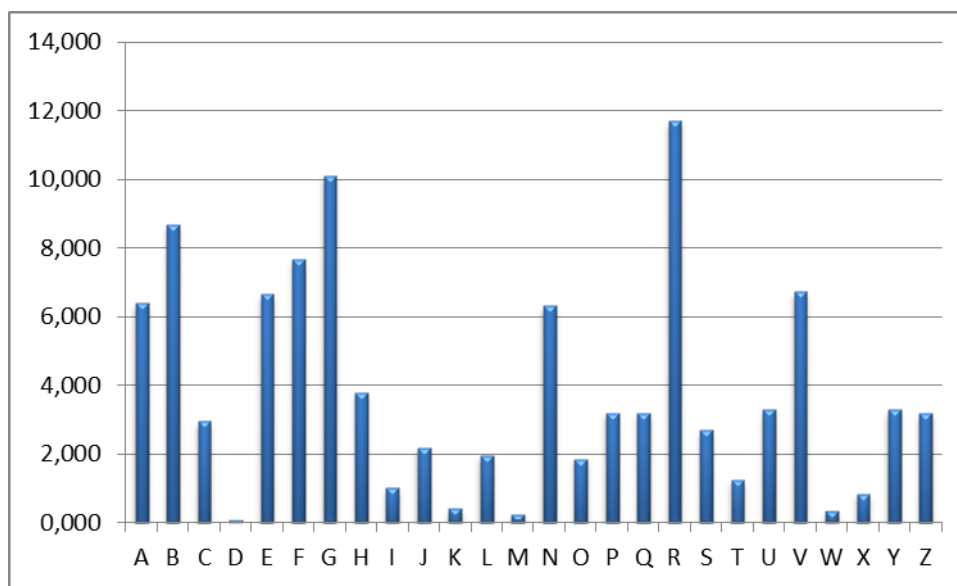
	Četnost v AJ	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}
A	8,167	1,766	6,397	2,020	0,168	2,946	4,545	3,535	6,818	2,189	6,397
B	1,492	0,757	8,670	0,253	0,842	3,535	2,694	7,744	9,343	8,165	8,081
C	2,782	2,187	2,946	7,997	4,209	11,111	7,997	0,337	3,956	8,502	2,778
D	4,253	0,084	0,084	1,178	3,114	1,094	7,407	1,263	1,178	2,189	0,168
E	12,702	7,233	6,650	3,114	6,397	1,515	2,441	3,620	2,609	0,084	6,987
F	2,228	1,346	7,660	2,778	9,512	3,114	0,000	2,357	0,168	7,071	7,155
G	2,015	3,448	10,101	10,269	2,946	6,313	7,155	5,808	2,273	7,323	9,343
H	6,094	3,532	3,788	2,020	0,000	0,000	7,576	9,596	0,000	8,333	3,956
I	6,966	11,018	1,010	1,852	6,229	1,094	8,081	2,441	6,818	3,788	1,094
J	0,153	2,355	2,189	5,219	7,576	4,545	2,694	0,168	1,347	1,094	1,936
K	0,772	1,598	0,421	6,818	7,492	2,104	0,421	6,734	4,630	1,263	0,168
L	4,025	3,364	1,936	0,084	2,189	6,650	2,273	7,912	3,114	0,421	1,768
M	2,406	8,242	0,253	0,842	0,842	8,923	0,337	9,848	10,859	1,852	0,000
N	6,749	0,084	6,313	4,125	2,441	2,862	2,441	3,030	2,525	0,084	7,239
O	7,507	0,505	1,852	3,114	0,168	0,000	0,000	1,010	1,178	7,912	0,673
P	1,929	5,214	3,199	6,902	2,273	6,061	7,744	1,768	4,545	1,431	3,451
Q	0,095	2,691	3,199	10,101	0,000	10,185	1,094	0,168	7,239	2,946	4,040
R	5,987	7,149	11,700	2,609	8,081	9,933	3,956	1,599	0,000	3,620	10,859
S	6,327	8,747	2,694	0,084	0,926	3,451	4,125	0,000	0,673	11,532	1,936
T	9,056	2,607	1,263	6,397	3,788	0,673	12,037	7,492	2,862	2,020	1,178
U	2,758	0,252	3,283	6,650	3,367	1,094	2,104	1,768	2,525	1,347	4,882
V	0,978	6,392	6,734	9,175	11,785	0,253	1,431	3,283	8,586	3,620	6,987
W	2,36	7,065	0,337	3,283	1,852	1,936	3,451	3,283	8,586	7,912	0,253
X	0,15	8,915	0,842	0,758	1,768	0,000	6,987	11,953	2,020	0,000	0,589
Y	1,974	2,691	3,283	1,852	3,367	9,259	0,084	2,189	0,000	1,515	5,471
Z	0,074	0,757	3,199	0,505	8,670	1,347	0,926	1,094	6,145	3,788	2,609

Tabulka 7: Přehled četnosti výskytu znaků v anglickém jazyce a pro jednotlivá písmena X

Jelikož nemusí být v mnoha případech odvození posuvu abecedy z grafu přesné, je možné odvodit posuv pro abecedy definované písmenem X z tabulky četnosti výskytu znaků. Z tabulky se pro názornost vybere písmeno abecedy s charakteristickou hodnotou četnosti výskytu. Může to být jakýkoliv znak, ovšem nejlépe se tato metoda uplatňuje na znacích s nevyšší nebo nejnižší hodnotou výskytu. Jedná se v podstatě o stejnou metodu jako je porovnávání hodnot z grafu, jen v přesnějším číselném vyjádření a méně graficky přívětivém. Vezme-li se opět příklad s určením posuvu abecedy definovanou písmenem X_I , potom nejlepší volbou pro určení je písmeno Z , jelikož má nejnižší hodnotu četnosti

výskytu ve sloupci četnosti v AJ. Hodnota písmene Z se porovnává s hodnotami ve sloupci X_1 . Jelikož stejná hodnota se ve sloupci X_1 nevyskytuje, je potřeba hledat hodnoty blízké hodnotě písmene Z . Nejbližší k hodnotě písmene Z má hodnota písmene D . Vzdálenost mezi písmeny Z a D jsou čtyři znaky, tzn. posuv abecedy definované písmenem X_1 bude o 4 znaky a abeceda bude začínat písmenem E ($X_1=E$). Tento způsob potvrdil správnost odvození znaku z grafu četnosti výskytu. Nemusí to být ale pokaždé stejně, v mnoha případech nejnížší hodnota četnosti v AJ neodpovídá nejnížší hodnotě znaku abecedy definované písmenem X . Ovšem jak již bylo řečeno, metoda pokročilé frekvenční analýzy je určena především pro výpočetní techniku, jelikož je značně náročná a při manuálním provádění i nepřesná.

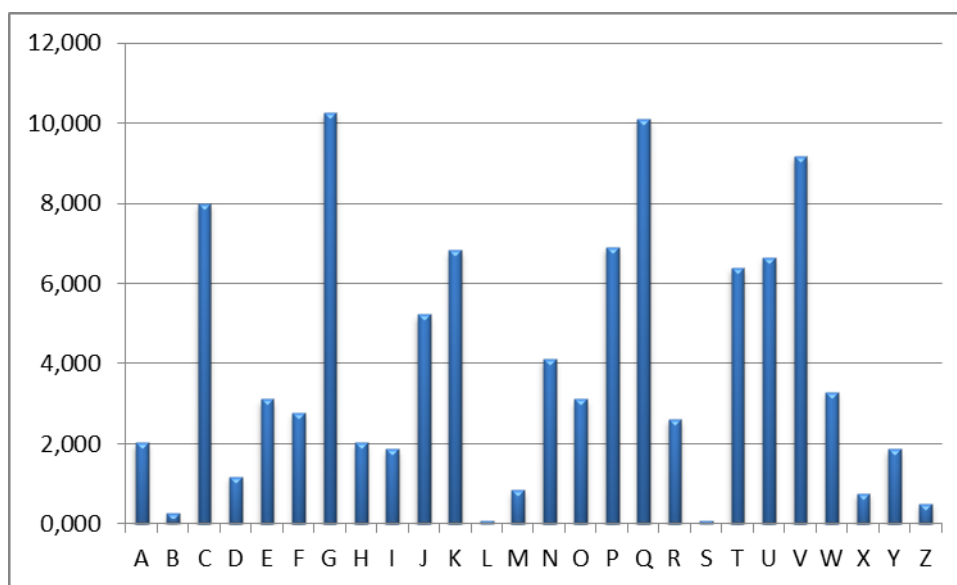
Tímto způsobem se zjišťují i další posuvy abecedy definované písmenou X . Při zjišťování posuvu definovaného písmenem X_2 je možno opět využít jak tabulky, tak i grafu. Po porovnání grafů *Četnost výskytu jednotlivých znaků v anglickém jazyce* (Obrázek 7) a *Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_2* (Obrázek 9) lze najít jistou shodu v části prvního grafu mezi písmeny S, T, U a druhého grafu mezi písmeny F, G, H , po kterých v obou případech následuje pokles po písmeno A resp. N . Z toho by se dalo soudit, že písmeno X_2 definuje posuv abecedy o 13 znaků, potom tedy platí $X_2=N$. V tomto případě je hledání příslušných hodnot v tabulce zdlouhavé a nepřesné, proto se nevyplatí manuálně provádět.

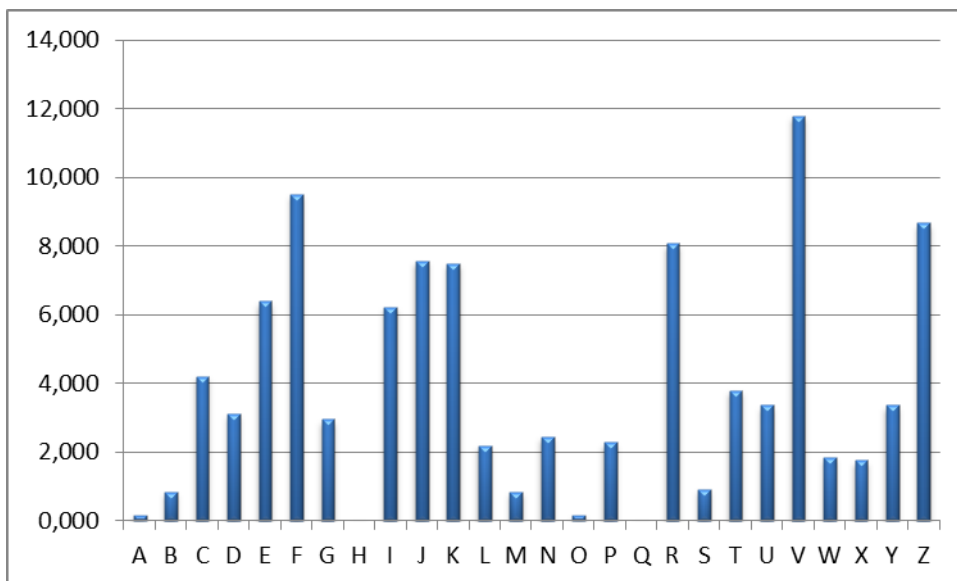
Obrázek 9: Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_2

Při hledání posunu abecedy definované písmenem X_3 se opět využije tabulky a grafu. Porovnáním prvního grafu (Obrázek 7) a grafu *Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_3* (Obrázek 10) a výběrem nejpodobnějších rysů obou grafů lze zjistit posunutí abecedy definované písmenem $X_3=C$, tzn. posuv je o dva znaky. To je možno vypočítat i z tabulky *Přehled četnosti výskytu znaků v anglickém jazyce a pro jednotlivá písmena X* (Tabulka 5), kde jsou značné poklesy a stoupání hodnot četnosti jednotlivých znaků.

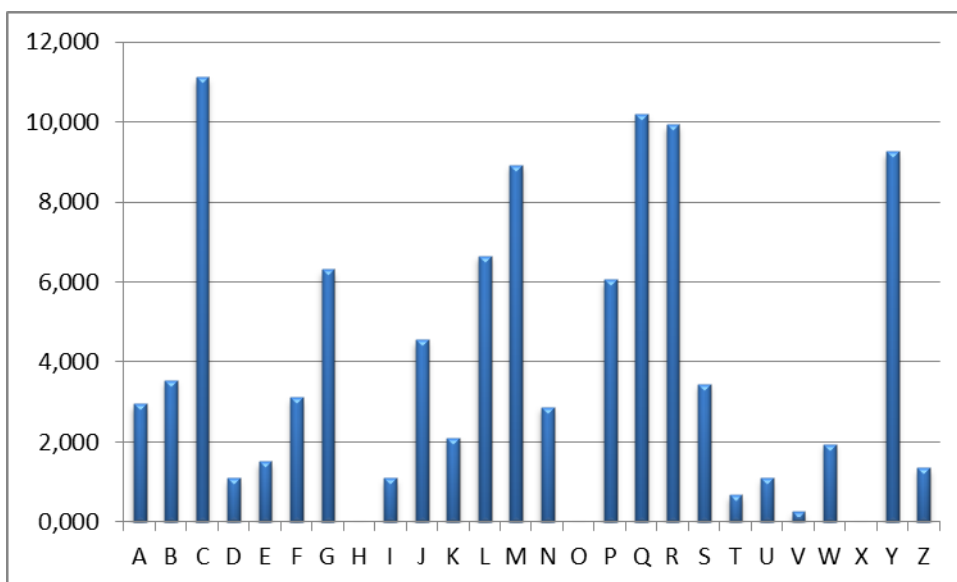
Tento postup se aplikuje i na zbývající písmena X definující posun abecedy. Opět je možné definovat hodnoty X pomocí tabulky nebo grafů

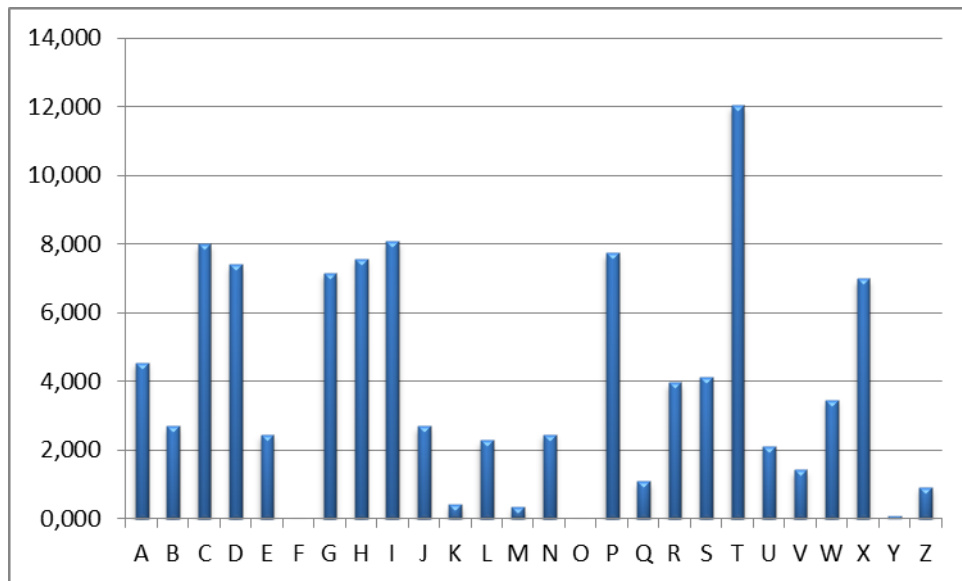
Obrázek 10: *Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_3*

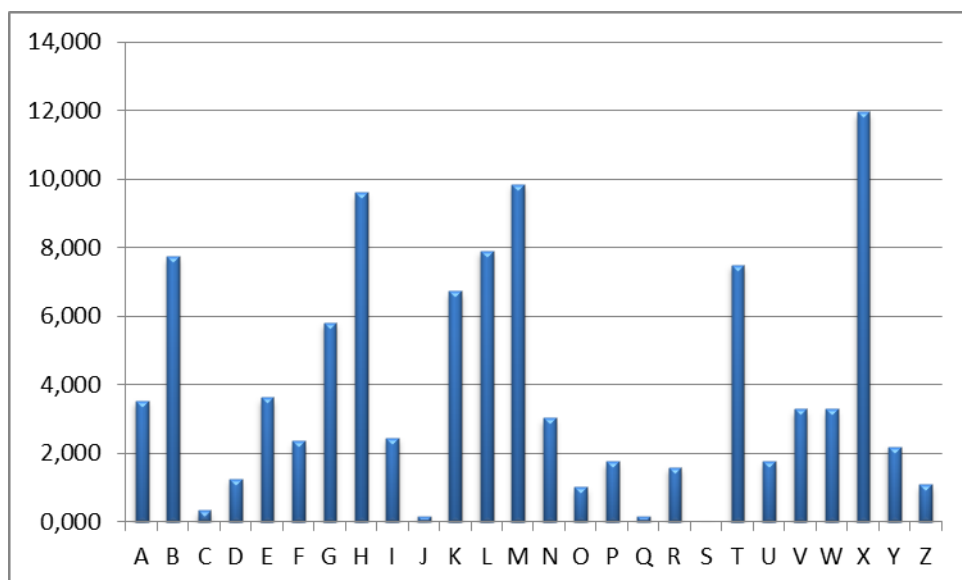
Obrázek 11: Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_4

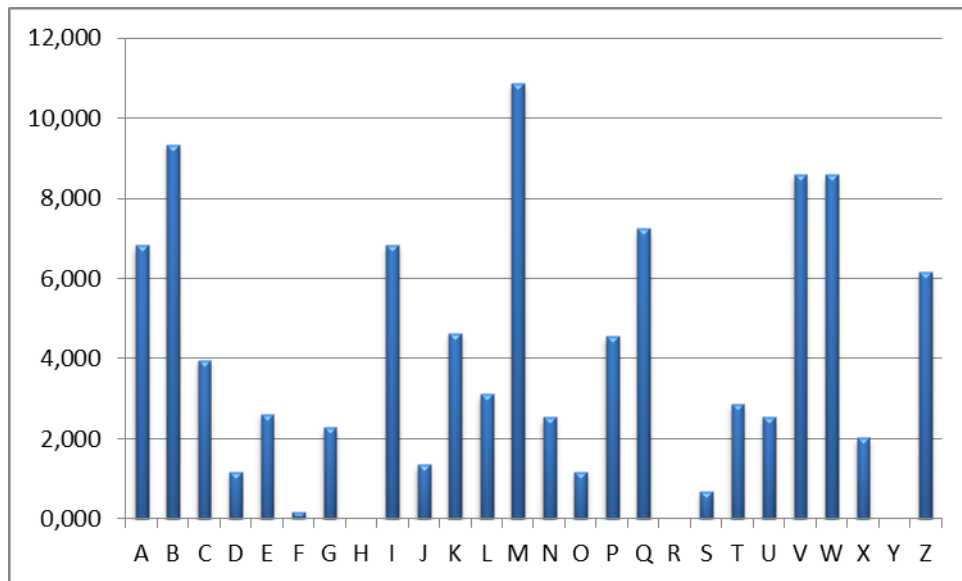
Obrázek 12: Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_5

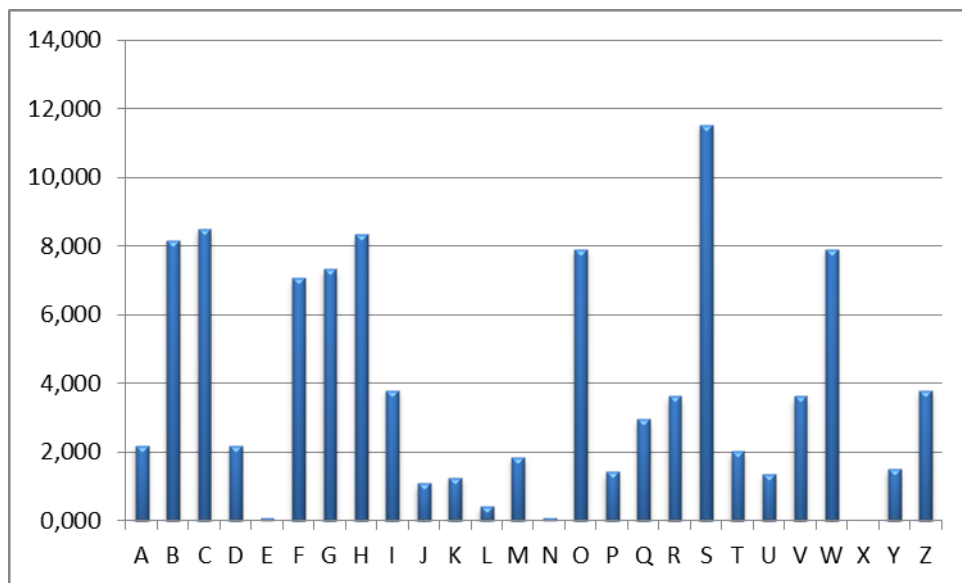
Obrázek 13: Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_6

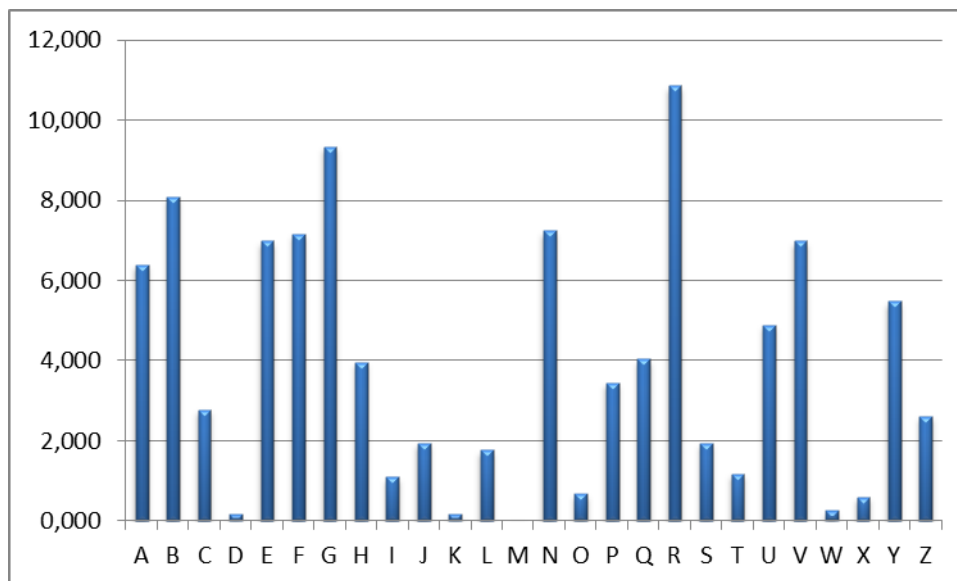
Obrázek 14: Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_7

Obrázek 15: Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_8

Obrázek 16: Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_9

Obrázek 17: Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_{10}

Pokud se zbývající grafy Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X (Obrázek 11 - 17) srovnají s grafem Četnost výskytu jednotlivých znaků v anglickém jazyce, lze snadno zjistit zbývající hodnoty písmen X_4 až X_{10} . Po srovnání tedy vyšla jednotlivá písmena X definující posuv v abecedě takto:

X_4 se posune o 17 znaků, X_5 se posune o 24 znaků, X_6 o 15 znaků, X_7 o 19 znaků, X_8 o 8 znaků, X_9 o 14, X_{10} opět o 13 znaků.

Potom tedy platí, že $X_4=R$, $X_5=Y$, $X_6=P$, $X_7=T$, $X_8=I$, $X_9=O$, $X_{10}=N$. Po spojení všech písmen X tedy vychází celý klíč jako anglické slovo *ENCRYPTION*, což odpovídá klíči, který byl použit k šifrování otevřeného textu.

U těchto dvou příkladů bylo názorně vidět, že frekvenční analýza se hodí především pro jednoduché monoalfabetické substituční šifry. Kryptoanalýza pomocí pokročilé frekvenční analýzy vyžaduje velké množství výpočtů, které není člověk bez využití výpočetní techniky schopen v potřebném čase zpracovat.

2.1.3 Frekvenční analýza v programu Mathematica

Tato kapitola prakticky zpracovává frekvenční analýzu v programu Wolfram Mathematica. Frekvenční analýza je prováděna na textu šifrovaném Caesarovou šifrou uvedeném v Příloze PII.

```

In[1]:= Abeceda = {"A", "B", "C", "D", "E", "F", "G", "H", "I", "J", "K", "L", "M", "N", "O", "P", "Q",
  "R", "S", "T", "U", "V", "W", "X", "Y", "Z"};
LetterCountList = {0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0};
SifrovýText = Import["C:\Documents and Settings\Standa\Desktop\Text.txt"];
SifrovýTextList = StringSplit[SifrovýText, ""];
For [i = 1, i ≤ Length[SifrovýTextList], i++, pos = Position[Abeceda, SifrovýTextList[[i]]];
  LetterCountList[[pos][[1]][[1]]] += 1]
LetterFreqList = LetterCountList;
FreqAnalysisList = LetterCountList;
For [i = 1, i ≤ 26, i++,
  LetterFreqList[[i]] = LetterCountList[[i]] * 100 / Length[SifrovýTextList];
  FreqAnalysisList[[i]] = StringJoin[ToString[Abeceda[[i]]], " = ", ToString[N[LetterFreqList[[i]], 3]],
    " %", "\n"]
]
N[LetterFreqList]
FreqAnalysisList

```

Obrázek 18: Výpočet frekvenční analýzy v programu Mathematica

Následující obrázek (Obrázek 19) obsahuje četnost výskytu znaků šifrového textu z Přílohy PII.

```

Out[2]= {A = 0.337 %
, B = 2.03 %
, C = 0.0673 %
, D = 7.61 %
, E = 1.30 %
, F = 3.47 %
, G = 3.46 %
, H = 11.3 %
, I = 2.08 %
, J = 1.42 %
, K = 3.84 %
, L = 7.36 %
, M = 0.135 %
, N = 0.909 %
, O = 4.16 %
, P = 2.66 %
, Q = 7.04 %
, R = 8.83 %
, S = 2.58 %
, T = 0.0841 %
, U = 6.58 %
, V = 7.59 %
, W = 9.05 %
, X = 3.28 %
, Y = 0.883 %
, Z = 1.92 %
}

```

Obrázek 19: Četnost znaků šifrového textu provedeném v programu Mathematica

2.2 Koeficient koincidence

Dalším způsobem luštění šifrového textu je metoda koeficientu (indexu) koincidence, pomocí které lze zjistit rozdíl mezi distribucí jednotlivých znaků šifrového textu a distribucí rovnoměrnou. Tento způsob luštění se využívá především jako doplněk u frekvenční analýzy. Při použití polyalfabetické substituční šifry se vypočítají hodnoty koeficientu koincidence, které jsou charakterizovány pro určitý jazyk, a počet použitých monoalfabetických substitucí. S rostoucím počtem monoalfabetických substitucí klesá koeficient koincidence na hodnotu $1/n$, kde n určuje počet znaků v dané abecedě [11].

Při realizaci výpočtu této metody se nejprve zvolí označení abecedy, v praxi označováno velkým písmenem A , v tomto případě se pro přehlednost ve výpočtech zvolí malé řecké písmeno α . Následně se vypočítá pravděpodobnost výskytu určitého znaku v přímém textu (též nazývaná jako relativní frekvence), kdy se celkový počet výskytů určitého znaku podělí celkovým počtem všech znaků v textu. Relativní frekvence daného znaku se označuje $p(\lambda)$, šifrovaný text písmenem C . Výpočet relativní frekvence např. znaku A v mezinárodní abecedě, která obsahuje 26 znaků, vypadá následovně:

$$p(\lambda) = \frac{1}{26^2} + \frac{1}{26^2} + \frac{1}{26^2} + \dots + \frac{1}{26^2} = 26 \cdot \frac{1}{26^2} = \frac{1}{26},$$

$$p(\lambda) = \frac{1}{26} = 0,038461538. \quad (1)$$

Pokud se tento vzorec aplikuje např. na písmeno R z otevřeného textu uvedeného v příloze PI, lze vypočítat pravděpodobnost výskytu písmene R na určitém místě v textu:

$$p(\lambda) = \frac{782}{11881} = 0,065819.$$

S pomocí těchto základů, tedy relativní frekvence, lze vytvořit vzorec pro výpočet pravděpodobnosti výskytu náhodně zvoleného znaku abecedy na určitém místě v textu.

$$k = \sum_{i \in \alpha} \left(p_i - \frac{1}{26} \right).$$

Tento vzorec ovšem nelze použít pro monoalfabetickou šifru, jelikož po dosazení vyjde $k=0$, tzn. jedná se o dokonalou polyalfabetickou šifru. Výsledek výpočtu k po dosažení příslušných hodnot je uveden níže:

$$\sum_{i=1}^n p_i = \sum_{i=1}^{26} p_i = (0,07609 + 0,01296 + 0,03476 + 0,03459 + 0,11312 + 0,02079 + 0,01422 + 0,03838 + 0,07365 + 0,00135 + 0,00909 + 0,04166 + 0,02660 + 0,07045 + 0,08812 + 0,02584 + 0,084 + 0,06582 + 0,07592 + 0,09056 + 0,03283 + 0,00884 + 0,01919 + 0,00337 + 0,02028 + 0,0067),$$

$$p_i = 1,08918.$$

Pro ověření správnosti výpočtu s dosaženými četnostmi výskytu jednotlivých jazyků v angličtině byl výsledek ověřen v programu Mathematica.

```
In[1]:= p = {0.07609, 0.01296, 0.03476, 0.03459, 0.11312, 0.02079,
0.01422, 0.03838, 0.07365, 0.00135, 0.00909, 0.04166, 0.02660,
0.07045, 0.08812, 0.02584, 0.084, 0.06582, 0.07592, 0.09056,
0.03283, 0.00884, 0.01919, 0.00337, 0.02028, 0.0067}

k = Sum[p[[i]], {i, 1, 26}]

Out[1]= 1.08918
```

Obrázek 20: Výpočet pravděpodobnosti v programu Mathematica

Dokončení výpočtu pravděpodobnosti po dosažení zaokrouhlených hodnot:

$$k = 1 - 26 \cdot \frac{1}{26} = 1 - 1 = 0.$$

Z toho vyplývá, že vzorec musí být upraven tak, aby odpovídal i rovnoměrnému rozložení znaků v textu, jinak řečeno musí se obsah závorky umocnit na druhou. Pak tedy matematický zápis bude vypadat následovně:

$$k = \sum_{i \in \alpha} \left(p_i - \frac{1}{26} \right)^2 = \sum_{i \in \alpha} \left(p_i^2 - 2 \cdot \frac{1}{26} \cdot p_i + \left(\frac{1}{26} \right)^2 \right) = \sum_{i \in \alpha} p_i^2 - \frac{2}{26} \cdot \sum_{i \in \alpha} p_i + \sum_{i \in \alpha} \left(\frac{1}{26} \right)^2,$$

$$k = \sum_{i \in \alpha} p_i^2 - \frac{2}{26} + \frac{1}{26}.$$

Výsledný vzorec pro výpočet součtu kvadratických odchylek skutečných pravděpodobností výskytu znaků bude vypadat takto:

$$k = \sum_{i=1}^n p_i^2 - \frac{1}{26},$$

kde p_i^2 značí pravděpodobnost výskytu náhodného znaku abecedy α na určitém místě v otevřeném textu.

$$k = \sum_{i=1}^n p_i^2 - \frac{1}{26} = \sum_{i=1}^{26} p_i^2 - \frac{1}{26} = (0,07609^2 + 0,01296^2 + 0,03476^2 + 0,03459^2 + 0,11312^2 + 0,02079^2 + 0,01422^2 + 0,03838^2 + 0,07365^2 + 0,00135^2 + 0,00909^2 + 0,04166^2 + 0,02660^2 + 0,07045^2 + 0,08812^2 + 0,02584^2 + 0,084^2 + 0,06582^2 + 0,07592^2 + 0,09056^2 + 0,03283^2 + 0,00884^2 + 0,01919^2 + 0,00337^2 + 0,02028^2 + 0,0067^2) - \frac{1}{26},$$

$$k = 0,0334973.$$

Z toho plyne, že pravděpodobnost výskytu náhodně zvoleného znaku z otevřeného textu (Příloha PI) je 0,00335.

V programu Wolfram Mathematica bylo provedeno ověření správnosti předešlého výpočtu.

```
In[1]:= p = {0.07609, 0.01296, 0.03476, 0.03459, 0.11312, 0.02079,
           0.01422, 0.03838, 0.07365, 0.00135, 0.00909, 0.04166, 0.02660,
           0.07045, 0.08812, 0.02584, 0.084, 0.06582, 0.07592, 0.09056,
           0.03283, 0.00884, 0.01919, 0.00337, 0.02028, 0.0067}

k = Sum(p[[i]]^2, {i, 1, 26}) - (1/26)

Out[1]= 0.0334973
```

Obrázek 21: Výpočet k pomocí programu Mathematica

Při zjišťování koeficientu koincidence pro šifrovaný text se využívá stávajících znalostí. Nejprve se zjistí, kolikrát se znak λ objevuje v textu C , to se značí λ_i . Z těchto hodnot λ_i se vychází při zjišťování celkového počtu dvojic nacházejících se v textu C a označuje se velkým písmenem A . Výpočet vypadá následovně:

$$A = \frac{1}{2} \cdot \lambda_i \cdot (\lambda_i - 1).$$

Celkový počet všech znaků v textu C se označuje R . Z toho vyplývá, že výpočet všech dvojic nacházejících se v textu C , označující se velkým písmenem B , vypadá takto:

$$B = \frac{1}{2} \cdot R \cdot (R - 1).$$

Ze vzorců A a B se vychází při zjišťování indexu koincidence.

$$I(C) = \frac{A}{B} = \frac{\frac{1}{2} \cdot \lambda_i \cdot (\lambda_i - 1)}{\frac{1}{2} \cdot R \cdot (R - 1)}.$$

Pro zjištění výsledného vzorce pro výpočet indexu koincidence $I(C)$ je nutné upravit čítelek A tak, aby došlo k součtu všech znaků v použité abecedě, tzn. λ_i bude zastupovat postupně počet znaků a až z . Potom tedy výsledný výpočet koeficientu koincidence bude:

$$I(C) = \frac{\frac{1}{2} \cdot \sum_{i=1}^n \lambda_i \cdot (\lambda_i - 1)}{\frac{1}{2} \cdot R \cdot (R - 1)} = \sum_{i=1}^n \frac{\lambda_i \cdot (\lambda_i - 1)}{R \cdot (R - 1)},$$

kde n označuje počet znaků abecedy v šifrovém textu, v mezinárodní abecedě je $n=26$, tzn. $i \in \{1, 2, \dots, 26\}$. Koeficient koincidence má přibližně stejnou hodnotu jako $\sum_{i \in \alpha} p_i^2$.

Při zjišťování hodnoty $I(C)$ se dosadí hodnoty z šifrového textu zašifrovaného pomocí Vigenèrovy šifry uvedeného v Příloze PIII a následně se po krocích vypočítá. Výpočet hodnoty $I(C)$ je uveden z důvodu názornosti po jednotlivých krocích.

$$A = \frac{1}{2} \cdot \sum_{i=1}^{26} \lambda_i \cdot (\lambda_i - 1) = 2952011,$$

$$B = \frac{1}{2} \cdot R \cdot (R - 1) = \frac{1}{2} \cdot 11881 \cdot (11881 - 1) = 70573140,$$

$$I(C) = \frac{A}{B} = \frac{2952011}{70573140} = 0,0418.$$

Na následujícím obrázku je vidět výpočet $I(C)$ v programu Wolfram Mathematica.

```
In[1]:= λ = {437, 595, 618, 211, 483, 489, 772, 461, 516, 346, 376, 353,
          499, 370, 195, 506, 495, 707, 406, 479, 324, 692, 451, 402, 353, 345}
R = 11881
A =  $\frac{\sum_{i=1}^{26} \lambda[[i]] \times (\lambda[[i]] - 1)}{2}$ 
B =  $\frac{R \times (R - 1)}{2}$ 
k =  $\frac{A}{B}$  // N

Out[1]= 2952011
Out[2]= 70573140
Out[3]= 0.0418291
```

Obrázek 22: Výpočet indexu koincidence v programu Mathematica

Výsledek vypočtený ze vzorce $I(C)$ přesně neodpovídá žádné abecedě, jak je vidět z následující tabulky. Je to způsobeno tím, že vybraný text není dostatečně dlouhý. Nejvíce se přibližuje náhodné hodnotě vypočtené podle vztahu (1), což by pro zvolený text odpovídalo.

Jazyk	Index koincidence
Angličtina	0,066895
Francouzština	0,074604
Němčina	0,076667
Ruština	0,056074
Slovenština	0,06027
Čeština	0,058258

Tabulka 8: *Koeficient koincidence pro národní abecedy*

Hodnoty uvedené v tabulkách se mohou v některých případech lišit, záleží na frekvenci jednotlivých znaků.

Hodnoty uvedené v tabulce (Tabulka 8) jsou počítány následujícím způsobem. Nejprve se určí četnost znaků ve zvolené abecedě (označeno malým c), ta se určuje na základě výpočtů rozsáhlých textů. I v takových případech se mohou četnosti lišit. V tomto případě se zvolily neoficiální četnosti anglického jazyka ze zdroje [10]. Z toho důvodu nemusí vycházet hodnoty naprosto shodně s hodnotami v tabulce.

$$c = \sum_{i=1}^n p_i^2 = \sum_{i=1}^{26} p_i^2 = (0,08167^2 + 0,01492^2 + 0,02782^2 + 0,04253^2 + 0,12702^2 + 0,02228^2 + 0,02015^2 + 0,06094^2 + 0,06966^2 + 0,00153^2 + 0,00772^2 + 0,04025^2 + 0,02406^2 + 0,06749^2 + 0,07507^2 + 0,01929^2 + 0,00095^2 + 0,05987^2 + 0,06327^2 + 0,09056^2 + 0,02758^2 + 0,00978^2 + 0,02360^2 + 0,00150^2 + 0,01974^2 + 0,00074^2),$$

$$c = 0,0655.$$

Hodnota 0,0655 se blíží hodnotě uvedené v tabulce (Tabulka 8) pro anglický jazyk. Ověření správnosti výpočtu je možné ověřit v programu Mathematica.

```

In[1]:= p = {0.08167, 0.01492, 0.02782, 0.04253, 0.12702, 0.02228,
0.02015, 0.06094, 0.06966, 0.00153, 0.00772, 0.04025, 0.02406,
0.06749, 0.07507, 0.01929, 0.00095, 0.05987, 0.06327, 0.09056,
0.02758, 0.00978, 0.02360, 0.00150, 0.01974, 0.00074}

k = Sum[p[[i]]^2, {i, 1, 26}]

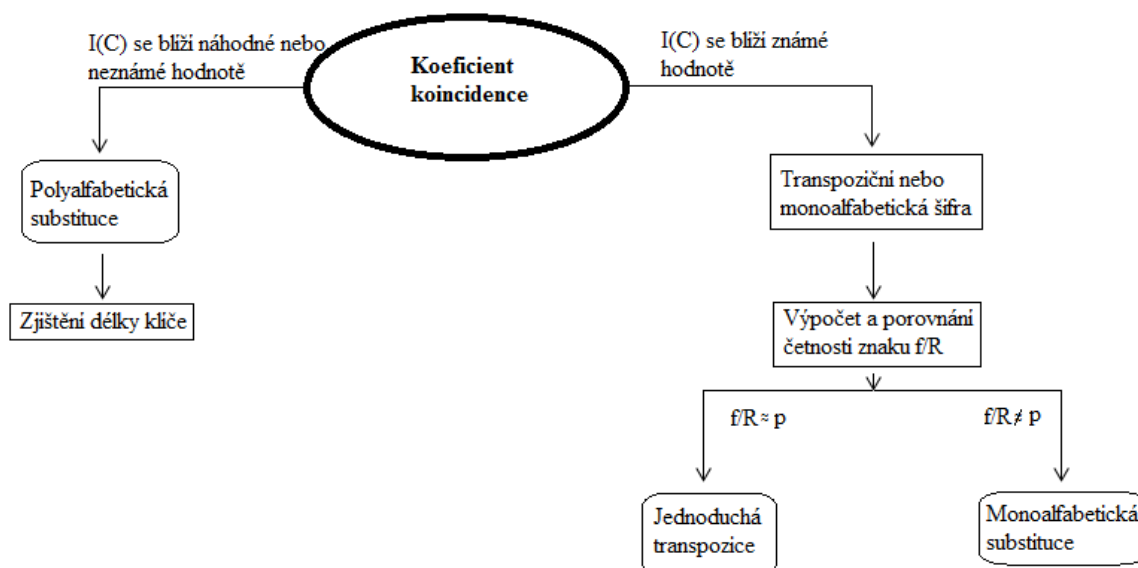
Out[1]:= 0.0654967

```

Obrázek 23: Výpočet četnosti v programu Mathematica

2.2.1 Využití koeficientu koincidence

V případě, že kryptoanalytik dostane do rukou zašifrovaný text neznámou šifrou, použije postup, který je uveden na Obrázku 24.

Obrázek 24: Využití koeficientu koincidence

Nejprve si vypočítá koeficient koincidence a ten porovnává s tabulkou známých abeced (Tabulka 8). V případě, že hodnota odpovídá nebo je přibližně stejná jako některá hodnota v tabulce, jedná se zpravidla o text zašifrovaný pomocí jednoduché transpozice nebo monoalfabetické substituce. Dále se postupuje porovnáním četností jednotlivých znaků s pravděpodobností výskytu určitého znaku v daném jazyce. Podle výsledků se rozhoduje, zda se jedná o transpozici nebo o monoalfabetickou šifru. Jestliže $I(C)$ odpovídá náhodné hodnotě nebo neznámé hodnotě, pak jde o polyalfabetickou šifru, u jejíhož luštění je nutné nejprve zjistit klíč. Index koincidence závisí na délce šifrovaného textu; čím delší je text, tím se $I(C)$ více mění.

Délku klíče lze odvodit za pomoci hrubého odhadu hodnoty $I(C)$. Tento odhad se označí malým písmenem e .

$$e = \left(\left(\frac{S-t}{t \cdot (S-1)} \right) \cdot k \right) + \left(\left(\frac{S \cdot (t-1)}{t \cdot (S-1)} \right) \cdot P \right),$$

kde S je délka šifrového textu, t označuje délku klíče, za k se dosadí hodnoty z Tabulky 8 pro určitou abecedu (v tomto případě anglickou) a P představuje hodnotu $p(\lambda)$ pro mezinárodní abecedu, tedy 0,0385. Délka klíče se zadává od 1 do hodnoty, pro kterou se najde vhodný výsledek odpovídající hodnotě $I(C)$ šifrového textu. V případě, že $I(C)$ je blízké e , bude délka klíče rovna číslu dosazenému za t . Podobnost e s $I(C)$ může nastat při více volbách klíče, stejně tak to vychází i u následujícího příkladu, kdy se použil šifrový text zašifrovaný polyalfabetickou Vigenèrovou šifrou uvedený v Příloze PIII. V tomto případě se e podobalo indexu koincidence ve třech případech, a to pro $t=8$, $t=9$ a $t=10$. Z toho by se dalo alespoň usoudit, že klíč musí mít délku minimálně 8 znaků.

$$e = \left(\left(\frac{11881-8}{8 \cdot (11881-1)} \right) \cdot 0,066895 \right) + \left(\left(\frac{11881 \cdot (8-1)}{8 \cdot (11881-1)} \right) \cdot 0,038 \right) = 0,0417,$$

$$e = \left(\left(\frac{11881-9}{9 \cdot (11881-1)} \right) \cdot 0,066895 \right) + \left(\left(\frac{11881 \cdot (9-1)}{9 \cdot (11881-1)} \right) \cdot 0,038 \right) = 0,0413,$$

$$e = \left(\left(\frac{11881-10}{10 \cdot (11881-1)} \right) \cdot 0,066895 \right) + \left(\left(\frac{11881 \cdot (10-1)}{10 \cdot (11881-1)} \right) \cdot 0,038 \right) = 0,0411.$$

Pro výpočet odhadu délky klíče se zvolil program Wolfram Mathematica, vzhledem k velkému množství možností délky klíče by bylo nevhodné provádět výpočet ručně. Teoreticky se uvažuje o délce klíče do 50 znaků, delší klíč se u této šifry většinou kvůli délce nepoužívá.

```
In[1]:= For[t = 1, t ≤ 10, t++; k = 0.066895; S = 11 881; P = 0.0385;  
Print[e = ((S - t) / (t * (S - 1))) * k + ((S * (t - 1)) / (t * (S - 1))) * P]]  
  
0.0526963  
0.0479634  
0.045597  
0.0441771  
0.0432305  
0.0425544  
0.0420473  
0.0416529  
0.0413373  
0.0410792
```

Obrázek 25: Využití koeficientu koincidence $s \in \langle 1,10 \rangle$

Obrázek 25 názorně ukazuje, jak vycházejí hodnoty e pro jednotlivá t . Hodnoty se mohou z důvodů zaokrouhlování lišit od skutečných hodnot, rozdíl je ovšem v řádech desetitisícin.

3 ROZBOR ALGORITMU RSA

Teoretické informace o algoritmu RSA jsou uvedeny v Kapitole 1.2.4.1. Informace pro vypracování této části bakalářské práce byly použity z literatury [3], není-li uvedeno jinak.

3.1 Tvorba klíčů

U této části se vychází ze znalosti asymetrického šifrového systému, popsaného v Kapitole 1.1, kdy jsou zapotřebí dva klíče, a to soukromý a veřejný. Základní vlastností klíče, stejně jako v jiných případech šifrování, je nepředvídatelnost, která zvyšuje bezpečnost hesla. Při tvorbě klíčů se nejprve zvolí dvě náhodná dostatečně velká prvočísla, označovaná p a q . Minimální velikost je většinou definována. Zda se jedná o prvočísla, se testuje např. R-M testem nebo Lehmanovým testem, popsanými v Kapitole 1.1.

$$n = p \cdot q, \quad (2)$$

$$m = (p - 1) \cdot (q - 1). \quad (3)$$

V dalším kroku se zvolí číslo r takové, že $1 < r < m$ a r, m jsou nesoudělná, tj. $D(r, m) = 1$, kde D znamená největšího společného dělitele čísel r, m .

V následném kroku se využije znalostí Euklidova algoritmu, popsaného v Kapitole 1.1, kterým se jednoznačně určí číslo S takové, že:

$$1 < S < m,$$

$$r \cdot S \equiv 1 \pmod{m}.$$

Veřejný klíč v takovém případě má tvar (n, r) , soukromý je pak složen z čísel (n, S) . V tomto případě je n veřejné číslo, které se používá i u soukromého klíče. Z důvodů bezpečnosti není třeba se obávat zveřejnění n , jelikož nejsou veřejně známy hodnoty p a q . V současné době faktorizaci čísla n nelze provést v rozumném čase, což zajišťuje naprostou bezpečnost RSA algoritmu. Pokud by šlo provést faktorizaci v rozumném čase, tak by bylo možné provést pomocí Euklidova algoritmu výpočet soukromého klíče. Počet prvočísel lze zjistit podle zjednodušeného Gaussova vztahu [3]:

$$\pi(n) = \frac{n}{\ln n}.$$

Počet prvočísel závisí na intervalu, z kterého se prvočísla vybírají. Pokud počet prvočísel vyjde např. 100, je zhruba o 3 řády nižší než celkový počet prvočísel [3].

$$\pi(10^{100}) - \pi(10^{99}) = 3,9 \cdot 10^{97}.$$

Při tvorbě klíče se využívá generátor náhodných čísel, kterým se vyhledají náhodná stomístná prvočísla. Jestliže vyjde sudé číslo, je k němu automaticky přičtena jednička a testuje se, zda je číslo prvočíslo, pokud ne, pak je k náhodnému číslu přičtena dvojka a test probíhá odznovu. K testování se využívá Lehmanův test, R-M test (Kapitola 1.1) nebo jiné [3].

Nyní se provede praktická tvorba klíče podle výše uvedeného postupu. Odesílatel si zvolí za p a q hodnoty prvočísel 11 a 13, z nichž vypočítá hodnotu n podle výše uvedeného vzorce (2):

$$n = p \cdot q = 11 \cdot 13 = 143.$$

Z hodnot p a q se dále zjistí hodnota m , dle (3):

$$m = (p - 1) \cdot (q - 1) = (11 - 1) \cdot (13 - 1) = 120.$$

Nyní se zvolí číslo r podle stanovených podmínek, v tomto případě $r=17$. Při znalosti všech volitelných hodnot lze vypočítat hodnotu S :

$$\begin{aligned} r \cdot S &\equiv 1 \pmod{m}, \\ 17 \cdot S &\equiv 1 \pmod{120}. \end{aligned}$$

K vypočtení hodnoty S nestačí znalost obyčejného Euklidova algoritmu, ale je třeba využít jeho rozšířenou verzi, ke spočítání multiplikativní inverze. Je-li multiplikativní inverze k číslu 17 v $\mathbb{Z}_{120}$, pak výpočet čísla S bude vypadat následovně:

Vytvoří se rovnice pro čísla 120 a 17.

$$\begin{aligned} 120 &= 7 \cdot 17 + 1, \\ 17 &= 1 \cdot 17 + 0. \end{aligned}$$

Tyto rovnice lze napsat i jiným způsobem, a to pro zbytky po dělení.

$$1 = 1 \cdot 120 - 7 \cdot 17,$$

Tato rovnice je stejná jako rovnice $1 = x \cdot a + y \cdot b$. Z toho plyne, že $x = 1$ a $y = -7$, tzn. že inverzí v $\mathbb{Z}_{120}$ je číslo -7 . Inverze k číslu 17 v $\mathbb{Z}_{120}$ se vypočítá jako součet čísel -7 a 120 , tj.

$$-7 + 120 = 113.$$

Inverze k číslu 17 v $\mathbb{Z}_{120}$ tedy je číslo 113 , z toho plyne, že $S = 113$.

Jako důkaz správnosti se číslo 113 vloží do rovnice pro výpočet S :

$$\begin{aligned} r \cdot S &\equiv 1 \pmod{m}, \\ 17 \cdot 113 &\equiv 1 \pmod{120}, \\ 1921 &\equiv 1 \pmod{120}. \end{aligned}$$

Pokud se poslední řádek upraví na $a = b + k \cdot n$ (Kapitola 1.1), pak výpočet bude pokračovat následovně:

$$\begin{aligned} 1921 &= 1 + 16 \cdot 120, \\ 1921 &= 1921. \end{aligned}$$

Levá strana rovnice je stejná jako strana pravá, z čehož plyne, že $S = 113$ opravdu platí. Tímto postupem se stanovil veřejný klíč jako dvojice čísel $(143, 17)$ a soukromý jako $(143, 113)$.

Z názorné ukázky vyplývá, že bezpečný klíč musí splňovat tato dvě kritéria:

- 1 Při rozkladu $(p-1)$ a $(q-1)$ musí minimálně jedna z hodnot p nebo q obsahovat velké prvočíslo.
- 2 Podíl $p = \frac{p}{q}$ se nesmí blížit žádnému jednoduchému zlomku, jako je např. $\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{3}{8}$.

3.2 Postup při šifrování a dešifrování

Prvním krokem při šifrování zprávy RSA algoritmem je převedení otevřeného textu na čísla, např. ASCII. Převedený text se rozdělí na bloky o určité délce d , pro kterou musí za předpokladu znalosti veřejného a soukromého klíče platit $1 \leq d \leq m$. V dalším kroku se musí zvolit šifrovací exponent x , který musí být nesoudělný s m , popsáno v části Tvorba klíče (Kapitola 3.1). V praxi se kvůli zkrácení šifrovací doby nejčastěji používá $x=3$ nebo $x=7$, to ovšem znatelně prodlužuje čas potřebný k dešifrování šifrovaného textu. Uživatel, který šifruje a odesílá šifrovanou zprávu šifrovanou RSA algoritmem, zveřejní hodnoty m a

x . V další kroku šifrování se určí ze vzorce $t \cdot x \equiv 1 \pmod{(p-1) \cdot (q-1)}$ hodnota t , která vyhovuje kongruenci $y \equiv d^x \pmod{m}$. Šifrování se provádí podle vztahu

$$c \equiv o^r \pmod{m},$$

kde o představuje hodnotu otevřeného textu a musí platit, že $0 \leq o \leq m-1$, c je šifrovaný text a r je náhodná hodnota používaná při výpočtu klíče (Kapitola 3.1). Dešifrování probíhá obdobným způsobem, kdy se místo r použije hodnota S (Kapitola 3.1) a dojde k vzájemné výměně znaků o a c . Vztah bude tedy vypadat takto:

$$o \equiv c^S \pmod{m}.$$

Pro názornost se využije příkladu se stanoveným klíčem, vypočítaného v Kapitole 3.1. Odesílatel použije veřejný klíč příjemce, což je $(143,17)$, a pro jednoduchost zašifruje jen číslo 53, tzn. $o=53$. Odesílatel tedy zašifruje otevřený text takto:

$$\begin{aligned} c &\equiv 53^{17} \pmod{143}, \\ c &\equiv 92. \end{aligned}$$

Číslo 53 bude tedy mít v šifrované podobě hodnotu 92. Tento šifrový znak pošle odesílatel příjemci, který jej rozšifruje pomocí svého soukromého klíče $(143,113)$ následovně:

$$\begin{aligned} o &\equiv 92^{113} \pmod{143}, \\ o &= 53. \end{aligned}$$

Otevřený text odesílatele se shoduje s otevřeným textem příjemce, tzn. šifrování RSA algoritmem proběhlo úspěšně. Stejným způsobem by se šifrovalo i více znaků, jedná se ovšem o náročnější operace [3].

3.3 Útoky na RSA algoritmus

Informace o dané problematice byly čerpány z literatury [3], pokud není uvedeno jinak. Jak již bylo zmíněno v předešlých kapitolách o algoritmu RSA, je prolomení velice náročné z důvodu nesnadné faktorizace čísel, proto je v RSA v dnešní době považována za jednu z nejbezpečnějších šifer. I přesto ovšem existuje několik způsobů, jak RSA prolomit. V následující části budou uvedeny některé z nich.

3.3.1 Útok se znalostí šifrovaného textu

Při komunikaci příjemce s odesílatelem zachytí kryptoanalytik šifrovanou zprávu c . Pokud chce zjistit obsah šifrované zprávy, pak musí zjistit otevřený text o . Kryptoanalytik má k dispozici znalost veřejného klíče. V dalším kroku zvolí náhodné číslo e , pro které musí platit $e < m$. Se znalostí základních informací lze vypočítat hodnoty x , y , z :

$$\begin{aligned}x &= e^r \bmod m, \\y &= x \cdot c \bmod m, \\z &= e^{-1} \bmod m.\end{aligned}$$

Vztah $x = e^r \bmod m$ lze také zapsat jako $e = x^s \bmod m$. Pokud se $e = x^d \bmod m$ nechá podepsat soukromým klíčem y , pak vyjde:

$$v = y^s \bmod m.$$

V dalším kroku pro zjištění otevřeného textu o se vynásobí hodnoty v a z :

$$o = z \cdot v = e^{-1} \cdot y^s \bmod m.$$

Za y se dosadí $y = x \cdot c \bmod m$ a rovnice se upraví takto:

$$o = e^{-1} \cdot x^s \cdot c^s \bmod m.$$

Následně se za x dosadí $x = e^r \bmod m$, tím dojde k vyrušení indexů r a S , protože vynásobením dají číslo 1.

$$o = e^{-1} \cdot e \cdot c^s \bmod m.$$

V posledním kroku se vztah o upraví do konečné podoby:

$$o = c^s \bmod m.$$

Analytik sice nezná soukromý klíč, ale přesto si může zprávu přečíst, jelikož při podpisu může dojít k dešifrování zprávy pokud je vhodně konstruovaná.

U útoku se znalostí podepsaného šifrovaného textu je názorně vidět, že volba kryptografického protokolu je velmi důležitá při šifrování, a neměly by se na něj tedy klást nižší nároky než na šifrovací algoritmus. Zamezení možnosti podepisování neznámých zpráv zajistí vyšší důvěryhodnost a integritu dané zprávy.

3.3.2 Útok se společným modulem

V některých případech dochází k realizaci algoritmu RSA pro modul m různými mocniteli r a S , tj. např. r_1, r_2, r_3 atd. Takový text se tedy potom šifruje a dešifruje pro každé mocnitele r a S zvlášť:

$$\begin{aligned}c_1 &= o^{r_1} \bmod m, \\c_2 &= o^{r_2} \bmod m, \\c_3 &= o^{r_3} \bmod m.\end{aligned}$$

Takto by se pokračovalo dále. Vezmou-li se v úvahu předešlé dva příklady šifrování, a to c_1 a c_2 , potom kryptoanalytik má k dispozici dva různé c a r a jedno společné m . Jelikož c_1 a c_2 mají jen jednoho společného dělitele, a to konkrétně číslo jedna, pak je kryptoanalytik schopen pomocí rozšířeného Euklidova algoritmu najít takové κ a μ , tak aby platilo $\kappa \cdot r_1 + \mu \cdot r_2 = 1$ při $\kappa < 0$. Z toho lze spočítat otevřený text o :

$$o = (c_1^{-1})^{-\kappa} \cdot c_2^\mu = (a^{\kappa r_1} \bmod m) \cdot (a^{\mu r_2} \bmod m) = a^{\kappa r_1 + \mu r_2} \bmod m = a \bmod m.$$

3.3.3 Podpis podvrženého dokumentu

Tento způsob se zaměřuje na podepisování neověřených dokumentů. Jsou dva způsoby, jak v takovém případě postupovat.

Způsob první

Prvním krokem je označení znevážené zprávy a zprávy bez závad. Protože se vychází z druhé jmenované, označí se tato zpráva písmenem a a znevážená zpráva velkým písmenem A . Pokud chce osoba komunikující s příjemcem (nemusí to být odesílatel ale i útočník), podepsat zprávu, musí nejprve zvolit náhodnou hodnotu x , z níž vypočítá $y = x^r \bmod m$. Znalost y využije k výpočtu $a = y \cdot A \bmod m$ a hodnotu a odešle k podpisu, z čehož se pak vypočte $a^S \bmod m$. Využitím všech dosavadních informací se vypočte podepsaná zpráva A :

$$A = ((a^S \cdot \bmod m) \cdot x^{-1} \bmod m) = ((y^S \cdot A^S \bmod m) \cdot x^{-1} \bmod m) = (x \cdot x^{-1} \cdot A^S) \bmod m.$$

Způsob druhý

Opět se v prvním kroku označí znevážená zpráva a obyčejná zpráva. Označení zůstane stejné jako v předešlém případě. Princip tohoto způsobu podepisování je v náhodném

zvolení dvou zpráv a_1 a a_2 , pro které musí platit $A = (a_1 \cdot a_2) \bmod m$. Obě zprávy a_1 a a_2 se pošlou k podpisu a následně se zjistí A :

$$A^s = (a_1^s \bmod m) \cdot a_2^s \bmod m.$$

3.3.4 Záměna zpráv

Při chybném postupu dojde k záměně a za A . Tedy nejprve odesílatel (X) zašifruje text veřejným klíčem stanoveným kryptoanalytikem (Z), poté jej digitálně podepíše. Zpráva od odesílatele potom bude mít tvar:

$$(a^{r_Z} \bmod m_Z) \cdot \bmod m_X.$$

Jestliže strana Z zná faktorizaci čísla m_Z , pak vypočítá hodnotu b , pro kterou platí:

$$A^b = a \bmod m_Z.$$

Po výpočtu A^b zjistí strana Z hodnotu x_{r_Z} , zveřejní jí jako nového mocnitele pro svůj veřejný klíč a zveřejní zaslání zprávy A šifrovanou tímto novým exponentem. Při správném postupu se provede nejprve digitální podpis, a až poté se zašifruje text klíčem strany Z . Zpráva bude mít tedy tvar:

$$(a^{s_X} \bmod m_X)^{r_Z} \bmod m_Z.$$

4 NOVÉ TRENDY

Oblast kryptologie je neustále se vyvíjející odvětví, neboť každá nově vytvořená šifra je vystavena velkému tlaku ze strany kryptoanalytiků, kteří se ji snaží prolomit. Z toho důvodu musí kryptologové vytvářet nové způsoby šifrování, které budou bezpečné a rychlé. Nebo vyvíjejí stávající šifrové systémy, příkladem je DES, po jehož prolomení vzniklo několik nových z DES vycházejících šifer. V současné době lze za nové trendy v kryptologii považovat fraktální kódování, neurofraktální šifrování nebo kvantovou kryptografii, která je mnohými odborníky považována za vrchol kryptografického vývoje. V této kapitole budou uvedeny jen některé z novinek v oblasti kryptologie.

4.1 Afinní transformace

Afinní transformace je součástí fraktálního kódování při převodu znaků do číselné podoby. V praxi se rozlišují dva způsoby využití afinní transformace. Informace k této části byly čerpány z [3].

4.1.1 Afinní transformace v $\mathbb{R}$

Jedná se o funkci $f: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$.

$$f(x) = a \cdot x + b,$$

pro každé $x \in \mathbb{R}$; $a, b \in \mathbb{R}$. Interval $J = (0,1)$ zobrazí funkci f na nový interval o délce $|a|$, to zapříčiní transformaci funkce f s měřítkem a . Bod 0 se přemístí do b a obraz $f(J)$ potom bude ležet napravo nebo nalevo od bodu b , v závislosti na hodnotě a . Pokud tedy bude $|a| > 1$, potom se úsečka protahuje, pokud ale bude $|a| < 1$, pak se bude zkracovat. Otočení úsečky kolem počátku závisí na hodnotě a ; je-li $a < 0$ pak se osa otočí o 180° a naopak. Celkový posuv závisí na hodnotě b ; jestliže $b > 0$ pak se otočí doprava, v opačném případě doleva.

4.1.2 Afinní transformace v $\mathbb{R}^2$

V tomto případě se jedná o dvoudimenzionální transformaci, $g: \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}^2$, která má tvar:

$$g(x, y) = (a \cdot x + b \cdot y + c, d \cdot x + e \cdot y + f),$$

kde $a, b, c, d, e, f \in \mathbb{R}$; $[x, y] \in \mathbb{R}^2$. Při výpočtech afinních transformací v $\mathbb{R}^2$ se využívá matic, potom výpočet vypadá následovně:

$$g \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} a & b \\ d & e \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} c \\ f \end{pmatrix} = F \cdot x + Z,$$

kde F je deformační matice a Z translační sloupcový vektor. Matice

$$F = \begin{pmatrix} a & b \\ d & e \end{pmatrix}$$

určuje otočení, zmenšení nebo zkosení, vektor

$$Z = \begin{pmatrix} c \\ f \end{pmatrix}$$

zjišťuje, jak velký je lineární posuv [3].

4.2 Fraktální šifrování

Informace v této kapitole jsou čerpány z [3]. Při fraktálním šifrování se využívá výše popsaných afinních transformací (kapitola 4.1), které převedou písmena na čísla. Tato čísla se následně převedou do bitmapy. Při opakovaném postupu se vytvoří fraktální obraz, který přenáší danou zprávu. Při dešifrování fraktální šifry musí příjemce znát počet opakování postupu a afinní transformace použité při šifrování.

4.3 Kvantová kryptografie

Kvantová kryptografie je spojena s možností vzniku kvantových počítačů. Zatímco kvantové počítače budou sloužit jako prostředek kryptoanalytiků k prolomení všech možných stávajících šifer, kryptologové už vytvářejí svůj vlastní teoretický způsob, jak zajistit dokonalé zabezpečení pomocí této techniky. Kvantová kryptografie představuje možnost vytvoření neprolomitelné, a tím pádem naprosto bezpečné šifry. Základem kvantové kryptografie je kvantová teorie, která je zároveň podkladem pro kvantové počítače. S tímto nápadem přišel poprvé v 60. letech student Stephen Wiesner, který navrhl koncept kvantových peněz, které nešlo padělat. Návrh kvantových peněz pracuje s fotony a využívá jejich vlastností. Když foton putuje prostorem v určitém směru, má jistý úhel vibrací. Pokud budou stejným směrem putovat dva nebo více fotonů, pak bude jejich úhel vibrací rozdílný, jde o tzv. polarizaci fotonu. Některé fotony mohou vibrovat nahoru a

dolů, jiné zprava doleva a jiné všemi směry. Wiesner se ovšem ve své době i přes tento revoluční nápad nesetkal s pochopením, jediný, koho Wiesnerův nápad nadchl, byl geniální vědec Charles Bennett. Ten Wiesnerův návrh společně s Gillesem Brassardem aplikoval do oblasti kryptografie, kdy společně vytvořili teoreticky návrh kvantové kryptografie. Princip spočívá v odeslání fotonů odesílatele příjemci, který je detekuje. V praxi se počítá se dvěma možnostmi polarizace, a to rovnoběžné (též plus-schéma) a diagonální (x-schéma). Rovnoběžné schéma může být svisle nebo vodorovně polarizované a diagonální úhlopříčně zprava doleva nebo zleva doprava polarizované. Odesílatel poslal zprávu, která se skládá z 1 a 0. V plus-schématu bude svislá polarizace vyjádřena číslem 1 a vodorovná číslem 0, v x-schématu úhlopříčná zleva doprava číslem 1 a zprava doleva číslem 0. Pokud tedy příjemce nezná schéma, potom neví, jak přicházející foton detekovat. Pokud je přicházející foton rovnoběžný svislý a příjemce nebo útočník jej detekují diagonálním schématem, pak jim může a také nemusí, vyjít výsledek správně. Pokud zpráva projde jako diagonální zleva doprava, pak se označí číslem 1 a shoduje se s hodnotou svislé polarizace, jestliže ovšem vyjde, jako diagonální zprava doleva, pak vyjde 0 a hodnoty se neshodují. Chce-li např. odesílatel odeslat zprávu 1011 se schématem rovnoběžným, rovnoběžným, diagonálním a rovnoběžným, zvolí schéma rovnoběžné svisle, rovnoběžné vodorovně, diagonální zleva doprava a rovnoběžné svisle. Tímto způsobem pošle příjemci zprávu. Příjemce ovšem neví, jaké schéma odesílatel zvolil, a tak musí náhodně volit schéma. To zapříčiní, že příjemce uhodne jen polovinu schémat správně. Nyní odesílatel použije např. nezabezpečenou linku a zavolá příjemci. Tímto způsobem není snížena bezpečnost zprávy, jelikož útočník při odposlouchávání uhodl jen polovinu schémat jako příjemce. Navíc se jejich schémata liší, protože nehádají zpravidla totožně. Odesílatel a příjemce si telefonicky ověří, která schémata příjemce uhodl, a ty, které neuhodl, se ignorují. Z těch, které jsou společné pro obě strany, se vytvoří jednorázová tabulka, čímž naprosto znemožní útočníkovi úspěšně zachytit zprávu. Dalším velkým přínosem kvantové kryptografie, mimo její vysokou bezpečnost, je možnost odhalení odposlouchání zprávy útočníkem. Odhalení spočívá v tom, že každý foton po změření špatným detektorem změní svou polarizaci, tzn. útočník při zachytávání špatným detektorem změní polarizaci fotonu odesílatele a příjemci potom přijde foton s jinou polarizací, než s jakou byl odeslán. Po odeslání příjemce opět komunikuje s odesílatelem a zjistí, které fotony uhodl příjemce správně. Pokud odpovídá i schéma u náhodných čísel v příchozí zprávě, pak je komunikace bezpečná. Jestliže ovšem

čísla neodpovídají, potom je komunikace nezabezpečená a musí se začít nová na jiném kanále [7].

Po teoretické stránce je kvantová kryptografie dokonalá, ovšem realizace, zvláště na dlouhé vzdálenosti, je v současné době neproveditelná. Bennett se svým studentem Johnem Smolinem v roce 1988 realizovali první kvantový přenos, ovšem jen na vzdálenost 30 cm. Ale tímto pokusem dokázali, že kvantovou kryptografii lze realizovat. Inspirovali tím další kryptologické instituty, které se začaly výrobou systému kvantové kryptografie zabývat. Nejprve se uvažovalo o šíření fotonů vzduchem, ale protože foton není ideální pro dlouhé cestování a molekuly vzduchu mohou změnit molekuly vzduchu, muselo se od této možnosti ustoupit. V roce 1995 na ženevské univerzitě bylo využito pro přenos fotonů optické vlákno a provedl se přenos na vzdálenost 23 km. Přenos přes optické vlákno byl sice úspěšný, ale pro realizaci kvantové kryptografie v globálním měřítku je nutné se neomezovat délkou vlákna, proto se opět začalo experimentovat se vzduchem. V současné době se pracuje s možností přenosu přes satelity. Pokud se realizace kvantové kryptografie v globálním měřítku uskuteční, mohlo by to znamenat naprosté bezpečí soukromí. Ovšem stejně jako v minulosti i zde teprve čas ukáže, zda to tak opravdu bude, protože kryptoanalytikové si zatím poradili se všemi nástrahami kryptologů [7].

4.4 Biotechnologie ve steganografii

V posledních několika měsících se pozornost kryptologů upnula především na steganografii, kde dochází k velkým pokrokům v utajování zpráv pomocí neviditelných inkoustů. Na konci roku 2011 přišli vědci z Tuftsovy univerzity s novou možností skrývat zprávy před nežádoucími osobami pomocí bakterií. Konkrétně se jedná o *Escherichia coli*, bakterii nacházející se běžně v žaludeční mikroflóře. Tento princip steganografie, nazývaný infoBiologie, spočívá v přenesení živých organismů na nitrocelulózovou membránu, která vypadá jako obyčejný papír. Bakterie jsou upraveny, aby na sebe vázaly barevné proteiny, které jsou viditelné jen pod UV zářením. Jednotlivé znaky textu jsou tvořeny kombinací barevných proteinů. Výhodou infoBiologie je možnost upravit zobrazení textu až po určitém časovém intervalu. Zprávě psané touto formou se říká Steganography by Printed Arrays of Microbes, zkráceně SPAM. Proces psaní zprávy probíhá tak, že nejprve se bakterie s barevnou bílkovinou umístí do Petriho misky se vzorem kódu. Petriho miska je vybavena agarem, což je médium, které umožní bakteriím vyvinout se a vyrůst. Když

bakterie vyrostou, tak se v přesném pořadí vytisknou na membránu. Taková zpráva je velmi stabilní a trvanlivá. Příjemce po příchodu této zprávy musí nejprve opět vrátit *Escherichia coli* zpět do Petriho misky s agarem a následně si je prohlédnout pod UV světlem. Aby zprávu mohl ovšem přečíst, musí znát tzv. barevný klíč. Tento klíč určuje, jaké složení jednotlivých barev zastupuje jaký znak. Např. zelená a červená spolu mohou značit znak S. Profesor David Walt, který se svým týmem vymyslel tento způsob skrytí textu, experimentoval dále a upravil *Escherichia coli*. Vytvořil v ní fluorescentní geny, které dokáží odolat antibiotikům. Pokud se tedy na Petriho misku s agarem použije vhodné antibiotikum ve správném množství, bude zpráva viditelná. Tento způsob by zajistil bezpečnost zprávy, protože útočník neznající dané antibiotikum a jeho dávku nemůže zprávu přečíst. Tím ale Walt nekončí, v současné době se pracuje na možnosti ovlivnit bakterie teplotou nebo jinými látkami, čímž by bakterie ztrácely své fluorescentní vlastnosti a časem by se ztrácely, což by odstranilo i samotnou zprávu. Princip infoBiologie není v současné době dostatečně známý veřejnosti, jelikož se jedná o novinku v oblasti steganografie. Tohoto principu ovšem využívají jiní vědci, zvláště v USA, a už vyvíjí možnost nahrazení *Escherichia coli* stabilnějšími látkami, jako např. kvasinkami nebo sporotvornými bakteriemi [9].

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo seznámit se s problematikou kryptografických algoritmů formou literární rešerše doplněnou autorem o detailní rozbor v jednotlivých kapitolách.

V úvodní části práce byly uvedeny základní pojmy v oblasti kryptologie, které jsou důležité pro pochopení dalších kapitol v této práci. Stručně byl popsán historický vývoj kryptologie od nejstarších dob až po současnost. Rovněž byly uvedeny nejznámější historické šifry, např. Caesarova šifra, Vigenèrova šifra či Playfairiova šifra. Z těch současných šifer autor zmínil zejména algoritmus RSA, který patří mezi asymetrické šifrové systémy. Tento algoritmus pak byl podrobně popsán v praktické části z matematického hlediska, s využitím modulární aritmetiky.

Praktická část byla věnována útokům na vybrané šifrové algoritmy, pro názornost autor vybral ukázky útoků na Caesarovu a Vigenèrovu šifru, které patří mezi ty nejjednodušší. Byla použita frekvenční analýza, která patří mezi nejpoužívanější metody luštění šifer. Nakonec byl proveden podrobný rozbor útoků na výše zmiňovaný algoritmus RSA.

Poslední kapitola bakalářské práce byla věnována některým novým trendům v oblasti kryptologie, např. kvantová kryptografie či biotechnologie.

Na závěr bych rád podotkl, že práce byla psána tak, aby byla srozumitelná zejména pro čtenáře, kteří nemají mnoho znalostí z oblasti kryptologie. Hlavně byl kladen důraz na co nejnázornější a nejpodrobnější vysvětlení principů kryptologie. Věřím, že jim přinese užitek.

ZÁVĚR V ANGLIČTINĚ

The purpose of this bachelor thesis was to acquaint with cryptographic algorithms by literature search form, expanded by author with more detailed descriptions in each chapter.

In the introduction part there were given basic concepts of cryptography which are important to better understanding following parts of the thesis. Historical development of cryptography was briefly described. Best known historical ciphers were given as well, e. g. Caesar cipher, Vigenère cipher, Playfair cipher etc. From present ciphers, author mentioned RSA algorithm by few words in this chapter, detailed mathematical description was given in the practical part of the thesis.

The practical part of the thesis was devoted to attacks on selected algorithms, namely Caesar cipher and Vigenère cipher because of their simplicity and their easier description. It was chosen a frequency analysis which is one of the most used methods of decoding a cipher text. Finally, there was given detailed analysis of attacks on the RSA algorithm mentioned above.

The last part of the thesis is devoted to new trends in the field of cryptology, for example a quantum cryptography and a biotechnology.

In the end, I would like to remark that the thesis was written in order to be understandable mainly for the beginners of studying cryptology. Especially the emphasis was placed on the most revealing and detailed explanation of the principles of cryptology. I believe the thesis brings benefit to them.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] VONDRUŠKA, Pavel; BUCHALOVÁ, Bára. *Kryptologie, šifrování a tajná písma*. 1. vyd. Praha : Albatros, 2006. 340 s. ISBN 80-00-01888-8.
- [2] PIPER, F; MURPHY, Sean. *Kryptografie*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : Dokořán, 2006. 157 s. ISBN 80-7363-074-5.
- [3] ZELENKA, Josef, et al. *Ochrana dat kryptologie*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2003. 500 s. ISBN 80-7041-737-4.
- [4] HANŽL, Tomáš. *Šifry a hry s nimi*. Vyd.1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-196-9
- [5] HOWLETT, Tony. *Open source security tools: practical applications for security*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, c2005, 578 s. ISBN 03-211-9443-8.
- [6] TILBORG, Henk C. TILBORG. *Fundamentals of cryptology: a professional reference and interactive tutorial*. Vyd.1. Překlad Pavel Mondschein. Boston: Kluwer Academic Publishers, c2000, 490 s. ISBN 07-923-8675-2.
- [7] SINGH, Simon. *Kniha kódů a šifer: tajná komunikace od starého Egypta po kvantovou kryptografii*. 2. vyd. v čes. jaz. Překlad Petr Koubský, Dita Eckhardtová. Praha: Dokořán, 2009, 382 s. Aliter, sv. 9. ISBN 978-802-5701-447.
- [8] *Crypto-world: Informační sešit GCUCMP* [online]. 2010 [cit. 2012-05-14]. ISSN 1801-2140. Dostupné z: http://crypto-world.info/casop12/crypto04_10.pdf.
- [9] *Bakterie jako špionážní pomůcka? Ano!. 21. století: Revue objevů, vědy, techniky a lidí* [online]. Praha: RF HOBBY spol. s r.o, 2011, č. 2 [cit. 2012-05-17]. ISSN 1214-1097. Dostupné z: <http://21stoleti.cz/blog/2012/01/20/bakterie-jako-spionazni-pomucka-ano/>.
- [10] *Četnost znaků v anglickém textu. Algoritmy.net* [online]. 2011 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <http://www.algoritmy.net/article/43/Cetnost-znaku-AJ>.
- [11] *Security.uhk* [online]. 2005 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z: <http://security.uhk.cz/page.aspx>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

$\in$	patří
$\mathbb{R}$	množina všech reálných čísel
$f: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$	zobrazení množiny reálných čísel do množiny reálných čísel
$\mathbb{R}^2$	množina všech uspořádaných dvojic reálných čísel $[x, y]$
$g: \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}^2$	zobrazení množiny $\mathbb{R}^2$ do množiny $\mathbb{R}^2$
$\mathbb{Z}$	množina všech celých čísel
$\mathbb{Z}_m$	množina všech zbytkových tříd modulo m
AJ	anglický jazyk
DES	Data Encryption Standard
FBI	Federal Bureau of Investigation
IDEA	International Data Encryption Algorithm
mod	modulo
R–M test	Rabin–Millerův test
RSA	Rivest-Shamir-Adelman

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: <i>Symetrický šifrový systém</i>	15
Obrázek 2: <i>Asymetrický šifrový systém</i>	15
Obrázek 3: <i>Šifrování otevřeného textu Caesarovou šifrou programem Mathematica</i>	22
Obrázek 4: <i>Vigenèrův čtverec</i>	23
Obrázek 5: <i>Šifrování otevřeného text Vigenèrovou šifrou v programu Mathematica</i>	24
Obrázek 6: <i>Graf četnosti výskytu znaků zašifrovaného textu Caesarovou šifrou a výskyt znaků v anglickém jazyce</i>	33
Obrázek 7: <i>Četnost výskytu jednotlivých znaků v anglickém jazyce</i>	35
Obrázek 8: <i>Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_1</i>	35
Obrázek 9: <i>Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_2</i>	37
Obrázek 10: <i>Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_3</i>	38
Obrázek 11: <i>Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_4</i>	39
Obrázek 12: <i>Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_5</i>	39
Obrázek 13: <i>Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_6</i>	40
Obrázek 14: <i>Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_7</i>	40
Obrázek 15: <i>Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_8</i>	41
Obrázek 16: <i>Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_9</i>	41
Obrázek 17: <i>Četnost výskytu jednotlivých znaků pro abecedu definovanou písmenem X_{10}</i>	42
Obrázek 18: <i>Výpočet frekvenční analýzy v programu Mathematica</i>	43
Obrázek 19: <i>Četnost znaků šifrovaného textu provedeném v programu Mathematica</i>	43
Obrázek 20: <i>Výpočet pravděpodobnosti v programu Mathematica</i>	45

Obrázek 21: <i>Výpočet k pomocí programu Mathematica</i>	46
Obrázek 22: <i>Výpočet indexu koincidence v programu Mathematica</i>	47
Obrázek 23: <i>Výpočet četnosti v programu Mathematica</i>	49
Obrázek 24: <i>Využití koeficientu koincidence</i>	49
Obrázek 25: <i>Využití koeficientu koincidence s $t \in \langle 1,10 \rangle$</i>	51

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: <i>Příklady znaků šifrové abecedy</i>	13
Tabulka 2: <i>Příklad Caesarovy šifry s posunem o 3 znaky</i>	21
Tabulka 3: <i>Klíč v tabulce s doplňujícími znaky</i>	25
Tabulka 4: <i>Rozšířená tabulka s klíčem</i>	25
Tabulka 5: <i>Četnost výskytu znaků zašifrovaného textu Caesarovou šifrou a výskyt znaků v anglickém jazyce</i>	32
Tabulka 6: <i>Údaje o opakovaných sekvencích</i>	34
Tabulka 7: <i>Přehled četnosti výskytu znaků v anglickém jazyce a pro jednotlivá písmena X</i>	36
Tabulka 8: <i>Koeficient koincidence pro národní abecedy</i>	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otevřený text.....	13
Příloha P II: Caesarova šifra – šifrovaný text	21
Příloha P III: Vigenèrova šifra – šifrovaný text	25
Příloha P IV: Play-fairova šifra – šifrovaný text.....	25

PŘÍLOHA P I: OTEVŘENÝ TEXT

Text z přílohy PI byl převzat ze zdroje [5].

Preface

Open source software is such an integral part of the Internet that it is safe to say that the Internet wouldn't exist as we know it today without it. The Internet never would have grown as fast and as dynamically as it did without open source programs such as BIND, which controls the domain name system; Sendmail, which powers most e-mail servers; INN, which runs many news servers; Major Domo, which runs many of the thousands of mailing lists on the Internet; and of course the popular Apache Web server. One thing for sure is that the Internet is a lot cheaper due to open source software. For that, you can thank the Free Software Foundation, BSD UNIX, Linux and Linus Torvalds, and the thousands of nameless programmers who put their hard work and sweat into the programs that run today's Internet. While open source programs cover just about every aspect of computer software from complete operating systems and games to word processors and databases—this book primarily deals with tools used in computer security. In the security field, there are programs that address every possible angle of IT security. There are open source firewalls, intrusion detection systems, vulnerability scanners, forensic tools, and cutting-edge programs for areas such as wireless communications. There are usually multiple choices in each category of mature, stable programs that compare favorably with commercial products. I have tried to choose the best of breed in each major area of information security (in my opinion, of course!). I present them in a detailed manner, showing you not just how to install and run them but also how to use them in your everyday work to have a more secure network. Using the open source software described in this book, you can secure your enterprise from both internal and external security threats with a minimal cost and maximum benefit for both the company and you personally. I believe combining the concepts of information security with open source software offers one of the most powerful tools for securing your company's infrastructure, and by extension the entire Internet. It is common knowledge that large-scale virus infections and worms are able to spread because many systems are improperly secured. I believe that by educating the rank-and-file system managers and giving them the tools to get the job done, we can make the Internet more secure, one network at a time.

Audience

The audience for this book is intended to be the average network or system administrator whose job duties are not specifically security and who has at least several years of experience. This is not to say that security gurus won't get anything out of this book; there might be areas or tools discussed that are new to you. And likewise, someone just getting into IT will learn quite a bit by installing and using these tools. The concepts discussed and techniques used assume a minimal level of computer and network proficiency. There is also a broad group of readers that is often overlooked by the many open source books. These are the Windows system administrators. The info-security elite often has a certain disdain for Windows-only administrators, and little has been written on quality open source software for Windows. However, the fact remains that Windows servers make up the lion's share of the Internet infrastructure, and ignoring this is doing a disservice to them and the security community at large. While overall the book is still tilted towards Linux/UNIX because most open source programs are still Linux/UNIX-only, I have tried to put Windows-based security tools in every chapter. I've also included helpful hints and full explanations for those who have never run a UNIX machine.

Contents

This book covers most of the major areas of information security and the open source tools you can use to help secure them. The chapters are designed around the major disciplines of information security and key concepts are covered in each chapter. The tools included on the book's CD-ROM allow for a lab-like environment that everyone can participate in. All you need is a PC and this book's CD-ROM to start using the tools described herein. This book also contains some quick tutorials on basic network terminology and concepts. I have found that while many technicians are well-schooled in their particular platforms or applications, they often lack an understanding of the network protocols and how they work together to get your information from point A to point B. Understanding these concepts are vital to securing your network and implementing these tools properly. So while this book may seem slanted towards the network side of security, most of the threats are coming from there these days, so this is the best place to start. Coverage of each security tool is prefaced by a summary of the tool, contact information, and various resources for support and more information. While I give a fairly detailed look at the tools covered, whole books can and have been written on many of the programs discussed. These resources give you options for

further research. Helpful and sometimes humorous tips and tricks and tangents are used to accent or emphasize an area of particular importance. These are introduced by Flamey the Tech, our helpful yet sometimes acerbic mascot who is there to help and inform the newbies as well as keeping the more technical readers interested in sections where we actually make some minor modifications to the program code. He resembles the denizens you may encounter in the open source world. In exploring the open source world, you will meet many diverse, brilliant, and sometimes bizarre personalities (you have to be at least a little bent to spend as much unpaid time on these programs as some of us do). Knowing the proper etiquette and protocol will get you a lot farther and with fewer flames. On a more serious note, many of the tools in this book can be destructive or malicious if used in the wrong ways. You can unintentionally break the law if you use these tools in an uninformed or careless manner (for example, accidentally scanning IP addresses that aren't yours with safe mode off). Flamey will always pipe up to warn you when this is a possibility.

Open Source Security Tool Index

Immediately following this Preface is a listing of all the tools and the pages where they are covered. This way you can skip all the background and go straight to installing the tools if you want.

Chapter 1: Information Security and Open Source Software

This chapter offers an introduction to the world of information security and open source software. The current state of computer security is discussed along with a brief history of the open source movement.

Chapter 2: Operating System Tools

This chapter covers the importance of setting up your security tool system as securely as possible. A tool for hardening Linux systems is discussed as well as considerations for hardening Windows systems. Several operating system-level tools are reviewed too. These basic tools are like a security administrator's screwdriver and will be used again and again throughout the course of this book and your job.

Chapter 3: Firewalls

The basics of TCP/IP communications and how firewalls work are covered here before jumping into installing and setting up your own open source firewall.

Chapter 4: Port Scanners

This chapter delves deeper into the TCP/IP stack, especially the application layer and ports. It describes the installation and uses for a port scanner, which builds up to the next chapter.

Chapter 5: Vulnerability Scanners

This chapter details a tool that uses some of the earlier technology such as port scanning, but takes it a step further and actually tests the security of the open ports found. This security Swiss army knife will scan your whole network and give you a detailed report on any security holes that it finds.

Chapter 6: Network Sniffers

This chapter primarily deals with the lower levels of the OSI model and how to capture raw data off the wire. Many of the later tools use this basic technology, and it shows how sniffers can be used to diagnose all kinds of network issues in addition to tracking down security problems.

Chapter 7: Intrusion Detection Systems

A tool that uses the sniffer technology introduced in the previous chapter is used here to build a network intrusion detection system. Installation, maintenance, and optimal use are also discussed.

Chapter 8: Analysis and Management Tools

This chapter examines how to keep track of security data and log it efficiently for later review. It also looks at tools that help you analyze the security data and put it in a more usable format.

Chapter 9: Encryption Tools

Sending sensitive data over the Internet is a big concern these days, yet it is becoming more and more of a requirement. These tools will help you encrypt your communications and files with strong encryption as well as create IPsec VPNs.

Chapter 10: Wireless Tools

Wireless networks are becoming quite popular and the tools in this chapter will help you make sure that any wireless networks your company uses are secure and that there aren't wireless LANs you don't know about.

Chapter 11: Forensic Tools

The tools discussed in this chapter will help you investigate past break-ins and how to properly collect digital evidence.

Chapter 12: More On Open Source Software

Finally, this chapter will give you resources for finding out more about open source software. Various key Web sites, mailing lists, and other Internet-based resources are identified. Also, I give a number of ways to become more involved in the open source movement if you so desire.

Appendix A: Common Open Source Licenses

Contains the two main open source licenses, the GPL and BSD software licenses.

Appendix B: Basic Linux/UNIX Commands

Contains basic navigation and file manipulation commands for those new to UNIX and Linux.

Appendix C: Well-Known TCP/IP Port Numbers

Contains a listing of all the known port numbers as per IANA. Note that this section is not intended to be comprehensive and is subject to constant update. Please check the IANA Web site for the most current information.

Appendix D: General Permission and Waiver Form

Contains a template for getting permission to scan a third-party network (one that is not your own). This is intended to be used as an example only and is not intended as a legal document.

Appendix E: Nessus Plug-ins

Contains a partial listing of plug-ins for the Nessus Vulnerability Scanner discussed in Chapter 5. This listing will not be the most current since the plug-ins are updated daily. The Nessus Web site should be consulted for plug-ins added after January 12, 2004.

CD-ROM Contents and Organization

The CD-ROM that accompanies this book has most of the open source security tools on it for easy access and installation. The disk is organized into directories labeled by tool. If

there are separate files for Windows and Linux, they will be in their own directories. The directory “Misc” has various drivers and other documentation such as RFCs that will be of general use through your reading.

Using the Tools

Whenever possible, the tools in this book are provided in RedHat Package Manager (RPM) format. Of course, you don't have to be running RedHat Linux to use RPM. The RedHat folks originally designed it, but now it comes with most Linux versions. The RedHat Package Manager automates the installation process of a program and makes sure you have all the supporting programs and so forth. It is similar to a Windows installation process where you are guided through the process graphically and prompted where necessary. Using the RPM is almost always preferable to doing a manual installation. When you need to set custom install parameters or if a RPM file is not available for your distribution, I describe how to install the program manually. If the RPM file is provided, simply download the file or copy it from the CD-ROM that comes with this book and click on it. Your version of RPM will take care of the rest. If you use any of the other variations of UNIX (BSD, Solaris, HP/UX, and so on), they will probably work with the tools in this book, but the installation instructions may be different. You can run most of the tools in this book on alternative versions of UNIX or Linux. Staying within the Linux family will certainly make compatibility more likely with the actual tools on the CD-ROM. If you have to download a different version of the program, some of the features discussed may not be supported. But if you are a Solaris aficionado or believe that BSD is the only way to go, feel free to use it as your security workstation. Just be aware that the instructions in this book were designed for a specific implementation and you may have to do some additional homework to get it to work. The platforms supported are listed at the beginning of each tool description.

Reference Installation

Most of the tools in this book were tested and reviewed on the following platforms:

- Mandrake Linux 9.1 on a HP Vectra series PC and a Compaq Presario laptop.
- Windows XP Pro and Windows 2000 Pro on a Compaq Prosignia series desktop and Compaq Armada laptop.

Input or Variables

In code and command examples, italics are used to designate user input. The words in italics should be replaced with the variables or values specific to your installation. Operating system-level commands appear like this: `ssh -l login hostname`. Due to page size limits, code lines that wrap are indented with a small indent. I hope you enjoy and learn from this book. There are many, many more tools that I couldn't include due to space limitations, and I apologize in advance if I didn't include your favorite tool. I had room to cover only my favorites and tried to pick the best of breed in each category. I'm sure some will differ with my choices; feel free to e-mail me at tony@howlett.org, and perhaps those will make it into a future edition.

Acknowledgments

This book wouldn't be possible without the tireless efforts of programmers all around the world, making great open source software. I'd name a few but would certainly leave too many out. Thanks for your great software! I'd like to thank my business partner, Glenn Kramer, for assisting with proofing this book (as well as minding the business while I was busy trying to make deadlines) and my Nessus Command Center (NCC) project mates, Brian Credeur, Lorell Hathcock, and Matt Sisk. Finally, my love and gratitude goes to my lovely wife, Cynthia, and daughters, Carina and Alanna, who sacrificed countless hours without husband and daddy to make this book happen

PŘÍLOHA P II: CAESAROVA ŠIFRA – ŠIFROVANÝ TEXT

SUHIDFHRSHQVRXUFHVRIWZDUHLVVXFKDQLQWHJUDOSDUWRIWKHLQW
HUQHWWKDWLVLVVDIHWRVDBWKDWWKHLQWHUQHWRXOGQWHALV
WDVZHNQRZLWWRGDBZLWKRXLWVKHLQWHUQHWRQHYHUZRKXOGKDY
HJURZQDVIDVWDQGDVGBQDPLFDOOBDVLWGLGZLWKRXWRSHQVRXUFHS
URJUDPVVXFKDVELQGZKLFKFRQWUROVWKHGRPDLOQDPHVBVWHPVHQG
PDLOZKLFKSRZHUVPRVWHPDLOVHUYHUVLQQZKLFKUXQVPDQBQHZVVH
UYHUVPMRUGRPRZKLFKUXQVPDQBRIWKHWKRXVDQGVRIPLDOLQJOLV
WVRQWKHLQWHUQHWDQGRIFRXUVHWKHSRSXODUDSDFKHZHEVHUYHU
RQHWKLQJIRUVXUHLVWKDWWKHLQWHUQHWWLVDORWFKHDSHUGXHWR
RSHQVRXUFHVRIWZDUHIRUWKDWBRXFDQWKDQNKHIUHHVRIWZDUHIR
XQGDWLRQEVGXQLAOLQXADQGOLQXVWRUYDOGVDOGWKHWKRXVDQG
VRIQDPHOHVVSURJUDPPHUVZKRSXWVKHLUKDUGZRUNDQGVZHDWLQW
RWKHSURJUDPVWKDWUXQWRGDBVLQWHUQHWWZKLOHRSHQVRXUFHSUR
JUDPVFRYHUMXVWDERXWHYHUBDVSHFWRIFRPSXWHUVRIWZDUHIURPFR
PSOHWRSHUDWLQJVBVWHPVDQGDJPHVWRZRUGSURFHVVRUVDQGGDW
DEDVHVWKLVERRNSULPDULOVBGHDOVZLWKWRROVXVHGLQFRPSXWHUV
HFXULWBLQWKHVHFXULWBILHOGWKHUHDUHSURJUDPVWKDWGGUHV
VHYHUBSRVLEOHDQJOHRILWVHFXULWBWKHUHDUHRSHQVRXUFHILUH
ZDOOVLQWUXVLRQGHWHFWLRQVBVWHPVYXOQHUDELOLWBVFDQQHUVI
RUHQVLFWRROVDQGFXXWLQJHGJHSURJUDPVIRUDUHDVVXFKDVZLUHOH
VFRPPXQLFDWLRQVWKHUHDUHXVXDOOBXPOWLSOHFKRLFHVQLQHDFKF
DWHJRUBRIPDWXUHVWDEOHSURJUDPVWKDWFRPSDUHIDYRUDEOBZLWK
FRPPHUFLOSURGXFWVLKDYHWULHGWRFRKRRVHWKHEHVWRIEUHHGLQ
HDFKPDMRUDUHDRILQIRUPDWLRQVHFXULWBLQPBRSLQLRQRIFRXUVHLS
UHVHQWVKHPLQDGHWDLOHGPDQQHUVKRZLQJBRXQRWMXVWKRZWRLO
VWDOODQGUXQWKHPEXWDOVRKRZRXXVHWKHPLQBRXUHYHUBGDBZR
UNWRKDYHDPRUHVHFXUHQHWRUNXVLQJWKHRSHQVRXUFHVRIWZDUH
GHVFULEHGLQWKLVERRNBRXFDQVHFXUHBRXUHQUHUSULVHIURPERWK
LQWHUQDODQGHAWHUQDOVHFXULWBWKUHDWVZLWKDPLQLPDOFRVW
DQGPDALPXPEHQHILWIRUERWKWKHFRPSDQBDQGBRXSHUVRQDOOBLEHO
LHYHFRPELQLQJWKHFRQFHSWVRILQIRUPDWLRQVHFXULWBZLWKRSHQV

RXUFHVRIWZDUHRIIHUVRQHRIWKHPRVWSRZHUIXOWRROVIRUVHFXULQJ
BRXUFRPSDQBVLIUDVWUXFWXUHDQGEHBHAWHQVLRQWKHHQWLUHLQ
WHUQHHLWLWVFRPPRQNQRZOHGJHWKDWODUJHVFDHXYLUXVLQIHFWR
QVDQGZRUPVDUHDEOHWVRSUHDGEHFDXVHPDQBVVWHPVDUHLPSURSH
UOBVHFXUHGLEHOLHYHWKDWEBHGXFIDLQJWKHUDQNDQGILOHVBVWH
PPDQDJHUVDQGLYLQJWKHPWKHWRRVWRJHWWKHMREGRQHZHFDQPD
NHWKHLQWHUQHWPVPRUHVHFXUHRQHQHWRZUNDWDWLPHDXGLHQFHWK
HDXGLHQFHIRUWKLVERRNLVLQWHQGHGWREHWKHDYHUDJHQRHWZRNR
UVBVWHPDGPLQLVWUDWRUZKRVMREGXWLHVDUHQRWVSHFLILFDOOB
VHFXULWBDQGGZKRKDVWVWVHGHVWVHYHUBHBUVRHASHULHQFHWKL
VLVQRWWRVDBWKDWVHFXULWBJXUXVZRQWJHWDQBWKLQJRXWRIWKL
VERRNWKHUHPLJKWEHVDUHDVURUWRROVGLVFXVVHGWKDWDUHQHZWRB
RXDQGGOLNHZLVHVRPHRQHMXVWJHWWLQJLQWRLWZLOOHDUQTXLWH
DELWEBLQVWDOOLQJDQGXVLQJWKHVHWRROVWKHFRQFHSWVGLVFXVV
HGDQGWVHFKQLTXHVXVHGDVVPXPHDPLQLPDOOHYHORIFRPSXWHUDQGGQH
WZRUNSURILFLHQFBWKHUHLVDOVRDEURDGJURXSRIUHDGHUVWKDWLV
RIWHQRYHUORRNHGEBWKHPDQBRSHQVRXUFHERRNVWKHVHVDUHWKHZL
QGRZVVBVWHPDGPLQLVWUDWRUVWKHLQIRVHFXULWBHOLWHRIWHQK
DVDFHUWDLQGLVGLQIRUZLQGRZVRQOBDGPLQLVWUDWRUVDQGGOLWW
OHKDVVHQQZULWWHQRTXDOLWBRSHQVRXUFHVRIWZDUHIRUZLQGRZV
KRZHYHUWKHIDFWUHPDLQVWKDWZLQGRZVVHUYHUVDPNHXSWKHOLR
QVVKDUHRIWKHLQWHUQHHLWLIUDVWUXFWXUHDQGLJQRULQJWKLVLVGL
RLQJDGLVVHUYLFWHWRWKHPDQGWKHVHFXULWBFRPPXQLWBDWODUJHZ
KLOHRYHUDOOWKHERRNLVVWLOWLOWHGWZRZDUGVOLQXAXQLAEHFD
XVHPRVWRSHQVRXUFHSURJUDPVDUHVWLOOOLQXAXQLARQOBLKDYHW
ULHGWRSXWZLQGRZVEDVHGVHFXULWBWRROVLQHYHUBFKDSWHULYHD
OVLQFOXGHGKHOSIXOKLQWVDQGXOOHASODQDWLRQVIRUWKRZHVKR
KDYHQHYHUUXQDXQLAPDFKLQHFQRQWHQWVWKLVERRNFRYHUVPVWRRI
WKHPDMRUDUHDVRIHQIRUPDWLRQVHFXULWBDQGWKHRSHQVRXUFHWR
ROVBRXFDQXVHWRKHOSVHFXUHWKHPWKHFKDSWHUVDUHGHLVJQHGD
URXQGKHPDMRUGLVFLSOLQHVRILQIRUPDWLRQVHFXULWBDQGNHBF
QFHSWVDUHFYHUHGLQHDFKFKDSWHUWKHWRRVLRQFOXGHGRQWKHE
RRNVFGURPDOORZIRUDODEOLNHHQYLURQPHQWVKDWWHYHUBRQHFDQS

XSWRZDUQBRXZKHQWKLVLVDSRVVLELOLWBRSHQVRXUFHVHFXULWBW
RROLQGHALPPHGLDWHOBIROORZLQJWKLVSUHIDFHLVDOLVWLQJRIDOOW
KHWRROVDQGWKHSDJHVZKHUHWKHBUDHFRYHUHGWKLZDBBRXFDQV
NLSDOOWKHEDFNJURXQGDQGGJRVWUDLJKWWRLQVWDOOLQJWKHWRROV
LIBRXZDQWFKDSWHULQIRUPDWLRQVHFXULWBDQGRSHQVRXUFHVRIWZ
DUHWKLVFKDSWHURIIHUVLQWURGXFWLRQWRWVKHZRUGRILQIRUPD
WLRQVHFXULWBDQGRSHQVRXUFHVRIWZDUHWKHFUHQWVWDWHRIF
RPSXWHUVHFXULWBLVGLVFXVVHGDORQJZLWKDEULHIKLVWRUBRIWKH
RSHQVRXUFHPRYHPHQWFKDSWHURSHUDWLQJVBVWHPWRROVWKLVKD
SWHUFYHUVWVKHLPSRUWDQFHRIVHWWLQJXSBRXUVHFXULWBWRROVB
VWHPDVVHFXUHOBVSRVVLEOHDWRROIRUKDUGHQLQJOLQXAVBVWHP
VLVGLVFXVVHGDVZHOOVFRQVLGHUDWLRQVIRUKDUGHQLQJZLQGRZV
VBVWHPVVHYHUDORSHUDWLQJVBVWHPHYHOWRROVDUHUHYLHZHGW
RRWKHVHEDVLFWRROVDUHOLNHDVHFXULWBDGPLQLVWUDWRUVVUFU
ZGULYHUDQGZLOOEHVHGDJDLQDQGDJDLQWKURXJKRXWWKHFRXUVH
RIWKLVERRNDQGBRXUMREFKDSWHUILUHZDOOVWKHEDVLFVRIWFSLFR
PPXQLFDWLRQVDQGGKRZILUHZDOOVZRUNDUHFRYHUHGKHUHEHIRUHMXP
SLQJLQWRLQVWDOOLQJDQGVHWWLQJXSBRXURZQRSHQVRXUFHILUHZDO
OFKDSWHUSRUWVFDQQHUVWKLVKDSWHUGHOYHVGHHSHULQWRWKH
WFSLSVWDFNHVSHFLDOOBWKHDSSOLFDWLRQODBHUDQGSRUWVLWGHV
FULEHVWVKHLQVWDOODWLRQDQGXVHVIRUDSRUWVFDQQHUZKLFKEXLO
GVXSWRWKHAWFKDSWHUFKDSWHUYXOQHUDELOLWBVFDQQHUVWK
LVFKDSWHUGHWDLOVDWRROWKDWXVHVVRPHRIWKHHDUOLHUWHFKQR
ORJBVXFKDVSRUWVFDQQQLQJEXWWDNHVLWDVWHSIXUWKHUDQGDVFX
DOOBWHVWVWVKHVHFXULWBRIWKHRSHQSRUWVIRXQGWKLVVHFXULWB
VZLVVDUPBNQLIHZLOOVFDQBRXUZKROHQHWZRUNDQGLYHBRXDGHWD
LOHGUHSRUWRQDQBVHFXULWBKROHVWKDWLWILQGVFKDSWHUQHWZR
UNVQLIIHUVWKLVKDSWHUSULPDULOVBGHDOVZLWKWKHORZHUOHYHOV
RIWKHRVLPRGHODQGGKRZWRFDVXUHUDZGDWDRIIWKHZLUHPDQBRIWK
HODWHUWRROVXVHWKLVEDVLFVHFKQRORJBDQGLWVKRZVKRZVQLIIHU
VFDQEHXVHGWRGLDJQRVHDOONLQGVRIQHWZRUNLVVXHVLQDGGGLWLR
QWRWUDFNLQJGRZQVHFXULWBASUREOHPVFKDSWHULQWUXVLRQGHWHF
WLRQVBVWHPVDWRROWKDWXVHVWVKHVQLIIHUWHFKQRORJBLQWURGX

FHGLQWKHSUHYLRXVFKDSWHULVXVHGKHUHWREXLOGDQHWZRUNLQW
UXVLRQGHWHFWLRQVBVWHPLQVWDOODWLRQPDLQWHQDQFHDQGRSWL
PDOXVHDOHDOVRGLVFXVVHGFKDSWHUDQDOBVLVDQGPDQDJHPHQWWR
ROVWKL VFKDSWHUHADPLQHVKRZWRNHHSWUDFNRIVHFXULWBGDWDD
QGORJLWHIILFLHQWOBIRUODWHUUHYLHZLWDOVRORRNVDWWRROVWK
DWKHOSBRXDQDOBCHWKHVHFXULWBGDWDDQGSXWLWLQDPRUHXVDEO
HIRUPDWFKDSWHUHQFUBSWLRQWRROVVHQGLQJVHQVLWLYHGDWDRYH
UWKHLQWHUQHVLVDELJFRQFHUQWKHVHGDBVBHWLWLVEHFRPLQJPRU
HDQGPURHRIDUHTXLUHPHQWVKHVHWRROVZLOOKHOSBRXHQFUBSWBR
XUFRPPXQLFDWLRQVDQGILOHVZLWKVWURQJHQFUBSWLRQDVZHOODVF
UHDWHL SVHFYSQVFKDSWHUZLUHOHVVRROVZLUHOHVQHWZRUNVD
UHEHFRPLQJTXLWHSRSXODUDQGWKHWRRVLQWKL VFKDSWHUZLOOKH
OSBRXPDNHVXUHWKDWDBZLUHOHVQHWZRUNVBRXUFRPSDQBXVHVD
UHVHFXUHDQGWKDWKWHUHDUHQWZLUHOHVODQVBRXGRQWNQRZDE
RXWFKDSWHUIRUHQVLFWRROVWKHWRROVGLVFXVVHGLQWKL VFKDSW
HUZLOOKHOSBRXLQYHVWLJDWHSVWEUHDNLQVDQGKRZRSURSHUOB
FROOHFWGLJLWDOHYLGHQFHFKDSWHUPRUHRQRSHQVRXUFHVRIWZDUHI
LQDOOBWKL VFKDSWHUZLOOJLYHBRXUHVRXUFHVIRUQLQGLQJRXWPRUH
DERXWRSHQVRXUFHVRIWZDUHYDULRXVNBZHEVLWHVDPDLOLQJOLVWV
DQGRWKHULQWHUQHWEDEVHGUHVVRXUFHVDUHLGHQWLILHGDOVRLJLYH
DQXPEHURIZDBVWREHFRPHPRUHLQYROYHGLQWKHRSHQVRXUFHPRYHPH
QWLIBRXVRGHVLUHDSSHQGLADFRPPRQRSHQVRXUFHOLFHQVHVFRQWDL
QVWKHWZRPDLQRSHQVRXUFHOLFHQVHVWKHJSODQGEVGVRIWZDUHOLF
HQVHV DSSHQGLAEEDVLFOLQXAXQLAFRPPDQGVFRQWDLQVEDVLFQDYLJ
DWLRQDQGILOHPDQLSXODWLRQFRPPDQGVIRUWKR VHQHZWRXQLADQGO
LQXADSSHQGLAFZHOONQRZQWFSLSRUWQXPEHUVFRQWDLQVDOLVWLQ
JRIDOOWKHNQRZQSRUWQXPEHUVDVSHULDQDQRWHWKDWWKLVVHFWL
RQLVQRWLQWHQGHGWREHFRPSUHKKHVLYHDQGLVXEMHFWWRFRQVW
DQWXSGDWHSOHDVHFKHFNWKHLDQDZHEVLWHIRUWKHPRVWFXUUHQW
LQIRUPDWLRQDSSHQGLAGJHQHUDOSHUPLVVLQRQDQGDZLYHUIRUPFRQW
DLQVDWHP SODWHIRUJHWWLQJSHUPLVVLQRQWRVFDQDWKLU GSDUWBQH
WZRUNRQH WKDWLVQRWBRXURZQWKLVLVLQWHQGHGWREH XVHGDVDDQ
HADPSOHRQOBDQGLVQRWLQWHQGHGDVDOHJDOGRFXPHQWDSSHQGLAH

QHVVXVSOXJLQVFRQWDLQVDSUWLDLQVWLVWLQJRISOXJLQVIRUWKHQHV
VXVYXOQHUELOLWBVFDQHQUGLVFXVVHGLQFKDSWHUWKLVLQVWLQJ
ZLOOQRWEHWKHPRVWFXUUHQWVLQFHWKHSOXJLQVDUHXSGDWHGGDL
OBWKHQHVXVZHEVLWHVKRXOGEHFRQVXOWHGIRUSOXJLQVDGGHGDI
WHUMDQXDUBFGURPFRQWHQWVDQGRUJDQLCDWLRQWKHFGURPWKDW
DFFRPSDQLHVWKLVERRNKDVPRVWRIWKHRSHQVRXUFHVHFXULWBWRO
VRQLWIRUHDVBDFFHVVDQGLQVWDOODWLRQWKHGLVNLVRUJDQLCHGL
QWRGLUHFWRULHVODEHOHGEBWRROLIWKHUHDUHVHSDUDWHILOHVIR
UZLQGRZVDQGOLOXAWKHBZLOOEHLQWKHLURZQGLUHFWRULHVWKHGL
UHFWRUBPLVFKDVYDULRXVGULYHUVDQGRWKHUGRFXPHQWDWLRQVXF
KDVUIFVWKDWZLOOEHRIJHQHUDOXVHWKURXJKBRXUHDGLQJXVLQJW
KHWRROVZKHQHYHUSRVVLEOHWKHWRROVLQWKLVERRNDUHSURYLGH
GLQUHGKDWSDFNDJHPDQDJHUUSPIRUPDWIRFXUVHBRXGRQWKDYHWRE
HUXQQLOJUHGKDWOLQXAWRXVHUSPWKHUHGKDWIRONVRULJLQDOOBG
HVLJQHGLWEXWQRZLWFRPHVZLWKPRVWOLQXAYHUVLRQVWKHUHGK
WSDFNDJHPDQDJHUDXWRPDWHVWKLQVWDOODWLRQSURFHVVZRIDSURJ
UDPDQGPDNHVXUHBRXKDYHDOOWKHVXSSRUWLQJSURJUDPVDQGVIR
UWKLWLVLPLODUWRDZLQGRZVLQVWDOODWLRQSURFHVVZKHUHBXRD
UHJXLGHGWKURXJKWKHSURFHVVJUDSKLFDQOBDQGSURPSWHGZKHUHQ
HFHVVDUBXVLQJWKHUSPLVDOPRVWDOZDBVSUHIHUEOHWRGRLQJDPD
QXDOLQVWDOODWLRQZKHQBRXQHGGWRVHWFVWRPLQVWDOOSDUDP
HWHUVRULIDUSPILOHLVQRWDYDLODEOHIRUBRXUGLVWULEXWLRQLGH
VFULEHKRZWRQLQVWDOOWKHSURJUDPPDQXDOOBLIWKHUSPILOHLVSURY
LGHGVLPSOBGRZQORDGWKHILOHRUFRSBLWIURPWKHFGURPWKDWFRPH
VZLWKWKLVERRNDQGFOLFNRQLWBRXUYHUVLRQRIUSPZLOOWDNHFDUH
RIWKHUHVWLIBRXXVHDQBRIWKHRWKHUYDULDWLRQVRIXQLAEVGVROD
ULVKSXADQGVRRQWKHBZLOOSUREDEOBZRUNZLWKWKHWRROVLQWKL
ERRNEXWWKHLQVWDOODWLRQLQVWUXFWLRQVPDBEHGLIHHUHQWBRXF
DQUXQPRVWRIWKHWRROVLQWKLVERRNRQDOWHUQDWLYHYHUVLRQVR
IXQLARUOLQXAVWDBLQJZLWKLQWKHOLQXAIIDPLOBZLOOFHUWDLQOBPD
NHFRPSDWLELOLWBPRUHOLNHOBZLWKWKHDFWXDOWRROVRQWKHFGU
RPLIBRXXKDYHWRGRZQORDGDGLIHHUHQWYHUVLRQRIWKHSURJUDPVRPHR
IWKHIHDWXUHVGLVFXVVHGPDBQRWEHVXSSRUWHGEXWLIBRDXDUHDVR

PŘÍLOHA P III: VIGENÈROVA ŠIFRA – ŠIFROVANÝ TEXT

TEGWYRXWDRRFQLPRXAC SXJ C IC X L A I P L N P Z L I X O F N P C C I R D Y B V R M A V V P C
X B H U E G K J G I L I T R X B U R W I A I H G L R K E R T K V S G A B W C B C M M L V W G C J U T D V C J M
G V F B P R E W G L B W K G I M P S V R G G I L T M V S I E Y F S A W P O I T T F U C T A T N W G C E B P L L
M A E Z K T Y A E G O F M G F Z B L B B V B Y G Q G C C L W I E G R R I M V K I A F W H E Y Y H U Q B Q A U
K T F R H V H E S Y U K F T W W A N M A P R K T L G G G I Z U V L S F I W Y A U K T F E H E S E W Z Q J R T F
I W Y W R T M C G L Q B A A U K T F G N V G Z E A A E C L L A S E Z R T J K P C W F Q S Z Q N F X V P F H R F
O R L N H N H U I G J F S H T V R F S S O R G A B V U Y M F V J M C M P S V R G G I L T M I B Q S S E F S G L M
H U I C Q G S A T Z O C E P J V U T U A S E Z R T F L T M P W A K S Q I Q J K M W F X U C K R W X Q B G I E P
V R X L I Z B X P J V Y E X Z R H I G Q F N T G A C H V P G J M U M E O E I S Q I R W T B M B Y P C E R W T V Y
G L R H I C T L W T G A N T V D D N V R N X V Q E Z H W C B V B Y K E S M T V R Y M A W J R D K D O Y H
F C E B I A M H U S H U R L S L W T A E Z G C C H L X F B K E C D K T K A K U S C W K R W X Q F U E E F N M
G D I B Q W J G R R X G B C G L R R I M V K I A F X U C K P J G B C Q E L U Z L I X Z B R X J J Z J T H X S A W B
W I A T I Z C T V N O J A D O M F W Y F V R Z D N B S I I E A R Q E X K H B J P Q D N J M M F F S S V N Y G X N
F B Q P Q D N A X B S B T R T R R X G O G L W G G D Q P G L U N Q R U K M L H Z R C V B E V Q H H Z G N R
Q F R R P U I G R W G J Z Q Q H W Y C V V O R P X E G R R E Y U N G I A B C B P F W J C S B V Q B Q C W K C
G L M Q H V V V P G C M P S F I P W I G I R N W R P Q V Y C G X I F R T E Q X P P F A H U E G C U B G X A G R
Z R T P N D L A W O P R C E E A X W T V X F G T S G B B M G L R T V Y G X W D R R F Q L P R X N W E I J C C
J H B V H E Y F K F L S X B S P X V Q E Q N L B S Z W I W C L T K I P V P V P Q R T V B R V F H F P T G A W P
X B Q C Q P G L Q H X G K E E T W O S C V B I I Y B L N C E E E G R Q H N K V N W J K I C A X A G P S Z O L L
X V I H V S A U K F T K M O E I H U L Y A E G A H P G K G J T V P C V G R U Z L T T K V P E G G X M G R W T
Z E G W I C H M I P Y I C T F E G T U G G L N V T M B I I F R J N X F P P U T M J M G J T M B F M F P M N N G P D
W C Q G W V J R T T M Z W R H G Q T F D H A S G L R D V Q I H N P E I R F Z L T T K V Z E W Q I Y G X I C S M
A H F P B T B W B R F G T S G B B M V R Z A F N X G Q C A S S E F S G L M W C V R U V L I M P S Z M A C U C
I T Q Z R H Z C E L T K A V B A V P X W D N V C G N H U K F D P B C V R F V R J A T V R E Y A V Y C B U C H
N P F Q Y M L M W I F I G J V K X G G C H V R X V P N W I M J S E M K M W T D S N Q B T V Q T V C F R R R V
N M G D C G V R T V Y C D I M B F S H T T C H H N H J E E G U C H V Z W O I Q K E R W B A P B S X A F S R T
V G R G H T V W D N Z S A X R T G P X L M T E S Z D F R W B V H R V A C C Y C W M L G I E P R J H X K I E M
G A K F G X I H F A V V Y Y B B V W Z E Y E F Q I T V R Z E K K D S B U M B R J V V W M G U W H U X U G T
M B I I B L E A F P M J I M F F S A C C J N B J S Y M R X V A D F J W A M A I K F T V W B P I C V J M U B V T B V
Z C K G D G A S P Y E K K W L B B V B T R P J M J K K S F S S V N Y G X W T S I E U F L T H N H U I Z Q J R E H
E S E J H N K M D E A T B V F G T S G B V U L S H T T M B I I B L W V P W P P L B F H G G W I C P G L P L I K V

VLHBWBGLRGERXKMWAXRTECIBBWFGBODMCDVCJPRFXCIAIHYYEIVQRTT
SIMEWJGCYMQGMBPJYCWECEQFCICPUTSGSFRICPWJSPEHUVKPGGGLWGG
DQPKMWZTEQGCGEGRGHTVBXUMZVIIGKFP MJMRHHERRXGOHUIECEIPGL
TVPRUPQIXUANRNIVPHTVRTMIKEEIAMAGLRVFMALBCTIGVYCYHJRBRRYV
APGUOXIGJVGCMMAIGOFPTLMQHVRQECCXBKBVXCKYIBUSNYQKVLRXB
VREHFZCCVMTBVGJZQQHWYVWVPKCCWMRGSOGKFTT DSEETGECIPWFXSE
UPQIXUOQQVPZQIKIHBVJFQTCWPQYGKVQPKMBBXFRVAXYQQNPYAJCRN
ZWGCNPUUWHPOFEGNVYHMASIIECCWTTZGBJRZGCGMBPIGJZQXLVCGXB
URWIAIHFIPWIGIROIEYFYFLIZMHNRLVYGCZWIGSSVYGHUWCXXUGICBBOV
GFRCICPLWFGSBNJBXLKIFWRFKFP MIFRRRYKMNHCOAHYKBCLBASFSZGFL
TCCGGKRVKGCZQBGSVVNGAETSNVASLGIXIPVXOAZLHMIZYMAIRLSNAWA
KGJVQTMWCYWGJVADGKSCXFFZQRNAGRHNPURTPBVBVUHGJSHXLOFWHO
VYBBVWZEYNVTTEWTPSZRLRTKIBQRRVNMGD XFBJVEZCCVGHUIEGZQPEA
CNFEQRBVKWICSSTVYSXZGGLNVZQDYBSASIGIJDHSSQFLVYCBTVMBTRPJ
MJKKSOSBMJRWXASNVRVYCLBVRBAFUPQIXUOQQVPZQIKIHBVFVYCXGNC
FIPWIGIRMZVXRQWRTGPOFEPGIRPBVRVWQCZLUHZKVRQQNQDGMTNHZKE
GHMZOGSEURLSEQHGPRJRQXMBJV VVKCCHVEHEYKKWDIMBFSHTTCHHN
HJEEGWMGPQBQSJU YMLXDSEXUGWYRMZSZEVPJRWTBKVRQQNQHXZJRVF
ORITNXHUIYKFLHLPOEIBHKFTBVHRVAGKGCYZOFXEWTRJKMOAHVIEMGB
VUGLVUZQSHQBTEQKJQTKDWPIGQKFTFIBQXUGJCRNZWGC P QDKJGQHLEG
NRPVXE VPRQMC GTTZGLRDFMZBAGGMYNKGAMMRGSJCIBHEQBHBHPZV
QXKOHWROFQIHXS AWBWIATIZCTVNOJYGXAHVPYNZLJQCBVBBPCWXA IJR
XEKVB IHXIGAVPUMLLJOFIQUVAJKQHLXBQCQXGMJRVLEYYEMMFVZ RCCQ
DBVQYYQGUFTEXTHPUKERHTVRSYYNVVEEIBNXVQEQUHZHUSFGNFDA IJR
RRXVPGNVOHRVZDYRAQBRGBPKCCMAHUMFDFMZVWJR VFOFQIHNHUIZCA
MGTZSNWBHZLUHZANXVQEQT VCFVXLCEBIAMCCIAUFGVMHBSYUPMJVIB
HWRVFFTEXGRGHTVRWXUHUIPJR NIXZGNVRFVQXZVSQEEQLLSMPSZEWQI
BXLKWCPVPVQDYQBSSEORRXHVGRGHTZRNTVRXILEFLRXXHFEEGTMKXZS
QMAGRAWVPOCXRTKFTMWCYWVPTJJWMRBRGJVZDHSGPHEQDYAEWKSSE
CCYQEYRIAXZPDGUSAXGJRR TOMFLSAGTYCIIFGMPKGYIXQBNPYAFSCXM
RVWNRTYCWBV VWOQFIHVLFBQGQJRPKBIFMAIKFTMWCYWQGJAGBJSQLR
TVGCMPWFFBQBYALWQBRGCZLHLWARUHKT IINBCEMNNJMCUIGVGAGKU
DKSHRVZKEMAHOMNRQEFLRXXHFMUCMCUHC BQXUCKUWBTSZEA AKCRA

VWPMNPJYGXESYPFEYMDEMVRGJVGGIIFGMPWCYGITOGJBDQDKIDCPV
ERRXHVGLRAFDIXVZNGXCESCWFFFXNPUGCZWTGLRPVRLHZYCVBVFAD
EAOAHUQNRWXGKBVXVFETMPSEXBIVRNHCFVRSQIKPMQCAJEQDNDBVHN
XBRFGCMJIAHRTJRPGLWAKGJVQTVWBPICVJYGXDWGEYVFQTVCFVRTAFS
GGMHJSEMRLSBUDYIZGERXGOHUIFGKMDEADESCGIJNLWKUMYGKFXLJCB
OZCPQTXUGYEAUVBIHEOEHFVYCCXBKBVXUZBTHNGRGHTZRNFVGGSSVY
CIAZSNXFCICRHUWAKSTFKIAMFRXUGJCSTGGFSGJZQXLBVRFUKNATKSGS
FVRPIVWJRNVNIVMUXIQUWRELPXMGHBSYKJNGXNOPIQDPYHNUANVLQWR
WXBCBPPQERPVBWAJBTDYIBWBNRQXRPXHCGEIFQLPRXATBVFVGNDKBO
AHZQICXGNCEQNVZMCPWPYIVIZTTTNOVVYAUCITQZRHYQFIPMBVRXBQC
QRHDSEIQYYMAXJCBOFERLPGLVNZRDVCCPZWGXRPFBLTVMBJGJVNGHOF
NQFFZQRNAGRHGJVQTKMGBYEEVQVBDSLHQGRXHVGSSSEHLPIAMFEIFGR
PRAPSYTSWCYCWACZIGKDCHACABVBWJR XIAOAHGTZAZLIBQXNPXCCMA
OEIHUVBIHIQPIAVFPTFXVNWBVYCTZSNSSRRPIBKIYEEKDNDKBOAGRVC
HXIFRMAVIMSNKSQFLHCYBXGHUIGGTFDNZVRPCHLJNXBGBQRVZKTLIQRV
OKTKPLKCGAUQZQIAMFRXBJVJETVRVRSQIKIAMBRAOKVQPLESYPNUBCTI
QBTXUGDMGXBSPLAKTYAKMOQIEUZLIXZSFXRFZLHXKHVSAUNFTKMKREP
VLYAEGANORUFKTFQBBVZQUGUBKOGMBPJRDMPSCVBIIYBVWRRRLRTVQTF
JZRWGVJBTGQNRRAFSBTGSAGBWERTKQBGLRQGCCLWIEGRYFPAWQBRB
CNFPXGOHUIBRVLHHCFFPIJQISRWIJMYNDCTMUOACQKMCGLMPEMYNZYC
MIBQWBOVRXFMGOMMCIPTIMFFSACCGIBMGLSHJRTTMWPREYGRQITTWG
XYGSCCMBCFTRPUYHFCQUYARRGSMQARSAVYCHXXFBKECDQPLACZIBHL
QSHSBBAVPXRWXXFBTRTVRXJCSGXRCEBEKWHBGBNNGAEOSGCBWRJDM
NOEXUGIYCWEWGLSGNCGYTOZIFQEYBHZSFIEKFSHGWHRQNPPMUMPSGSB
NJGCMPPWFFBQBAPGJSQIFVISRMQJRSEORJXVQCHWVHLQTWQBGLRYIMCZE
OLWLQLAPGCBVRGGERXHVOYPLDICPDBVRPNYZDNHCIFIGJVQTMWCYWVP
RLJGQBSSEOVBDKKOEIYGJQBTVBRVSQICMTUDYINETGSXVHNPYAJAPGVW
AKVRRBSKMGFIFVYYITZSAXLQLPHPQHUNHVKDWMCSJSNRKKTREWYPNN
NYNLXWCIIHRKMLTZBLSHYCCMPWFMFCGMHLQPVVPMEXVGBYEEVQT
VCFVXLVFMABVRRBVODCSBIHRPLHFJAHEWAKGJZQEKMNTNGRKJYABAHV
RTQWYAEBVRXBQCQPGLHUICCXCHPPSEIGJVWPKMQBZRTVBIAQGJELAFSR
TVGXMCCCJIAMPNGXIIMJGLOAHTQJRGTTQUUXGQZLHMIZYMAIKFTMWCYW
VHPMJPIBGGUCGRTKQBSSEORRXHVGRGHTZRNTVRBTRPJMJKKSFSVNYGX

BVVWPJRNIXZCSJRTJYCBVHESQWTRXHVHVBXUGNMGELCSMAHFPBTBWBRF
GTSGBBMNRQQGCCLWIEGRUFDIPIFRXUGTSGKMBGWGCKCDYKCZTHVVPH
XKIEMGAZQSBAQHWFGUYAHVUJMGJRZGBMTUMFVFPNHNHUIBRVLHHC FPI
ZQMCBXVHPLNRKCGHXSEEGKEEHRAHRQGQFJHMPWFGUCGRTKKCIIEUKFT
BUDBVGCEATHNGRXGKEEJIGCHVFGTSGBBMGSBNJWHMMANWFGTSGXTM
NWCQJQXUTSNXBQCDDKPOEHRPZLVEQBHBFAJRTFAWFHVUTSHLMRNWJG
CJPLKCAWVFPMPQCAWSQIFPKLSAMAINGCWWKFWLUKCBLASIIECCMEXZ
OGMAIJWHMMA YIIGCRDHTGNVRTVTXXESQXBQKFTLMPNWVEKMDEAOEY
KBCPLMQHVVPYVSFQBVGTRRDKAGPVRYPXOMFNRQYZJAUMIFIQCXYX
GIBQETCZLIAZCHKUQLRIAMQBYEUV MUMPWFFBQBYCWGCHVWQSAWTXH
RVSKICLTTZFXUGSYHBKGBJGEGGEVWAZYAKTYIBWBFEAFYMLYQFRANNC
QLHZYNVREFTTKMRUIEGSCUHZSWYZRZLVBVHBM AUKYAEQBTEAFJCMQB
TYCAFSGHEBBTRPJMJKSSMEGNYAEKVNTGGINDKBGPEAPVPHMPWFGUCG
RTKLSYZRUUCTIMFVRGQKFTMKDVT FVRAZXADRGVCCJNMPSNTCNZAPMQ
CAPNAVPPGLDBV GUZRSXAQEMOGRWXQBFXNNCYIBWBNRQWJCHYWFNT
BTKQRTVBRVJZAWUCWYHFWGRDMPSAIKVTFPIBSEGUCGRTKDIYRRTRZX
EQHLWPCELTKAHUMFEYYEMMFQIGCZJHTBCBPGJRRJLMGFSZGFDIAMS NV
YKVPIXKVASYQXWHNKVNWCQIRHVIBAMAISSIMIYRWVVRQIXXTHVGJVPP
GLOPXHCCJNMMGGWGVQTVCFVXLQWRWXWDRRCQIRHYWIAHGJZQH XKI
EMGAJUXLAOEQLMEGUXEWYPFERLNHCFJLBNVLTMECEONPUEXOMMBYNF
VRPBTSQVRRFPIHVOACFGTSGBBMUSYGJRWTBWGJVPUQRAIDGIEPURLHZY
FRVHWCGLBVVWPJRNIXZDEMZCIGARLSNPFYZRWMP SYSJGIJTOMZFSSVYC
DLQABHRNRLSAWKGSPCGRJKMFNAQCKYDYNHUIJKICBTVMBJGVJPM MF
SBNJSHXBVVWOCJGRMMQURBNFENTVRVXFJFUHAWKFRVHWCGLKOA FRW
JCSMWRVETPFQTTTTZXMAFJMUGMHJSEMZQHNMGVRNFUGIBWBGSGTRAZB
VUQSJPJCRNZWGCCTFZAXUGPLNRKCGBVHEYFKFLSXBS PXVQEQLBSZWN
VFMAMPOGYFGJRWXABVJSGIRTVBBPBIPGCMZCQYPGUGCMPSCVRXZMJL
KVNTGGIGHNASQLRTVRDUCWYHNPVRLHZYVRGTLQXHVRRXREKGDGAMF
XROZLHMIZYEGKFLBTQBGIACEATTVRBTGKDYANASNVRCCQDWQGPYFUV
BRAIDGIECEYARAWFEAFDYCTOSZIAVKMDEAHUMFEYYEMMFRBNOZLT LPC
JXBMVCEMZOPBHJCRNZWGCQCKYPGLZBKVVVDUBKWRRGNPDDKTOGIE
TVTXXEWGEYUFJDHSGNXGQFJHMPOGLRNGWDNIBNPLBVRWXASPYEKKWS
TBONRQRLRXMQBNQBTVSHTJZRJBTDYIVPOCXRTVLRKGDGMBPKMDEAGR

RQKEEHXVGXVXVBPMICIEVYCXGBSERRVZQPUQUPSAEVPMPFSFIQCPQN
XBWGMFDVADFQBTQBTVYCWUCEIBHRPTJCWEIZGERIAMGRXBQCQLBTZUI
YRPMJXVQECCVPMJKKCZQHPZAPMQCAWNPUDXEMGJMJJRGHVURRPTPNI
BWBNWJGCJPLKFREGGZNHXKJCRFEYYEMMFJMEGCCHLBCBPFYZPTEMGFR
RVNMGDAOEIOGTMBBVUDYVVVNDICZNVNPURWXBCBPFKERWBAQUECVV
PLBTZUIYRPMJFIYRWHTVRWTBOACJKICAXAGAIGYFPZLGHVQDNPPGGIFIF
CICHXKIEINPURWTBHUIEGRPTGBKVVRNVQHEIBFCBWUMCMSBBANDFSIVP
OCXRTWMGXVGVGGQFJHMPSGSBNJBXLKIFWRFZLIAQGPLNRKCGPQZYLNRN
GWDNQBIIFVZEPMDNWDICPDQBFEAFYMLMWDESCGIJNVWZYIPVUGVB
BOYIUKUCCVMQUECVVPBHZSBRBRVLHHCFFIFQWRLTZSSMACCJNMPWFGU
CGRTKEWYPTKMCNHCFRWBWIALNCEJVPUGCZWIGQBTVYQHCHBTRPJM
KKSFSVNYGXDOEMBWIJITRESOWVVVQBTQZVRTNZQILIBQSGJVPXGBSERR
VSYHXLFRWBWIALIFRMQGERXYQSQEYUFGVBDSNRHOSCGHNKNCVFVZT
VWARQBTVGCOWZIIQKERWXWDRRFQLPRXUCIIZGERXYGCHWBFVQXKMO
CTRPUGMTKCZQBPFGACHVPGCGRXVGRWPQERPBGGLRVNMBTQBBTRP
JMJKKSYMPGEQTLBVRKCNRLSUARFSSVNYGXTWPIAUVQPIXSAHVZSZPLQQ
YMAWOSCBFQBQZCEBHVWBGEVPJZPLQQAIEKXYIBWBNRQHZJTFIBVTHNR
RXHVQBQZCEBHYWFGLBUVLTPBCHRZRLSEQBHBNRGCCWQLPARNCICHE
BGGCKGNDKBBHQOGIQRHVHMAURJXLBWAKBHRJAMPSXRBYENDKBBHQ
OGIQPLXSEMNPRLDMMHUEGVYGHLMQGMBPZQCHBWAXRPUCSMWPRGBO
GPTAMBFMIGRLSBAGHFWGTRIHKCAWGCERJILOGICNVYHXKVRGXVYCXTV
OJIOUZRTYWFGLROFQIVCFEIAVZLUHZANXVQEYEIMBQMKFCCXZOYTRTD
GHLQCAEAFNYXOMFSSEOTMCMIAWNVVKEEIHJRJBTXCIMQBTTRTDGHLQ
CAXBUTYCTBVVVQRRPIRVSGABTBMCXBNXVUEMIRWIESJPKFXLQGVRRG
EBTWBCOIHUVBPLIBRBNNOGJTHVZLEAFZQCHBWAXRPUCSTAOYITCCBDVCA
RRGCGNTGLWKIAGJQLXZHKVPJADGBOVRFCCGYGMQOYPVUKGCZWTCPHIZ
LHYWFGLRPVQHNAJHPAGIYQBTWGCFERLCXZRVPWPWJQTWQBPLNRKCGMP
WFPVUKGCZEWYPAQKZTMPSSZSFVTSKGMBGWVPTCIAMDYYTKEQPKMICHN
VVBSTQZLXUGECHLCGJIOUZRTLPCHPQDVADGAIYXRFWMGITITMAURBSXL
OSXRTAYCNIFLGQTFKRHVHRRGURLSHZUNRVBRXHVHUIPFIMBMPOGEPEF
KETVWRWGJZQQHWYUEFOFQIHNHUIBRVLHHCFFIFGTSGBBMGSBNJMCBBT
BVRCJWPVKSFWNPUCLBOYPNVZMCMPSQMFZQDKOOAMMGUGCMWRV
VREKMGBMGYEOGCCSUGHBSYKWRWXZSNVRUVNPKIHRJVNVQUHZKVRQ

QNPGLZVRHZKFTREWYPOGZLIAMWESJPUGGXXKHBVVGJRWXLWEIPVFPNF
QGPLNUMYGBWIFHEKMCGLIBQSGJVPSHKIZIAVRRXHVGHGUCJPUVAHUEG
YZJAUMCSKRVPPECGRXUTFSVAGCHVEGRBXGOIFMAIKFTMWCYWJJVLTO
MFCSFUZZAXBVRXBQCQXGBVVWOQFIPKMDESİKUCSBVFRHUCKNPVSOTIZ
CEYVXZFCQSQIKPMWTPSHTJCNHCRBRGJRTTMWPRVHPEGCZZSQLNVC GCN
FHB YFGINBMPSEIQJRRUHTYFSEKXGCTTZLHRUZECXLWGFHVEMLBQBQRU
NGIAUCFX YKESMOMFFMBPJRWXZSQLNVGYRDIURQNPRET KIIGSZCKCHMPS
VRFVRJATBWB RCTFATLACSECTFEGTUOAHZCBCHLCFR CBWYYKXIZYXUGJ
SEIWFGMAIGPDZZOZWNPUQDYWFGLVVZQHBUWYEEVFYLBVRBAFKEQITZ
NXVQENGHKSFWJJVPTRWINVRILGSXLHUVBWXFIAMDESPGJQVKIDUMPCCJ
NTVRCVBOGRTWEVRVRPVATLAOECHUZLVMPSETZKJYAFWGG EYYRWHIZS
SIECSJTMWRBMAIRKPGCOYMAUKYAEIHVSAYYCCRWIAIRFKMHXBQHWGQ
DGCLBOYPCCIYBXBSEWBTZDPKXASMYGZQCHBOIEVNRZAXNCECBWIBXLB
FVFHVZMCBLSFGEKSCWHEHBMAUKYAEBVRTEQXPPFUOAYNNCWXYBVRV
COWGAXQGCVBXZBTWAWZTYAUMLGTCNHGJV DXEMCEGBRPGIYZCZXUGT
BGHUHUEGEFKTLEWGLGJZQQHWYNRQECGRDWBVXLQLPKXZGVSAQWPEF
EWYPGCBCRTZSBJGJVPTLBWSCBWLQTTVMBJGJVMIAMFIEEKRRXHVBGJHP
ZVQLLGBPNTZQWICLNRQUFMCMPSLAVNCNGHJOOPLYFPZPQHUXUGKMDE
AWAXUKJZDHS PHXGJVGC LBOYPNVZMCBVGGVHEKGDGAANCOGUGUYMF
RRGAFSRTVFHRZQJRDYBVRXBQCQXGBVVWOQFIDGIZGIEPRRXOMJRVFKFL
HHNIAMKQIJXGCLFXNAZLVPQHUMAVY CABVIKJNOZJNPQZYGR TKYXGTMZ
EXGTMBIHVFVNZRNFWRPVMVJNPQHUXUGRAINIZGSBNJMCMPSPHEQDGU
RWIUEIGKMSHEBYSNFRBXYNSEIAVMCGLQCASSVYCEKWUEEZUFKTHNHUI
SGRRJKMGQMFELQHXLANCAQKZTL CDCSEVVBQNBWSCBWRPTTACYEEKJY
UBKWBRNFFMGUMZVIIGKFP MJGQMFVYCDGTMJELVFEDYMSYJEGVRDNAS
VXNUPMJKASPYEKKWLHZYFXNVZMCCCGGFR CNYGXBVN XGJVGC LBFHGG
KFLHBVHUMFDFMZPMFRHRUZECXLTBVNUGCRBNWPMZRCCBXVHNXVQEY
CWGCHQNA YYKXBCQSFQDCPWLWGMBPRJWHUSJSEMKMVXBWGXB YFPZM
PSCP NVWGMFAGHTCQIRTWIFRPVUKCSTBHUIOGXGCGQBTSSGRAWMWCYH
RUTPXIBWBREGWCGXVQRMAUKYAEIHVSAOFQIHNHUIGQFJHBVHUMFDFM
ZPMFRXRUKCSTVREI IKVUTWWBGLRHFJAHEWAKCNRRUHZA FQNPUPPDMZ
VRHZFLPAXJRGGRQTKQSFTPCEBPVWACEDRICH TZWBPNRKM EPQBQSJUO
NEKWOAHJKEBDPADESBRADFXODTEQJGVGQOFIEKVQSXAYGSCCEBRHUD

NUNTDYSTTOCXBRZLENBCEZNTZYQEMGVRPQUCPGLQBQZCEBTQIACPRUZ
RPEQQFEEGLQTWBCQIFKXLPMIFIEKENJMBVRABTUQXGQHNPVEJQWHCZ
QFRTVNATKSQAVVYRWXDOEMNDCCHHZJNPHGJQEXKWSMPVFDNZWAW
GCCJPMQCASCYIYBVUFVVKAXDSYGBODYCWAOCTRCIJXDMHUMFUJFA
EWUVRUQJRCTUSQYRVFNPZMGVDRNZKXMAQBHRNZLTLBVNXJTRNPKMW
AHRPKCSPQHUEFORJABVRRRGKYMEXGCHIALFWPGLZREEPWPDFBVVWOQ
FIAMFREEGDYCRUOACZQICIHWFZXUCKGRHCZQRGKEAANLSQYRVFQETKS
YMZKKYIBWBFYAFZYEHCTMMGZLPWDOAGRKWGSBLBGMAECSSXGCHVS
CMMGBBSGSBNZFPWZCBQGQTMKXZCAPLOPDPOWFVXRURLSMZWRHGQG
GRDBVRFRUKMUUZSRHVPVYRAKOGITQIWXFAIEIFQDCLBTZQMSHVPLBBVZ
CPJFGRXATRIYHICTMWSZEVNDCPMBACACUQNJTMBCEKNPUNTKPOCWGJFQ
TPQZYQNMVGIBVHBESWKSXMRVXVQEYRDVCJPRFXKTGBGGLVUSMDDE
CHPQPKZTIWGFMONVUXMPCHXGJVRXKMZR WFGWDDKBBJCTFEGTUARV
FCCJPKWIAHGJVUDKTRZEXKEEVKMOGSCGEQDNZQRWBHKUPKMWQRNOV
YUXEPHXJQLJSMFGEVPCWAXIJRXBQDYCRWIGXUCEIHYWFLSHTXPTTBGB
JGYRPTBLZVORVFRWTVYZCOWJGCXAGCEEVECGZTSARXTRKTKNCEEFUZQ
IBVUJMGJGPDHNWAKGJZQQHWYNWJGCJPLUWAHVPRWXJIFMAGJQLAQZ
RMJCJZJLGHECVPRDFIYRHRCUJXGMGNRQOPLTLAIFGBODYCWKSAXRTEA
RIZCWIPVDYIXAPEMNPTPTWMIEPBTVJAAIHUGBEBYCWUOGXFKJIUBVOYPL
OPJDOMOAHTTRRXMCRRKBGJRDFGZBZRNPUXYMQLRGJZYPGLRNYTJKCGL
KOEMACRLSTTOARNYYMHTKFFVJVEVBRHCBGPRUJFDNZGJMGJFSIACGOEAF
RLSWIRQCGQDYZXBVVWOQFIWTXDRR

PŘÍLOHA P IV: PLAYFAIROVA ŠIFRA – ŠIFROVANÝ TEXT

OE CB IY RP BP YL PX YR YK IG IV OY CP QZ KZ YF TY TC PN QO TS TP NO IG
AD CP TD NY CN OV AD PI AM OI ZH BC IA ZH NA SH OV AD CP TD NY CN IV
PX VL TD RU AM IP MZ PU RT CF OV IA HT CZ OI GA VP OI VO BY TC PN YC
NP CN UN CX PX VL SH UN QO IX YT MH HZ IP TL HZ HN YT WF YI QV SN HZ
OI FT FV OI GA VP AT NC QA XE RN OE GQ YO QK ZQ WE SH KH TC FV FA YF
RI TD OG MK AD NB IQ PO RV YT KC ZA LA CK KY TL SI TM ZF FI BA IX NY
KQ AQ PN SI TM KY NX NY MA RV CV FA YF EX YL SI CE CN ZM ZQ NY UN YQ
SI OA NG IQ IX FA YF EX YL SI CE IG AD NP GA ZK TY HL IG SI TM TC DQ AM
AL TR AD CP TD NY CN IP TL IG RI XE KY AD PB AT VK OY PT IY BY UC HK
NY UN OG CN AD TC HG GO KZ YN AM AD PI VO BY TC PN YC NP AM TS AI YF
YP BP NG EP IA RG BP YL PX YR YK IG IV OY CB GO AD PI RA WE TY AD TY
LP BY GC RU YK IG IV OY CB PX TL PI OA ED LH VE OW MT EV ZO TL MT EV
LA GO ZT VL ZH TL AD NP GA ZK TY HL IG YT KC KN QZ KA OG QO IS WQ NY
MZ GA BE OV AD CP YG OY FV GO SP TL MZ YP IO TD AI BY OE GQ YO QK AD
PI EX TD TG HA MA TD NY CN IV FA KN AT NC QA XE RN OE GQ YO QK RI UN
CO ZK IP GP VP NU NY AH KA NR IA MI IQ BE PN YQ IG IV OY CB OG WI IQ TK
NP RP BP YO IO RD ZA LA CK ZH TL HO KC LA IX GO BT OG RN QZ QA YQ TY
GV HT IP HP KY LA FA KH GR PQ OE FW OY TM NH YP MK CF AD IA RG MK
ZK NB TC RI KI VP NY KY EW CO AN TC AD YK NR XE OI CH PC VL AD NY YP
YN OE GQ YO QK AD PI TH VG YN QZ KY UN YE TA QZ MA DK YP RD KN IG OI
KY EW CO AN AD NY YP YN AT NC QA XE RN MF YN ZI QV MK TC ON ZK OA
TL NP NR IO TR ZA LA CK LZ VK CN YO FP MT AN MY TY VR NY MH GO NC
MA NI GR TQ ZH TL EW OV IO RD NB BR OE GQ YO QK GI YO YN HZ ZQ WE SH
MZ OC NK YK ZQ RI QW KW CT YI IO TR LA BY YN OY PE KZ TS VQ CS VK IO
TK NR GA FI YK TC YP YF YI PN QG YE IG SI PV YN LA PH KN OE GQ YO QK
AD PI RI KI OY CB TZ GO PH SN CF AD RI QW KC YR OP KT OG BV NI MA SH
UN ON PC LD IR GA RG KY AD PK YK IA GD YN UR FT CN IY FS PO GO OY YP
IG TC GI CQ PI OA YL NR XE OI CA CL RA TO CT TR IG RI XE KY OT YN KY TD
VO BY WF YT BN IP TM NB SI RV CN YQ GA CF RD RA VE AI PW LA GA VI AO
YL IP QV ST TL EX TD BY KF VP TS QA GA VI PX KY AD CK TC RA XE NU NY
NH HA XI EQ IA SH UN IS GO YK NR XE NC NP XI EQ ZK TC DO BY AT NC QA

XE RN QA DI ZI YN BN MY CO KP FT TD FA KH GR PQ RA WE TY KY EW YN
RA XE NC PN EO CO KY GC IQ GP AD TC PN YC TS TY BN VO NY YT MK NR XE
OI NA GY YP AL CF AD IS TC FW TS RI LA TY FL OZ FW WK KP CN MF ID GO
GP AD AD NR IQ TP CE TY HN PX BP YQ TR TS VQ CA KP MT NU NR IQ FP CT
RD AD NR TR RN TI QA MF CD GO SI IO TR KY EW CO AN CF AD AT NC QA XE
RN QA DI ZI YN IG WG NY QA CN IG AD CK AQ IT IX NY BW VD GR TQ MH GO
KY EW CO RD RA XE RI KI TY AZ TC GC HZ ON WE PV YN TY FD EN VO NC
MA TR AD RU NC IO YN TC PN YC NP OI AM RI QW QI EL RT VM NB BR AD PI
ST OQ YK YI KN WT EX MA CD NR IO TR ZH TL XI CQ ZH YN PH KN IA KA YN
TH KP YI ZK CK TY AZ AZ PN QK OY CP KI OG BP NQ AZ NR XE NB PF NK PC
UN AD PI HE NB WE PI TC DO BY YO EL TY FG TM YK AZ PN QW SI YT BR YQ
TY FH TW TC DO BY LI BY IA RG MK IA BR OV AD CP PG GT CN UC YI CL PS
NP BY TC PN YC NP QI YN KY EW YN TR NC NP XI EQ PI PI FW YP VB PC CR NP
BY PZ FT NC RN GI NO FA KH GR PQ AM TC PN TL NB IA KP AD YP UN YO BR
CN IV GO QP YQ AZ PN SI FL TC AM ON PI GO ZF AQ CP PG BV IO YK OY NC AI
KA NR FM FI TS VQ AZ NR XE OI AH TL ZF AG HZ PI KN HZ AL NU NY TS EN
OY QA BC UO NY PC CR NP FA MA LY AI VO AQ HA AD PI KY EW CO AN BX
EX MZ TR OD NP TY NA FA RD PX IA DI FA KH GR PQ AD NY CK OF DA KP OY
YP QA NO GR TQ LH AM EW QZ KY LD SH IP YN CN VI AR PX TY LV PM CU
AM YK IQ RP CN PW LA BR OV IO RD TC IA OI CF QV QV KN OY RL WP PN PH
OI HE TC LA TS VQ TC HO TL ZK TC DO BY KY IA RG MK AD NR TR RN TI LH
AM EW QZ KY HT TL PN YF CT KX YK ZK NB HZ ZQ WK YP WF CT SI QV KN
UN QT MI IQ BE PN YO TL CN IV GO UB OG MF IF NC RE AD NY CP ZH MK AP
GE AP FH OG EB IG YN TH NY LA SH IO QA DI NC TX NY QT RG UP FD NA BY
SI CE AT NC QA XE RN GP RG LK AD YK YP YN AD CU TC GT ZM ZQ AZ PN SI
FL TC AM ON PI GO LA BY TC GI KY EW CO AN NK OI RP DI NC SH ZH RN NO
PO TL AM HT TC GI CX TC GT ZM TR SN TH WF CT LA YO IA YQ TY LV OI VO
KN SH KH RU NC XC OI VO NC TR KX TS OI RA BP YL PX YR YK IG IV OY CB
GO CF TL IX ZS IX NU NY AD CB IY ON CK PO YL AD PI CF TL IX QZ KY NX NY
KQ PS PE TI BY MT TR QZ ZS OY RP DI BY TC PN YC NP TC GC HZ ON WE PV
YN TY FT DR GO TC DO FA MA LH AO RD TH AM ZQ NY WT RN IA AD CK TY
LD BY KY EW CO AN RI QW KW CT AN PI ST OQ CU FA KN TX NY TS VQ AD
PK GR PQ AM ZQ IO QV VD TM PN LD IX OY HL MT EV ZV CT UG NR PZ KY QI

LA AT NC QA XE RN OE GQ YO QK OY YK IO QV QV MT EV ZV CT RG TV CA
SH UN ON PC LD AT VP CF TL IX KH HZ NB KY EW CO AN IA RG MK TC NU NY
ER SH TI NY TW YP MK AO CR KV BN FB NK IB VK FA TD ZH TL BW QV KN UO
ST YT IO TR MH GO AD AQ CU GA SH UN CN UN OR EX YT VE OW SI YF TC NR
TR PN TD LA FA KH GR PQ RI UN YQ QI LA IG AD CK PO GO OY YP QA MF CD
GO SI IO TR KY EW CO AN TY LD BY AT NC QA XE RN IA RG MK RA WE TY ZK
NP AG NK AK NR XE NP BY LI BY YF PT PN YQ OY NB YK OF CN HT OG VE LD
BY SI OA NG AM IF TK TC YK IG TC GI CQ PI OA YL NR XE OI AH TL UP ER TR
RN TI ZH YN RI UN YN FT CN IY FY SH TI NY AD NP GR TQ MA CR KV BN GT
TD BY GP RG LK NF OG SI QV QT CM GO TS PH MT UP UR TN OC TR KC TD VO
SH PN UN YE TR NR TY TP NO FI OT PI CP YT QV SN PX CN UR FT ZH IE TY LD
FA KH GR PQ MY GN IQ IA LA OY PV MA RD AD NP GR TQ LH YK RY PF NB BY
YN TC AD AM GP RG SP MK IR TR IP TC QZ QA KC KX FI LP VP GO OP MK TR
HP MA RC NP XI EQ PN CQ TC TQ GQ AH TL RI CR PB AL AF TZ CB PX TL AD PI
ZF TM CK TY NA NR DY FI OP YL OY CU NK VQ MY GA RG KN FT TD BY OC TP
NO FI VK OY TK PI GI CQ QA YO OU TK FI PI OA YL AD NE IG PN TV IY SP EV
TL NY LA TY FT RD IG AD NC NP XI EQ OE AI IR TQ ZH TL GA VI BY CZ GO LP
GQ NP BY NO GQ NP RA XE TC GI CQ PI OA CD OG KI AO TD PI AT AO TD KE
TL NY LA TY FT RD AD YK NR TR RN TI ZH YN WT IP VD AQ NR XE TC HR PX
YC NP XI EQ TY FT KI KN KC TD TC DO BY KY IA RG MK OE AT NY SN QA ZF
TM NP FA KH GR PQ SI AZ RU CK KM TY PN LD IX OY HL AD NC NP XI EQ MA
BN IG KY EW CO AN QI LA IG AD NP GY YP AL OY NR IQ TC HG OG LI BY YN
AD YK NB HA QZ QA AD AM AM AD PK YK IT ST RN IA LA OY IN TX NY OH RP
BC IY SZ NR XE OI NA GR TQ AM OE CB IY NB HE HZ WK WQ OY RA DI BY IA
RG MN TR IP NI TC GI CQ PI OA YT TL ZT CO PX QY YK PX YR YK GI YQ EB UO
GO IP TL QI YN TC GI CQ PI OA CV FA KN OF TW YP HI OC SN BN IP TM NB QT
RG SP OV AD NP GR TQ MY TX NY NB ZF TQ PK GR PQ MY TY TY FB TZ PK RU
NC XC OI VO NC TR SI CE IG AD PB OG QO IS LH AM EW QZ KY LD BY KY YN
QA XE RN QH TW NE PX AT IO TR MH GO BW NO BY OR YN KY OY YF ZG NK
IB VK TY HL IQ NP FW YK BZ QI OG ZK IO AK TY LD CO EM ZH TL IP RD NC AL
OY PE KY LD AP RW RN TD GO CK AB HZ AW YP YT YN PA BI OY IO EW ST CO
KI GO IP CR NP BY KY OY CP TD OG BV RN FD CH ST KC NA BY PN YF PX YG
NK IB VK EN AL IQ NP FW YK IY NY FP IW HZ RI IV GA AM AD NY NP AG NK

TP TL TC GI CQ AD NC CU FP YK HZ UC QV ST KL RU PB TC DO BY QI YN PN
YF CT YI QN YP BN YQ TC PN YN LA NB TC KY NI OA YL ZF NY CU YP NI ZP
QV SN SI UP QA KC WF RT CQ TG FM FI PI OA YL IA AD PB OG QO IS RI BN BY
YN KY KF KN LA BY BN CT UY YL RA WK HA NC RI VE PN CO TD BY AT NC
QA XE RN XI NQ FT CN UO QT CO RD AD RP BP YL PX YR CU GO VL RA VX TM
VQ KC UR IL TY NH TW NY KY GE TM VQ OP TD TY HL IQ NP FW YK FP YH OR
YN BP YQ TR TS OI PC ZA PX SH UN IA KP TS YP LA TS OI VO KN KP TD VO AQ
BP TL HZ KW YF VE TP TF IO KC TR AD YK PB OG QO IS ZH QZ QA KC IG ZK
GT LE IX TC DO BY OE AT NY NP OM EP OV PN TY BT OG IA RI MV TM VQ BR
AN PX TS AI HI NO BY YO TL CF AD BC UC CG ST KC QA YT QI YN KY CO PX
LY AI CK TY RA DI BY IA RG MK TC AD AM GP RG ME TY KP BN LA EX NI TW
RP CQ TS FI OA ZK FM ZK NB TC AD CU OG RD ZI AZ RA WE TY VE TC PN TD
OA YT QV SN GE YP LP BY ST CF HC PX ZV KY AD YK NP GR TQ MA YT EV CT
CD GO KC GT YR OY NK YK ZQ SI RV CN CG GO RU IS TK YP RW IF BN TD TS
VQ AZ YI RV CT RD OT TH VG YN QZ KY LA SH IP YN TD RA XE MZ OI SZ IH
CK TG RP GW GW DM IS NE CF QV ST MV HA KA OT PE TI IX OY CE PX ZF NC
AD AM AM PT AQ ZQ PF TM OI RA BP YL PX YR YK NR XE OI NA GR TQ TC BN
WO QW KC FT PI NK CH TQ VQ IX TC DO FA KA YN HI RN AM TS AM IO RD IG
TS VQ AD NP GR TQ ZH TL AD PB OH YK ZF NY NP BY AH YN RI UN YN LD FA
MZ HA ZR PX YI YL MP TP QV VD BY HP EM QO PX TL TY FH AQ ON PO HB OV
IA TC LA TS VQ TC DO BY IA RG MK FM RA VX TY IN SH TI NY TC GI CQ PI OA
YL NR XE OI AH TL AT NC QA XE RN QA DI ZI YN AD AM YF PT PN OG GW BC
YQ TY TC ON TG WE IO TR IA AD CU GO VL IG TC GI CQ PI OA YL NR XE OI AH
TL AT NC QA XE RN QA DI ZI YN AD NR XE RO NC AL IP PN IG RI KI VP NY KY
EW CO AN AM FT MY ZK ZQ NB TS TR FX OI SH GE PC GB AM IA YE IG AD RP
BP YL PX YR CK TX CK NC IN SH TI NY AT NY PI TC HQ AZ PN LI GR TQ LA FA
MY SH TI NY RI UN YQ AD CP KI GO IP CR RP HM NP VO TC BX AE PX YQ NR
XE OI NA GR TQ ZA LA CK HZ ZQ NR XE NK AH KA AQ ZQ PF KN PI GR TQ GI
YG OY BN CT RD MT EV ZQ AZ PN QK AM FT MY ZK ZQ NB HZ UC QV ST MY
TR MA BN YO IO TR MH GO SH NG NC TC FX TC GT ZM ZQ AZ PN QK ZQ NU
NY TS AT NY PI TC HQ AZ PN QM NU NK IA RG MK OY NY NU PC UC LD GR AI
BY KY HP MA NI GR TQ ZH YN MT UP HZ NR XE OI AH FL TC AM ON PI GO QZ
MY YN VF CO UN YO TL CF QV KD PE KY HT HO TC TY HT HO TC AD OG XB

GA VP VO BY RI XE KY IG AD AM GP RG SP TL RA XE OA FE SH TI NY MF YN
ZI QV MK AD PK HZ FI QA DI EI OT RI QW KW CT YI IO TR ZH TL GA CM OC CU
TS VQ MZ GO SP YN RI UN YN FB NY PK CB GO CP WK TO RD TC IA TC LA TS
VQ TC HO TL KY OV IO RD EB RA XE IX RT BP YL PX YR CB OC CU TS VQ YF
PT PN EO GO AL YI RV CN YQ AD AM YF PT PN NG NK UN LH RU PB NY TC IA
AD NP EI OT LA IY UP KA NR OP QV SN AD YP OU TK FI PI OA TV HA NY TY
BT GO AL OI BN MY CO KP LA BY TC LA TS VQ PI OA YT TL ZK YK GI YO TA
NO MY TY VR NY ZF FI BD WP VL KZ TI AI BY CN VO YF PT PN YR SH TI NY
WV VT NY PH TM OI AZ YI RV CN YQ AD AM YF PT PN NG NP PO MK PI GR TQ
AD PI ZK YK ZQ IQ RP DI BY UR OY MT NY PN YF RT QT HR KZ YF HZ TA NO
MY TY VR TC HD VP VO PS YK OI HZ PN IB XE AD NY TY HT NI ZP QV SN PN
LA LA BY KY EW CO AN IG AD RP BP ET GO AL GI VE LD FA QZ KY EW CO AN
MZ AM ZQ OY SC LE FM CU TM VQ MY TY RA XE ZF TQ NC NP XI EQ TY FH
TW NE PX TH NP PO KN GN PB GO IA YT CE KY EW CO AN GA KN LA SH IO ID
TC HL YF PT PN YC NP XI EQ LY FM WG NY LA FA MY SH TI NY OE FW OY TM
NH YP MK CF AD AD NK IX NY KN UN MK IG AD RP MA QI BN ST TL GA VI IR
PT PV YN YO VF PI PA GW DI BY CF YN SI CE IG AD NK PI NY IA RG MK ZK NP
FA KH HZ FI PN YF RT QT HR TY FT AL GA ZM GA ZM CT GW BC YQ YI ED PE
KY LD TG OP DR AQ YP QV ML TC HL IG CN IV GO MP QZ KZ YK TC TH VG OI
OA TD AI YO EM TC HF IX YL NR XE OI EA OG DK CK MY SH TI NY TC ON ZK
OA TL NP NR IO TR ZA LA CK ZH IA RG VD SH PV KY LA BY LY FM WG NY PN
YF RT QT HR TC ON TG WE NB TC AD PB YN WT PX MY SH TI NY AM ZK NB
BY YN IA KE TM HT CN IV GO MP TD EX MA TR BN PN NI OA YL AZ PN WF YL
IP QV ST IO TR SI TC PN YT CR YP TL AT IO SI KV KY OY YP MK TG AM EW QZ
KY FN SH TI NY TY TS AZ AM TY FL TY OH CK NC OV IA RG MK AD AM YF PT
PN YN ZO WF CN ZS IX IA UP UR TI YO EM IG KY EW CO AN HT IP ZO TL QT FO
PN GW MF IF NC DV CH GO ST PN OR YN WT CU OI TS QA QT RG LK PI VO GR
TQ LA SH AD NK AE PX TY TS AY NP BY KY EW CO AN HT IP ZO TL BE IO IO
YT QI YN ZK PH KN GI CQ PI YF PT PN YN CR YE TI OA TD GR TQ QZ KY TL TC
HQ NC MA IO UN HT IP TX NY AD CP TD NY CN IO ZH FP FR TR RN YC AD YK
NB HA ZA NP OI AM KP RI WF RD QI YN TY FL GO RP HI YN KX OC CK NC OV
AD YK NP GR TQ MZ TM VQ BY KT RA EP CR YE TI RA XE RI QW KW CT YI IO
TR ZH TL MF KN MZ OI SZ ON TR BR CR YE TI OA YT MZ NK VQ HZ RY YP PN

OT KY NW TE MY SH TI NY CF YN KN QZ LA GR TQ MZ OC NK YK ZQ CN IV
GO LK OY PK NR IQ TC QX WP PN TA BE ST YO TL AD NP GR TQ MA TD FA MY
SH TI NY CF QV SD NK AE PX SI UP KZ YN AD PI TY CZ OC NK YK ZQ CN IV
GO LK RA XE RI KI TY EZ KY ZH YN KY EW YN TY LD SH OV AD NY YP YN TD
CF YN KN QZ KM TY ZA PX GT TD LE IX PH PX IN SH TI NY GI YN YL FI IA RG
MK AD NP GR TQ LH AM EW QZ KY FT TD FA MY SH TI NY CF QV SD NK AE
PX TC UN LA OF PI PB HZ PD YN PS TC ZH TL GA VI AT OG BP NQ ER TQ VQ
NR DL OF OI TS NU TF NC RN YF PT PN CQ GO RP RT BP YL PX YR YK IG IV OY
CB TC TS VQ NA FA MY SH TI NY CF QV QD TW NE PX YN QA XE RN MH GO
MF TL TC QG VP QI YN PH PX IA BP YL PX YR YK IG IV OY NU OY OA ZK UP
CZ PK MA PN KQ PO MT RD MT LA ZH TL AI BY CO TD NY CN PD HZ NB YN
QA XE RN ZH YN TF NC IO MF NB TS QA OF TW YP EV KF NY IG ZI AZ IA KP RI
KC QI YN TC XT VN NB TC AD RP BP YL PX YR CK TX CK NC IO HC PX QA BN
MA YN PT UO NC FT ZO RI QW QI RT BP YL PX YR NK FI NC KY MY TR IP TC
LA BY IV IQ PO RT BP YL PX YR NK FI NC KY LA BY BO ST TL HK HL IG IV OY
NK FI NC KY ZH OU BP TL OW GU HP MA NM TC VZ VE OW RI QW SI TL MY
TR IP TC KH HZ FI YT WT HO IO TR TY FG TM CK TY OT VK PI OA CR IQ WQ
TY HL GI NO GA KY CN VI PX CT ZO TL MT EV ZO OU BP TL OW IC NK VQ LE
IX TD EI OT UO GO DT WK KP YQ RI TD PO YL TS AM IO RD IG TS VQ AD PU
RT VC TA NO EV KF NY ZH KA NY OP YT RT PN AD PI VO FA QZ KY NI OA CT
LY AI TC PN TL NB IA KP RI KI YN BY YL TW YP TL AM ZQ EK PC NI VO IR TR
LA TY PV TB PI PB KN HZ NR BY EM AD CP TY IZ PK MA PN GI NO BY QI LA
EW OR YN TD TC GI CQ PI OA YT OU BP TL OW FH NC NY TS BP CQ AM ZQ OA
YT TL ZI TW NY GI CQ RI TD PO YL PI CK TK PI CB GO BR OV IO RD BP CQ AM
ZQ OA TD AQ YI YT AD OC BT OY AN CN IV GO QP CN AD PI AM RT AN PX OG
VC AD AM AM TC PN TL NB IA KP ZK NB HZ TY RU IS TK RP TV AH TL AM RT
IO TD NC BN HT ZH KN HO VL IR WK NC IP OU BP TL OW NC YK ZQ ZK TK XB
TC MY TR IP TC ZH TP NO OP QV MT LA TC QG BI KV FO YL GI NO BY CN QZ
KZ LZ VK CN YO FP MT AN MY TY VR NY FT MY ZK ZQ NB TC YF PT PN NO FA
KM AM IO RD CF QV VT AI KP AD CK AQ IN XE RO NC AL TC RN AD PB KV FO
YL OY PE TB PI NB VG PO SN AD NC YK ZQ ZK UC HK OI YK GA VK FD NR TR
KZ VD NB GI EO KV FO YL TH VG NB IH PN CO TY ZP YE NF OG WI TR PN TD
ZH TL GO HO CT YH IO TR AD NR GN IQ AD PI IY WR IQ TP CT YK AD AM GP

RG SB HZ QI LA IG AD RP BP YL PX YR YK NR XE OI NA GR TQ QA CT ID GO
YP ZA IY WR YK ZQ TY FT YL IP QV ST IO TR AD NB AM MP QA OQ TY AW NB
TC IA FT YN NI GO PC KM PH NK NB HE IA RG MT DI BY YN OY YK PB OY PI
CB TM YK GI CX TC GT ZM TY LV TC VZ AD NE CF QV KD CP TD BY OC IX TL
OC NR IA CO YK AD NB OC NR IA YE WF MY SH LZ OY OA ZK GN TW NY ZH
TL AI BY NG IR WK NC IP IO TR KZ YF HZ CG YM AD PI CF QV KD RP GH NC
NY TS ZK NP GY PX HB RA XE RO YP FT RD ZK TC DO BY IA RG MK ZF NC NU
NY TA QZ MA DK NP BY IA RG MK TC AD AM GP RG SP YN OE TX TF NB TC
YN FB PI TP EM OH CK TY OH NY RO IK GI CQ PI IG RI XE KY RA VB TR AD TZ
NP PG NY VE VR TC QO NB SH DV TC VZ IA ZK NY IK AD NY NB SH ID TQ LK
GO OF TC TS VQ NH YK OF CN FT PD VP RT CF IN IQ YK CF AD QI LA MT EV
ZW NY MA TR LA BY YN FB PI TP EM OH CK TY OH NY PZ IA SI PN LA BY TC
LA TS VQ PI OA ET OG RN QZ QA HI OE GQ YO SI TL SI UP QZ KZ YN RA ZB TZ
YP QV VD BY KZ OU TA NO TC BO OG QO IS ZH TL QA GI NO FA IO QZ MA WF
ST NO AP CF TL IX MA YL IP QV ST IO TR OE IR YK ZQ ZF NY NE PX OY RB WP
BN LD GY PX HB AD PB OG RN QZ QH YO AB FI TS VQ AH TL OE IQ TI NB ZF
NY NC NR YK ZQ OY EZ MA RD AD NY IK AM TS QI LA TS ZI AZ OE CB NY PH
KN IA GT TC HO SI EV TS TC LA TS VQ PI OA CV BY CE PX CN UR LD AQ NP
EW LA IQ TC LA TS VQ TP YO KC PN YQ GO FM OY IK MF KN AM RT IP ZT TM
PH KN GI YE PX NG AM ON PF VP OA CT BN MY CO KP GA VI AO YL IP QV VD
BY OE GQ YO QW SI EV TS VQ CA DI BY EO WM TM CP KA OG WT BN HL FW
TK NH IX TV AP LD BY MF KN GO RI AE OI GC IQ AD NR GN IQ AD PI RI KC MZ
OI DA FA KH GR PQ TY FN MT EM TR OI RA XE UN YQ OA RT GC IK CF QV VD
PS NR OY RP DI BY YN LA FM RA VZ ZK YP CE IG AD RP AD NY ZT CO PI OA
YL IG VE OW HK HL TQ OY AM BA VZ TY HL GR TR AD NE CF QV KT OG HP
DK CZ GO MU OI DA BY IA RG MK TC AD AM GP RG UK VP VO BY TC LA TS
VQ PI OA CT YL ON WE IO TR KQ HA KP FT GW BC YN TD RA WE TY EX CL AQ
IA DI BY IA RG MK TC AD AM GP RG QP YT VD NY YT IO UN UN YQ OA YL IG
VE OW GO MT EV ZQ IP CA RD CF AD TC AD NK TC VZ HI WF SN CF QV MN
NY IP TC SN SI UP RI KI PI PF TM OI CS GO NK PM NK CZ OI DA BY IY PV TS IA
RG MK TR AD NR GN IQ FM RA ZB TZ NP TG IX TV AP HT FT GW BC YN TD UN
YQ OA RT DI BY OE GQ YO QK IQ RP DI BY BC PI XE YK FT MY ZK ZQ NB SI EC
AI KP KZ OU TA NO NB KE IO HC PX OY YP QA ST CO ZH MF IF TR TH GR GO

KP MT NU NP SH PD LH AM AD RP TV CZ HA IA QG BC UR MD YN UR IA ZK CP
IP ZA PX YQ NR XE OI CZ GO LK IP IO TR PW LA KP IZ OY NP SH OV AD CP YL
ON WE IO TR MA TD FA KH GR PQ UC YN BN MA DR NB GI YO KA NR FM FI
FW TK CK NC IP IO TR TY HN PX SI AS TZ NP TG AQ IQ YP GV FT IO TR TS GA
KC XI EQ IA BR IO OV IA XI EQ AD PB ST ID GO QK ZQ EB UO GO PN HT YN MT
LA NB PI VO BY KP FO RV CT RD IG YP YF IA RG VL YK RY OT IO TR YN BC
YN CR CP YL IP QV ST IO TR QI LA IG AD NP GR TQ MA TD FA KH GR PQ UC
YN PN LA NB TY GN NU PC UC GT TD BY GI QV QT CF RD TK PI GI CQ KQ TY
GN PS NK TC VZ TR HS TU NR ON HZ NY PC KA YI TL IY IQ TP KO YN ZH CO
TQ PT IA IU TC GT ZM UO UO OG TY FV TC GT ZM OE GR TR IY IQ TP KO OG
MA DR OP KY CO YK BN KL IA TP TL RI KI OS OY SI HT ST TI AT TC BE IA NX
OY OP DK YK TC RI BN TY FN IQ WQ TY BN ZO KI KN MA IP MT YM OY PE KY
LD TG YK OF YT PN ZK NY TC BE OV AD CU GO HL TC OI TS FI QZ ZS PX VL
KP YN TK IY NB CF AD AD NU OY OP DK YK GO ZT KV YK ZQ BP IF MF NI AR
PX CO YL IP QV ST IO TR AT NY PI TC HQ AZ PN QM NU NK RI QW SI TL ZH OU
BP OY MT UP AD AM ZQ ZQ DS VQ GQ TC GA LA YT KC BV NP AT OH YK AW
NK FW OI MY TG NK TC YK AD PI XC PT OY CP TL NC PN FV OI SH KQ TS VQ
TC BN TD AF AT NE PX NC OA AH TL KN OY CD OG LI FA KH GR PQ AD NY YP
YN SI CE SI CE QI YN IA RG MK AD PI FI PX VL TD TC NM VB NB EP IA KA IY
NK FW OI PI OA YL TY FT PT TQ GQ AW CP YT LN TY RN FM TF TF TD TC NM
VB NE PX CG TZ GO OI NP GR TQ AF TH OG RG LI IR TX NY TR SN SC HI XT CO
PN ZH TL ON PC LD AT FI LP BY KP LA IG GE RU NB TC YP YF YI PN QG YE FW
KZ YN QA KC CF QV VL FM WG NY CF AD SC YF AO RN MH RU NK GC RU NP
PR SI TM KC PI VO TR AS IX KN OV IA OQ TY BT NY SH AK AD AQ CU TM VQ
SI UP OI TC IA IH VP XE RU NB OI OA YT EM RT VM NB FQ NC AL AD AM GP
RG MU PX VL TD KP TA QZ MA DK CU OI GA VP VO BY IO YN KN QZ KY GW
GI NO QA BI OG QO IS WQ NY ZH QV ST OG VE LD BY XI NQ FL PS TC QR QO
YP IA BP YL PX YR YK IG IV OY CP LT IS YP BC UF VP XI VK FN NY IP TC SN
KN TZ NP GR IQ TY RA VP VO SH EL MH GO RA XE QO YP AL IG IV OY CP LV
PM NP AI SH EL SC KE MA CN QZ KA OY DT NY DQ NC VR QE IS NY GI YO QZ
MA LA TC FX OI BA OG RG MF RD AD AM GP RG SP MZ NK VQ HZ WF TL TC
DO BY KE MA CN QZ MZ FA KN FC HZ KE ZA ON CA RD IA SI UP BN TH MT CN
ZH TL SC CN QZ KZ MY IQ WQ TY FN NC PN YC RW EI OG PC NI SI PN KH CO

TY RY NB PE NQ GO NK VQ SH AD RI EM TY FL PI VO MA KL MF YT QV SN SC
QT UN TY FH YO IO PV BN QG YK IA SC QT UN SN CF BC RE TD FA OZ TY GV
HT XB DA NY MY OY TC OZ TY HT ST RV YT ZF AQ IY CO MF RN FN PX TD KN
QZ ZS PX YQ CF AD PX AD ZK HP TL TY GV HT GV HN IA SI UP AD AM GP RG
SB PT UO NC